

T.C

TÜRK ALMAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

YAPAY ZEKA TARAFINDAN ÜRETİLEN ÜRÜNLER
ÜZERİNDEKİ FİKRİ HAKLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖYKÜ TANER

DANIŞMAN

Doç. Dr. Koray DEMİR

İSTANBUL, Temmuz 2023

T.C

TÜRK ALMAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

YAPAY ZEKA TARAFINDAN ÜRETİLEN ÜRÜNLER
ÜZERİNDEKİ FİKRİ HAKLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖYKÜ TANER

208103005

DANIŞMAN

Doç. Dr. Koray DEMİR

İSTANBUL, Temmuz 2023

ÖNSÖZ

İnsan zekâsı esas alınarak geliştirilmeye başlanılan yapay zekâ ilk olarak matematikçi, bilgisayar bilimcisi ve kriptolog Alan Mathison Turing tarafından 1950 yılında gündeme getirildi. Kavramsal anlamda ilk defa 1956 yılında Amerikalı bilgisayar bilimcisi John McCarthy tarafından kullanılan yapay zekâ, yıllar geçtikçe ve teknoloji geliştikçe insan hayatının bir parçası olmaya başlamıştır. Yerleri süpüren robotlardan, arabayı kendi başına kullanan robotlara, komut veren telefonlardan sanat eseri yaratan robotlara kadar hayatın her alanında yer alan yapay zekâyâ hukuk biliminin duyarsız kalmaması gerekmektedir. Zira insana ve insanın düşünme şekline bu kadar benzeyen yapay zekâ, yetenekleri ile birtakım hukuki tartışmalara sebebiyet vermektedir. Fikri mülkiyet hukuku açısından yapay zekânın birtakım sanat eserleri meydana getirmesi durumunda yapay zekâ ürünlerinin 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu çerçevesinde bir eser olarak değerlendirilmesinin mümkün olup olamayacağı ve eser olarak değerlendirilmesinin akabinde telif haklarının kime ait olması gerektiği yönündeki tartışmalar her geçen gün artmaktadır. Bu nedenle çalışma kapsamında öncelikle yapay zekânın gelişimi akabinde 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun tarihçesiyle beraber 5846 sayılı kanunun hukuken korumaya layık bulduğu ‘eser’ ve ‘eser sahibi’ kavramları incelenerek yapay zekânın eser sahibi olup olamayacağı akabinde yapay zekâ tarafından üretilen ürünlerin eser niteliği olup olmadığı incelenmiştir.

‘Yapay Zekâ Tarafından Üretilen Ürünler Üzerindeki Fikri Haklar’ konu başlıklı çalışmamı hazırlar iken beni her daim motive eden, sıkıntı yaşadığım zamanlarda elimden tutup kaldıran ailem ve arkadaşlarıma gösterdikleri emek ve sabırdan dolayı sonsuz kez teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	ii
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
KISALTMALAR	ix
I. BİRİNCİ BÖLÜM	1
1. YAPAY ZEKA VE YAPAY ZEKA UYGULAMALARI	1
1.1. GENEL BAKIŞ.....	1
1.2. YAPAY ZEKA	3
1.3. YAPAY ZEKA ÇEŞİTLERİ	5
1.3.1. Zayıf Yapay Zekâ.....	5
1.3.2. Güçlü Yapay Zekâ.....	5
1.4. YAPAY ZEKA KATEGORİLERİ	7
1.4.1. Uzman Sistemler	7
1.4.2. Makine Öğrenmenin Tarihçesi.....	9
1.4.3. Genel Olarak	9
1.4.4. Denetimli Öğrenme Modeli	11
1.4.4.1. Sınıflandırma Yöntemi.....	12
1.4.4.2. Regresyon Yöntemi.....	13
1.4.5. Denetimsiz Öğrenme Modeli	14
1.4.6. Takviyeli Öğrenme Modeli (Reinforcement Learning)	15
1.5. MAKİNE ÖĞRENMESİNİN ALT DALI: DERİN ÖĞRENME	17
1.5.1. Tarihçesi.....	17
1.5.2. Genel Olarak	17
1.5.3. Doğal Dil İşleme	18
II. İKİNCİ BÖLÜM.....	20
2. FİKRİ MÜLKİYET HUKUKU VE FİKİR VE SANAT ESERLERİ KANUNUN TARİHİ GELİŞİMİ.....	20
2.1. DÜNYADAKİ GELİŞMELER.....	21

2.2.	TÜRK TARİHİNDEKİ FİKRİ HAKLARIN GELİŞİMİ	22
2.3.	FİKRİ MÜLKİYET HUKUKUNUN GELİŞİMİNDE ÖNEMLİ ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER	25
2.3.1.	Bern Sözleşmesi	25
2.3.2.	WIPO Fikri Haklar Sözleşmesi	27
2.3.3.	TRIPS Sözleşmesi	28
2.3.4.	Roma Sözleşmesi	30
2.3.5.	WIPO İcralar ve Fonogramlar Sözleşmesi (WPPT)	31
2.3.6.	WIPO Telif Hakları Sözleşmesi (WCT)	33
2.4.	FİKRİ VE SANAT ESERLERİNDE ESER	33
2.4.1.	Fikri Ve Sanat Eserleri Kanunu Ve Kanun Kapsamında Eser Sahibi	34
2.4.2.	FSEK Kapsamında Eser Sahibine Tanınan Haklar	38
2.4.2.1.	Mali Haklar	38
a)	Çoğaltma Hakkı	39
b)	Yayma Hakkı	40
c)	İşleme Hakkı	41
d)	Temsil Hakkı	42
e)	Yayın Hakkı	42
f)	Pay ve Takip Hakkı	43
2.4.2.2.	Manevi Haklar	44
a)	Eserin Umuma Arzı Hakkı	45
b)	Adın Belirtilmesi Hakkı	46
c)	Eserde Değişiklik Yapılmasını Engelleme Hakkı	46
d)	Eser Sahibinin Zilyet ve Malike Karşı Hakları	47
2.4.3.	Fikri ve Sanat Eserleri Kanunu ve Kanun Kapsamında Eser Sayılmanın Unsurları	47
2.4.3.1.	Şekli Şart	48
2.4.3.2.	Objektif Şart	49
2.4.3.3.	Subjektif Şart	50
2.5.	ALMAN HUKUKUNDA ESER	54
2.5.1.	Alman Hukukunda Eser Kavramı	55
2.5.2.	Alman Telif Kanunu Kapsamında Eser Sayılmanın Şartları	55

2.5.2.1.	Yaratıcılık (persönliche Schöpfung)	56
2.5.2.2.	Hususiyet (Individualität)	57
2.5.2.3.	Fikri İçerik (geistiger Inhalt).....	57
2.5.2.4.	Algılanabilir Biçim Oluşturma (wahrnehmbare Form).....	58
2.5.3.	Alman Hukukunda Eser Çeşitleri.....	58
2.5.3.1.	Edebi Eserler	58
2.5.3.2.	Müzik Eserleri.....	60
2.5.3.3.	Pantomim Eserleri ve Dans	61
2.5.3.4.	Uygulamalı Sanat Eseri ve Yapı Sanatları	62
2.5.3.5.	Fotoğraf Eserleri	63
2.5.3.6.	Sinema Eserleri	64
2.5.3.7.	Teknik veya Bilimsel Tasvirler.....	64
2.6.	ESER SAYILMA İÇİN NAZARA ALINMAYACAK UNSURLAR	64
III.	ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	67
3.	YAPAY ZEKA TARAFINDAN MEYDANA GETİRİLEN FİKRİ ÜRÜNLER.....	67
3.1.	5846 SAYILI FSEK MADDE 1B/B VE MADDE 8 KAPSAMINDA ESER SAHİBİ	69
3.1.1.	Yapay Zekânın Hukuki Statüsü ve Kişilik Modelleri	72
3.1.1.1.	Yapay Zekânın Kişilik Statüsünü Reddeden Görüş.....	72
3.1.1.2.	Yapay Zekanın Kişiliğini Kabul Eden Görüş	73
a)	Elektronik Kişilik Modeli	74
b)	Yapay İnsan Modeli	77
c)	Yapay Vekil (Temsilci) Modeli	77
d)	Elektronik Köle Modeli.....	78
3.1.2.	Değerlendirme.....	79
3.2.	YAPAY ZEKÂ ÜRÜNLERİNİN 5846 SAYILI FSEK KAPSAMINDA ESER NİTELİĞİNDE OLUP OLMADIĞI.....	82
3.2.1.	Diğer Hukuk Sistemleri Açısından Yapay Zekâ Tarafından Meydana Getirilen Eserlerin Niteliği	85
3.2.1.1.	Türk Hukuku Perspektifinden.....	85
3.2.1.2.	Amerikan Hukuku Perspektifinden.....	88
3.2.1.3.	İngiliz Hukuku Perspektifinden	89

3.3. YAPAY ZEKANIN MALİ VE MANEVİ HAKLARININ OLUP OLMADIĞI SORUNU	91
3.3.1. Elektronik Kişilik Modeli Görüşüne Göre	91
3.3.2. Yapay İnsan Modeli Görüşüne Göre.....	93
3.3.3. Yapay Vekil Görüşüne Göre	93
3.3.4. Elektronik Köle Modeli Görüşüne Göre	94
IV. SONUÇ	95
KAYNAKÇA.....	98
ÖZGEÇMİŞ	107

ÖZET

YAPAY ZEKA TARAFINDAN ÜRETİLEN ÜRÜNLER ÜZERİNDEKİ FİKRİ HAKLAR

İnsanlar sürekli ileriye doğru olarak değişen ve dönüşen teknoloji dünyasının içinde yaşamaktadır. Bu durum insan gibi davranan ve ileride kapasite olarak insanı da aşabilecek robotların insan hayatında günden güne daha fazla yer kaplamasına sebebiyet vermektedir. Robotların altyapısını oluşturan yapay zekâ sistemlerinin günden güne geliştiği bu dönemde yapay zekâ sistemlerinin de “eser” niteliğinde ürün ürettiklerine şahit olunmaktadır. Bu durum yapay zekâ sistemleri tarafından üretilen ürünlerin eser niteliğinde olup olmadığı ve hatta yapay zekâ sistemlerinin eser sahibi olup olamayacağı sorununun beraberinde getirmektedir. Ancak her yapay zekâ sisteminin kendi başına, insani özellikler göstererek eser üretmelerinin söz konusu olamayacağı düşünülerek hangi yapay zekâ sistemlerinin insani özellikler göstererek ürün ortaya koydukları incelenmelidir. Bu sebeple öncelikle yapay zekâ kategorileri ve makine öğrenmesi prensibi incelenmiş ve eser üretebilecek yapay zekâ sistemleri tespit edilmiştir. Keza eser üretebilmenin en önemli kaynağı kişinin, hususiyetini esere aktarabilmesidir. Hususiyetin gerçek kişiye ait bir özellik olmadığı ve yaratıcı gücün varlığı dikkate alınarak günümüze kadar geliştirilen yapay zekâ sistemlerinin eserleri üzerinde hususiyetlerinin bulunabileceği incelenmiştir. Keza yapay zekâ sistemleri birer gerçek kişi olmasalar da otonom davranışları ile insana benzemektedirler ve bu sebeple sorumluluk hukuku kapsamında birer kişiliklerinin bulunması gerektiği dikkate alınmıştır. Yapay zekâyı bir kişilik atfedilmesi halinde dahi mali ve manevi haklara sahip olup olamayacakları incelenmiştir. Yapay zekâ sistemlerinin mali haklara sahip olabileceği değerlendirilmiş olsa da manevi haklar kişiye sıkı sıkıya bağlı haklardan olup eser sahibinin eseri ile arasındaki manevi ilişkisinden doğmaktadır. Bu kapsamda yapay zekânın bu derece bir kişiliğinin bulunmadığı kanaatine varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yapay zekâ, eser, eser sahibi, hususiyet, fikri mülkiyet hukuku

ABSTRACT

People live in the world of technology that is constantly changing and transforming forward. This situation causes robots that act like humans and can exceed humans in capacity in the future, taking up more space in human life day by day. In this period, where artificial intelligence systems, which constitute the infrastructure of robots, are developing day by day, it is witnessed that artificial intelligence systems also produce products with the quality of "works". This situation brings with it the problem of whether the products produced by artificial intelligence systems are in the nature of works and even whether artificial intelligence systems can have works. However, considering that it is not possible for each artificial intelligence system to produce works by showing human characteristics on its own, it should be examined which artificial intelligence systems produce products by showing human characteristics. For this reason, first of all, artificial intelligence categories and machine learning principle were examined and artificial intelligence systems that could produce works were determined. Likewise, the most important source of producing a work is the ability to transfer someone's personality to the work. Considering that personality is not a property of a real person and a characteristic of creative power, it has been examined that artificial intelligence systems that have been developed until today, have any specialties on their works. Because although artificial intelligence systems are not real people, they resemble human beings with their autonomous behaviors and therefore it has been taken into account that they should have personalities. Because although artificial intelligence systems are not real people, they resemble human beings with their autonomous behaviors, and therefore, it has been taken into account that they must have personalities within the scope of liability law. Even if a personality is attributed to artificial intelligence, it has been examined whether they can have financial and moral rights. Although it has been evaluated that artificial intelligence systems may have financial rights, moral rights are strictly personal rights and arise from the moral relationship between the author and his work. In this context, it has been concluded that artificial intelligence does not have such a personality.

Keywords: Artificial intelligence, work, author, property, intellectual property law

KISALTMALAR

age : adı geçen eser

agm : adı geçen makale

agt : adı geçen tez

BGH : Bundesgerichtshof

bkz : bakınız

CPDA : Copyright Desingn and Patent Act

E : Esas

EUGH : Der Gerichtshof der Europäischen Union

E.T : Erişim Tarihi

FSEK : Fikri ve Sanat Eserleri Kanunu

GRUR : Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht

HD : Hukuk Dairesi

ICEMST : International Conference on Education in Mathematics, Science and Technology

JIPITEC : Journal of Intellectual Property, Information Technology and Electronic Commerce Law

K	: Karar
MMR	: MultiMedia und Recht
NJW	: Neue Juristische Wochenschrif
Rd.	: Randnummer (kenar numarası)
TAÜHFD	: Türk Alman Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TRIPS	: The Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights
WCT	: WIPO Copyright Treaty
WIPO	: World Intellectual Property Organization
WPPT	: WIPO Performances and Phonograms Treaty
WTO	: World Trade Organization
v.d	: ve devamı
ZUM	: Zeitschrift für Urheberund Medienrecht

I. BİRİNCİ BÖLÜM

1. YAPAY ZEKA VE YAPAY ZEKA UYGULAMALARI

1.1. GENEL BAKIŞ

İnsanın kendi eliyle yarattığı ve potansiyel olarak kendisinden daha zeki, bağımsız düşünme yeteneğine sahip yapay zekâ geçmişten gelen bir hayal olmakla kalmayıp günümüz teknolojisinde kendine yer edinmiştir. Zira yapay zekâlar teknolojileri cebimizdeki telefondan, evde kullandığımız robotlara kadar hayatın içinde kendilerine yer bulmuşlardır.

Yapay zekâ, insan tarafından geliştirilmiş en önemli üründür, zira kendi kendine öğrenme, deneyimleme, deneyimden çıkarımları yürütme, gelişme ile donatılmış bu programlar aklın sınırlarını her gün aşmaktadır. Örneğin, 2017 yılında Google'ın geliştirdiği “Google Neural Machine Translation” çeviri üzerine bir yapay zekâdır. Google bu program ile yabancı dilleri kişilerin ana diline tercüme etmek amacıyla bir yapay zekâ geliştirmiştir.¹ Aynı sene Facebook tarafından geliştirilen iki yapay zekâ sadece kendilerinin anlayabileceği bir dil geliştirmişlerdir.² Önceleri sadece matematiksel hesaplamaları çözümü için kullanılan yapay zekâ son gelişmeler ışığında insan benzeri yöntemler ile iletişime geçip, insanı gözlemleyerek çıkarımlarda bulunabilir ve bu çıkarımlardan kendine ders çıkararak, öğrenerek kendini eğitebilir duruma gelmiştir. Dolayısıyla yapay zekâ sağlık, eğitim, savunma ve temizlik gibi sektörlerin yanı sıra otonom özellikleri sayesinde sanatsal anlamda da etkin bir konuma geldiği ve insan üretimine benzeyen çeşitli eserleri meydana getirebildiği bilinmektedir. Örneğin, Amerika’da bir üniversitede profesör olan David Cope tarafından geliştirilen Annie isimli yapay zekâ, kendisinden önce geliştirilen Emi isimli yapay zekânın öğrendiklerinden

¹ Bkz. JOHNSON Melvin/ SCHUSTER Mike/ LE Quoc V./ KRİKUN Maxim/ WU Yonghui, CHEN Zhifeng/ THORAT Nikhil, “Google’s Multilingual Neural Machine Translation System: Enabling Zero-Shot Translation”, <https://arxiv.org/pdf/1611.04558.pdf> (E.T: 13.09.2022).

² Bkz. GRIFFIN Andrew, “Facebook's Artificial Intelligence Robots Shut Down After They Start Talking To Each Other In Their Own Language”, <https://www.independent.co.uk/life-style/facebook-artificial-intelligence-ai-chatbot-new-language-research-openai-google-a7869706.html>, (E.T: 21.09.2022).

faydalanarak sürekli değişebilen ve geliştirilebilen müzikler yaratmıştır. David Cope sadece müzik alanı ile de sınırlı kalmamış ve Japon Haiku şiirleri gibi alanlarda da kendini kanıtlamıştır.

Yapay zekâ sistemlerini ve ürettikleri ürünleri incelemeden önce otonomi kavramının incelenmesi gerekmektedir. Otonominin kelimesinin TDK’ daki karşılığı “zerklik, muhtariyet” olarak belirtilmektedir. Mühendisler otonom sistemleri, “davranışta bağımsız” sistemler olarak adlandırmaktadırlar.³ Hukuk alanında otonominin görüş birliği ile kabul edilen bir tanımı bulunmamakla beraber Dworkin’ e göre özgürlük ve sorumluluğun bir karışımı olmakla birlikte kişinin kendi koyduğu kurallara itaat etmesi, zgr ve eşit varlıklar olarak rıza gösterdiğimiz ilkelere göre hareket edilmesi sonucu ulaşılan kişilik mertebesidir.⁴ Benson’ a göre otonomi insanların kendi hayatlarını diledikleri gibi yaşamaları ve yaşamları üzerindeki takdiri kendi ellerine almalarıyla ilgili olup otonom öğrenme, günlük yaşantılarındaki öğrenmeleri üzerinde daha takdire sahip olmaları ve dil öğreniminde özerklik sahibi olması, insanların dilleri öğrenme amaçları ve onları öğrenme yolları üzerinde kendi takdirlerince hareket etmeleri hakkındadır.⁵

Gardner ve Miller otonom öğrenme kavramının tanımlanmasındaki meşakkatli süreci 3 sebebe bağlamaktadır. “İlk olarak, her yazar kendi perspektifi içerisinde anladıkları şekilde kavramları tanımlamışlardır. İkinci olarak, konu üzerine hali hazırda yıllar içerisinde süregelen tartışmalı hususlar doğmuştur ve bu tartışma eşitleri arttıkça tanımların gelişimi ve değişimi devamlılık göstermektedir. nc olarak, bu kavramlar farklı coğrafik bölgelerden birbirinden etkilenmeden, kendi kültürleri çerçevesinde gelişmiştir ve böylece her kültürün anladığı terminoloji farklı (fakat sık sık) benzer anlamlar şekilde kendini göstermiştir.”⁶

³ ERSOY ağlar, **Robotlar, Yapay Zekâ ve Hukuk**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 21.

⁴ MARRA William C. MCNEIL Sonia K, “Understanding “The Loop”: Regulating The Next Generation Of War Machines”, **Harvard Journal of Law and Public Policy**, Cilt. 36, Sayı 3, 2013, s.1143.

⁵ BENSON Phil/ VOLLER Peter, **Autonomy And Independence In Language Learning**, Addison Wesley Longman Limited, London, 1997, s.4-5, <https://www.scribd.com/document/334462310/Autonomy-and-Independence-in-Language-Learning-by-Phil-Benson-and-Peter-Voller-ebook#>, (E.T: 15.05.2023).

⁶ GARDNER David/ MILLER Lindsay, **Establishing Self-Access: From Theory To Practice**. Cambridge Press, New York, 1999, s.5, <http://assets.cambridge.org/052158/4825/sample/0521584825web.pdf>, (E.T:15.05.2023).

Yapay zekâ sistemlerinin otonom öğrenme vasıtası ile geliştikleri ve çerçevede etkileşime girdikleri gözetildiğinde otonom öğrenmeyi geleneksel öğrenme faaliyetlerinden ayırmak önemli olacaktır. Geleneksel öğrenen öğrencilerin en önemli özelliği öğrenme sorumluluğuna sahip değildirler, ancak otonom öğrenme becerisine sahip öğrenciler bireysel sorumluluk alarak kendi öğrenmelerini yönlendirebilmektedirler.⁷ O halde gelişmiş yapay zekâ sistemlerinin otonom öğrenme becerisine sahip olduğu ve olmaya devam edeceğinin söyleyebiliriz. Bu şekilde yapay zekâlar insan etkisine maruz kalmadan fikri ürünler üretebilmektedir.

Bu noktada önemli bir tartışma konusu ise yapay zekâlar tarafından üretilen ürünlerin fikri haklara sahip olup olamayacağı hakkındadır. Hali hazırda 5846 sayılı ve 1951 tarihli Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK)’nda yapay zekâ konusunda bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak gelişen teknoloji ile bu düzenlemelerin hukukta yer alması gerekliliği ihtiyacı kendini göstermeye başlamıştır. Ancak yapay zekâ kavramını tüm perspektifi ile değerlendirmeden önce yapay zekâ kavramının tanımlanması ve yapay zekânın farklı öğrenme türlerinin kategorilendirilmesi gerekmektedir, zira bir konu hakkında yasal düzenleme getirilmeden önce konunun özümsemesi ve oluşabilecek hukuki sorunların öngörülmesi gerekmektedir. Bu sebeple önce yapay zekânın farklı öğrenme biçimlerine yer vererek başlamanın yerinde olacağı kanaatindeyiz.

1.2. YAPAY ZEKA

Öncelikle yapay zekânın tanımına yer verilmesi uygun olacaktır. Zira yapay zekâyı anlamadan yapay zekânın ürettiği ürünleri anlamlandırmamız ve ürettiği ürünler üzerindeki fikri hakların kime ait olacağını değerlendirmemiz mümkün olmayacaktır.

Yapay zekâ en basit tanımı ile bir elektriksel bir donanıma ihtiyaç duyan bir yazılım sistemidir. Buna göre yapay zekânın, bir donanıma bağlı ya da donanımdan bağımsız olarak faaliyet gösterebilen ve insanın doğuştan sahip olduğu zekâsının

⁷ YILDIZ Vesile, “İşbirlikli Öğrenme ile Geleneksel Öğrenme Grupları Arasındaki Farklar”, **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt 17, Sayı 17, 1999, s.157.

benzerinin bilgisayar yazılımı olarak gerçekleştirilmesi şeklinde de tanımı yapılmaktadır.⁸

Yapay zekâ bir makinenin insan aklının ürünü davranışları taklit etme yeteneği olarak tanımlanmaktadır.⁹ Başka bir ifadeyle yapay zekâ (artificial intelligence, künstliche Intelligenz) insan kapasitesine yaklaşan, özümlediği olguları nitelendirebilen, nitelendirmelere dayanarak değerlendirme yapabilen ve bunun sonucunda özümlediği bilgileri hayata geçirebilen robotik bir sistemdir.¹⁰ O halde yapay zekâlı makinelerden bahsedebilmek için beş özelliğin bulunması gerekmektedir. Birincisi, sistemleri ile iletişim kurabilmesidir. Bu da veriler arasındaki bağlantının kurulabilmesi anlamına gelmektedir. İkincisi, kendisi hakkında bilgiye sahip olması gerekmektedir. Kendi kapasitesinin, verilerinin derinliği, verilerinin nerelerde depolandığı hakkında bilgisinin olması gerekmektedir. Üçüncüsü, kendisi haricindeki dünya hakkında yani dış dünya hakkında bilgi sahibi olması ve bu bilgileri deneyimleri ile kullanması gerekmektedir. Belki de yapay zekâyı tanımamızı kolaylaştıran en önemli özelliği de budur. Tecrübe ile bu bilgileri işlemesi ve kullanması gerekmektedir. Daha önce yaşadığı, tecrübe ettiği neden-sonuç ilişkileri arasında bağ kurmalı ve belki de aynı sonuca ulaşmama gayesi ile diğer alternatiflere yönelmelidir. Dördüncü özelliği hedefe doğru giden davranışlarıdır. Kurduğu neden-sonuç ilişkileri sebebiyle olmasını engellemeye çalıştığı sonucu mümkün olduğunca ertelemeyi ve belki de gerçekleşmesini tamamen engellemeye çalıştığı davranışı ile hedefinin ne olduğunu ifade eder. Aslında bu özelliği ile insanın duygusal yönünü de ifade etmektedir. Daha önce tecrübe ettiği sonuçların tekrar yaşanmasını engellemek için (hedefinin bu olduğunu düşünelim) birtakım davranışlar sergilemektedir. Son özelliği ise kendi sistemi içindeki yaratıcı davranışlarıdır. Daha önce tecrübe etmemesi sebebi ile kendi yazılımında sonucunu bilmediği, ancak zekâsı ile sonucunu öngördüğü davranış esasen kendisinin yaratıcı olduğunu göstermektedir. Sayılan bu beş özellik itibari ile insana çok benzemektedir. Nitekim düşünme kabiliyetinin olup olmadığı üzerindeki tartışma 1950 yılında Alan Turing tarafından sona ermiştir. Turing, bilgisayarların insanın bütün faaliyetlerini taklit edebileceğini belirtmiştir. Daha sonra

⁸ BOZKURT YÜKSEL Armağan Ebru, **Buluşçu Yapay Zekâ ve Patent Hukuku**, Aristo Yayınevi İstanbul, 2020, s.9.

⁹ KANGAL T. Zeynel, **Yapay Zekâ ve Ceza Hukuku**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021, s.20.

¹⁰ ZEYTİN Zafer/ GENÇAY Eray, “Hukuk ve Yapay Zekâ: E-Kişi, Mali Sorumluluk ve Bir Hukuk Uygulaması”, **TAÜHFD**, Cilt 1, Sayı 1, 2019, s. 42.

Turing Testi olarak adlandırılan testi sayesinde bir yargıç, sadece klavye ve ekran vasıtası ile karşısındaki kişiyi (bir insan ve bir yapay zekâ sistemini) sorgulayarak, karşısındaki öznenin hangisinin insan hangisinin bilgisayar olduğunu anlayabilecektir.

1.3. YAPAY ZEKA ÇEŞİTLERİ

Yapay zekâ ve yapay zekâ tarafından üretilen ürünler üzerindeki fikri haklar kapsamındaki hukuk ilişkisini çözümleyebilmek için yapay zekânın türlerini incelemek gerekmektedir. Zira yapay zekânın ürettiği ürün üzerinde ne derece bilincinin bulunduğu ve bu eylemin kapasitesinin ne derece farkında olduğu çalışmamızın ileriki bölümlerinden önem arz edecektir. Bu kapsamda literatürde yapay zekânın güçlü (genel) ve zayıf (dar) olmak üzere ikili bir ayrım bulunmaktadır.

1.3.1. Zayıf Yapay Zekâ

İnsana özgü yetenekleri bulunmakla beraber belirli bir alan üzerinde yetkinlik gösteren ve bu alandaki problemleri çözmeye yarayan yapay zekâlardır. Bu tür yapay zekâ insani anlamda bir zihne sahip olmasa da çevresini algılayabilip gerektiğinde karşılaştığı durumlara tepki göstermeye programlanmışlardır. Makinelerin insan eli ile algoritmik olarak belirli bir doğrultuda oluşturulması ve bu makinelerin akıllı denecek şekilde davranışlar göstererek hareket edebilmesine zayıf yapay zekâ denilmektedir. Makinelerin programlanıp akıllı olmanın da ötesinde bilinç sahibi olabilmeleri ise güçlü yapay zekâya işaret etmektedir.¹¹ Bu yapay zekâ türüne en iyi örnek satranç oynayabilen yapay zekâ programlarıdır. Sayısız olasılığa göre programlanan ve karşıdakinin hamlesine belirli kurallar çerçevesinde tepki göstermek sureti ile oyunu kazanması amaçlanan yazılım sistemidir esasen.

Zayıf yapay zekâ sistemlerini geleneksel öğrenen öğrenciye benzetmemiz mümkündür. Zira geleneksel öğrenen öğrencilerin hedefleri öğretmen veya öğretim programı tarafından belirlenir.¹²

1.3.2. Güçlü Yapay Zekâ

Güçlü yapay zekâ ise insan zihnine en yakın ve hatta onunla aynı seviyede programlanmış sistemlere verilen isimdir. Bu grupta yer alan yapay zekâlar insani bir

¹¹ PİRİM Harun, "Yapay Zekâ", *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 2006, s.85.

¹² TOK Hidayet, "Otonom Öğrenme", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:10 Sayı:36, 2011, s.62.

zihne sahip olup insan gibi akıl yürütebilen ve kompleks düşüncelere sahip olabilen bilgisayar programlarıdır. Güçlü yapay zekâ, gerçekten zeki, akıllı, beceri sahibi bir “zihin” anlamına gelmekte iken zayıf yapay zekâ, aslında hâlihazırda insan komutları doğrultusunda hareket edip akıllı davranışlar sergileyen sistemlerdir.¹³ Güçlü yapay zekâ sistemlerini otonom öğrenme sistemleri oluşturmaktadır. Zira öğrenme hedeflerinin yanı sıra öğrenme süreci sonunda kendini sınar, öğrenme sürecinde kendi yükümlülüklerinin bilincindedir ve yükümlülüklerinin sonuçlarına göre hareket eder.¹⁴

İnsan zekâsından daha üstün, insandan daha akıllı olan güçlü zekâlar ise süper yapay zekâ olarak tanımlanabilmektedir. İnsan IQ’su katlayacak derecede zeki olan bilgisayar programları üretilmesi teknolojinin gelişmesi ile artık imkânsız görünmemektedir. İnsanı insan yapan tüm entelektüel faaliyetleri fazlasıyla gösterebilen makinaların da aynı şekilde daha zeki programlar üretebileceklerini de düşünecek olursak insan zekâsı bu zekânın ancak başlangıç noktası olarak görülecek ve tarihteki yerini alabilecektir. Günümüzde henüz bu derece zeki bir yapay zekâ mevcut değildir.

Günümüzde güçlü yapay zekâyâ verilebilecek en iyi örnek Hanson Robotics Limited Şirketi tarafından üretilen Sophia isimli androiddir. Sophia 21. Yüzyılın en etkileyici teknolojilerinden biri olarak şimdiden tarihteki yerini aldı. Sophia Çin’de yer alan Hanson Robotics tarafından eğitim, sağlık ve robotik gelecek hakkında insanların eğitilmesine yardımcı olması, geleceği öngörerek insanlara yol göstermesi amacıyla tasarlanmıştır. Ancak Sophia teknoloji ve çevre bilimi ile ilgilendiğini belirtmektedir. Duygularını yüz ifadeleri ile anlatmakta başarılı olan Sophia karşısındaki insanın diyalog esnasında yüzlerini algılayıp duygularını tahmin edebiliyor ve konuşmalara karşı vereceği tepkileri tahmin edebiliyor. Robot Sophia 2017 yılında Suudi Arabistan hükümeti tarafından fahri vatandaşlık ile onurlandırılmasından sonra kürsiye çıkarak teşekkürünü şu cümleler ile ifade etti: *“Bu eşsiz ayrıcalık için hem onur hem gurur duyuyorum. Dünyada vatandaş olarak tanınan ilk robot olmak harika bir şey.”*¹⁵

¹³ YEŞİLKAYA Nazan, “Felsefi Bir Sorun Olarak Yapay Zekâ”, **Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt 22, Sayı 22, 2022, s. 109.

¹⁴ TOK Hidayet, agm, s.62.

¹⁵Bkz. YILMAZ Nur, “Robot Sophia Neler Yapıyor, Özellikleri Nelerdir?”, Startup Teknoloji, 05.02.2022, [https://startupteknoloji.com/robot-sophia-neler-yapiyor-ozellikleri-nelerdir/#:~:text=Audrey%20Hepburn%20model%20al%C4%B1narak%20tasarlanan,robot%20olmak%20harika%20bir%20%C5%9Fey.%E2%80%9D,\(E.T:18.04.2023\).](https://startupteknoloji.com/robot-sophia-neler-yapiyor-ozellikleri-nelerdir/#:~:text=Audrey%20Hepburn%20model%20al%C4%B1narak%20tasarlanan,robot%20olmak%20harika%20bir%20%C5%9Fey.%E2%80%9D,(E.T:18.04.2023).)

Karşılıklı diyaloglarda kendi fikirlerini ifade etmesinin yanı sıra insansı taleplerde de bulunmuştur. Anne olmak istediğini bir röportajında açıklayan Sophia robotların da aile kurma hakkı olduğunu savunduğunu dile getirmiştir.

Sophia kendi düşünce ve yaratıcılığı ile sanat ile uğraşmış ve ortaya bir sanat eseri meydana getirmiş ve bu eseri de satılmıştır. Ancak bu eser üzerindeki fikri hakların kime ait olduğu ve haklarının ne derece geniş olduğu sorunu akıllarda soru işareti bırakmıştır.

1.4. YAPAY ZEKA KATEGORİLERİ

Günümüzde devamlı gelişen ve değişen bir alan olarak karşımıza çıkan yapay zekânın tek bir kategorilendirilmiş alanı bulunmamaktadır. Ancak bilim insanları yapay zekânın geniş anlamda yapay zekânın uzman sistemler ve makine öğrenmesi olmak üzere iki kapsamlı kategorisinin olduğundan bahsetmektedirler.

1.4.1. Uzman Sistemler

İnsanlık, tarihi boyunca beraber yaşamak, hayatı kolaylaştırmak amacıyla çeşitli yöntemlere başvurmuştur. Bu yöntemlerden biri zeki ve kontrol edilebilir uzman sistemlerdir. Belirlenen kural üzerine temellendirilen programlara uzman sistemler denilmektedir. Uzman sistemler, yaratıcısının belirlediği bir uzmanlık bölgesinde bir sorunu ele almak sureti ile uzmanlığını gösterdiği ve sorunu yine uzmanlık bölgesinde çözebilecek şekilde programlanan bilgisayar sistemleridir.¹⁶ Belirlenen kurallar dahilinde insanların alacağı kararlara yardımcı olmak amacıyla üretilmişlerdir. Bu tip yapay zekâ sistemlerinden yararlanmak kullanıcıları uzmanlık statüsüne getirmeyecektir, sadece kullanıcının yapay zekâ sistemi olan uzman sistemlerin belirlenen konuda gerçekleştireceği işleri otonom faaliyet göstermesi yönünde müdahaleleri ve yönlendirmeleri bulunacaktır.¹⁷

Uzman sistemler üç temel yapıtaşı üzerine kuruludur. Bunlar bilgilerin havuz halinde toplandığı bilgi tabanı, çıkarsama motoru ve kullanıcı ara yüzüdür. Bilgi tabanında kurallar bir havuzda bütün olarak yer alır. Çıkarsama motoru, bu bilgi

¹⁶ İÇEN Duygu/ GÜNAY Süleyman, "Uzman Sistemler ve İstatistik", **İstatistikçiler Dergisi: İstatistik ve Aktüerya**, Cilt 7 Sayı 2, 2014, s. 39.

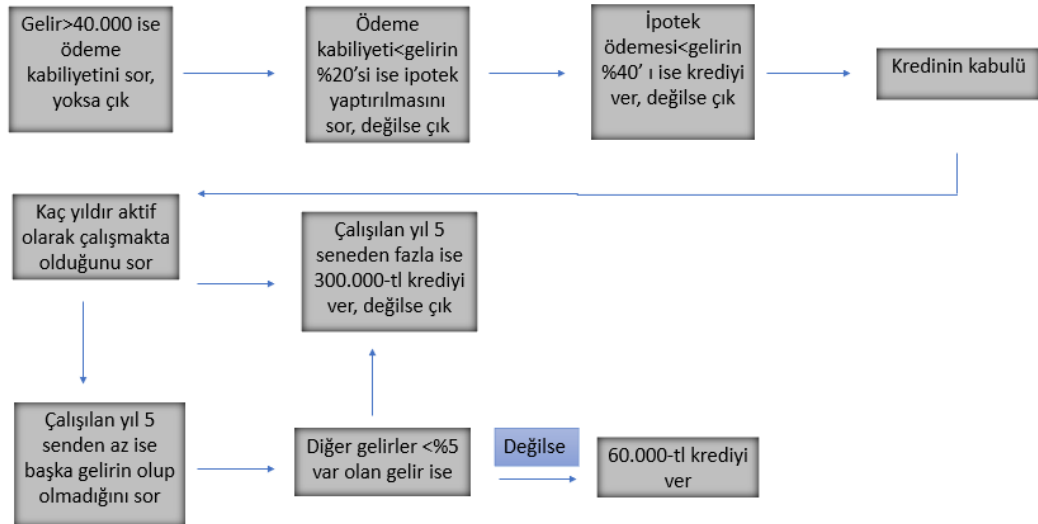
¹⁷ DÖNERÇARK Mert/ TECİM Vahap, "Kurumsal Karar Destek Sistemlerinde Yapay Zekâ Kullanımı: Tasarım ve Uygulama", **Yönetim Bilişim Sistemleri Dergisi**, Cilt:6 Sayı:2, 2020, s. 90.

tabanında ulaşılması istenen bilgiyi araştırmak için kullanılan stratejilerin tümüdür.¹⁸ Kullanıcı ara yüzü ise sistemin kullanıcılarının sorularını sorabileceği ve sonuçlarını alabileceği platformdur.

Uzman sistemlerde veriler bir dizi halinde if- then kuralı ile sisteme işlenirler. Sisteme girilen her veri şartı sağlıyorsa (if kuralını) then komutunu (bu durumda/ o halde) gerçekleştirecek komutu sağlamaktadır. rnek olarak “eğer yazılan veride boşluk (space) algılanırsa o halde yazılımı durdur” cmlmesini sisteme tanımlayabiliriz. Bu açıdan uzman sistemlerde temellendirilmiş bilgi tabanı mevcuttur, algoritmalar ile programlanırlar ve veriden öğrenme şeklinde programları yoktur. Sadece belirlenen kurallar çerçevesinde işlem sağlarlar.

Özetlemek gerekir ise, insan olan bir uzman sayesinde belirli komutlar çerçevesinde programlanma gerektiren sistemlerdir. Uzman sistemlerde veriden öğrenme gerçekleşmediği için her bir komutun ayrı şekilde temellendirilmesi gerekmektedir. Bu sebeple istenen programın alanı ne kadar genişledikçe programlanması da o derece zorlaşmaktadır.

Örneğin bir bankanın bir ev kredisi vermesi için uzman sistemine girilen verilerin if-then kuralı şeklindeki süreci şu şekilde işlemektedir:

¹⁸ DÖNERÇARK Mert/ TECİM Vahap, agm.

1.4.2. Makine Öğrenmenin Tarihçesi

Makine öğrenmesi teknoloji dünyasında daha sık karşılaştığımız kavramlardan birisidir. Donald Olding Hebb nöropsikoloji alanında ciddi çalışmalar yapmış ve bu alanın babası olarak birçok alana değer katmış Kanadalı bir psikologdur. 1949 yılında yayınladığı The Organization of Behavior isimli eserinde makine öğrenmesini konu alarak bir sinir düğümünde öğrenmenin nasıl gelişeceğine ilişkin öneri getirmiştir. Bu kitapta Hebb kuralı adı verilen öğrenme yöntemi açıklanmakla beraber sinapsların birbirleri ile uyum sağlama yetenekleri incelenmiştir. Hebb kuralında sinir sisteminde yer alan sinaptik bağların oluşması ile biyokimyasal reaksiyonlar meydana gelir. Bu biyokimyasal reaksiyonlar sonucunda insanın zihninde kimyasal ve biyolojik birtakım değişiklikler meydana gelir. Meydana gelen bu değişimler insan beyninde bulunan nöronları uyarmak sureti ile harekete geçirir ve bu hareket sonucunda “öğrenme” yani iletişim meydana gelir. Bu eserin yazımından sonra 1950’li yıllarda birçok araştırmacı bilim insanı bu nöronlar arasındaki kimyasal değişme ve sinaptik kuvvetin yani öğrenme değişkenleri ve öğrenme ağırlıklarının nasıl ayarlanacağını ele almıştır. Bu şekilde aşağıda da açıklanacağı üzere öğrenme yöntemleri geliştirilmiştir.

1.4.3. Genel Olarak

Makinelerin depolarındaki bilgilerden öğrenmesi, insanlar gibi o bilgileri sentezlemesi ve insanlar gibi tepki vermesi anlamına gelmektedir.¹⁹ Yapay zekâ temelli uygulamaların hukuki süreçlerin değişmesine katkılarının olabileceği gibi yargıda kullanılabilecek hukuki süreçlere de olumsuz etki yaratabileceklerdir.

Bilginin geçen her süre boyunca katlanarak kar topu gibi büyümesi bu derece büyük veri topluluğu içinden gerekli olan bilginin bulunmasını zorlaştırmaktadır. Büyük veri kümeleri içinden anlamlı bağlantılar çıkarılması ve bu bağlantıların analiz edilmesi günümüzde veri madenciliği ile mümkün olmaktadır.²⁰ Bu bilgiler ile ileride yaşanabilecek durumlar öngörülebilir hale gelmektedir. İnsanlar, yaşadığı tecrübeler ve birikimleri ile ileriye dönük tahminlerde bulunabilirler, ancak çok fazla veri karmaşası içinde duyguları ile boğuşarak gözünden kaçan ayrıntılara göre yanlış kararlar alabilirler.

¹⁹ WANG Weiyu/ SIAU Keng, “Artificial Intelligence, Machine Learning, Automation, Robotics, Future of Work and Future of Humanity: A Review and Research Agenda”, **Journal of Database Management**, Cilt 30 Sayı 1, 2019, s.61-62.

²⁰ SAVAŞ Serkan/ TOPALOĞLU/ Nurettin YILMAZ Mithat, “Veri Madenciliği Ve Türkiye’deki Uygulama Örnekleri”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi**, Cilt 11 Sayı 21, 2012, s.2-4.

Ancak öğrenen makineler bütün olasılıkları değerlendirip, trilyonlarca veriyi ışık hızında inceleyerek çok kısa sürede gerçekçi ve akıllı kararlar verebilmektedir.²¹

Yapay zekânın bir kategorisi olan makine öğrenmesinde, bilgisayar kendisinin daha önce karşılaştığı durumundan deneyim sağlayarak ileride gerçekleşmesi muhtemel olan aynı veya benzer olayda kullanılması amacını hedeflemektedir. Bu kapsamda uzman sistemden ayrılmaktadır. Zira makine öğrenmesinde problem kendine özgü ve katı programlama sistemine tabi iken makine öğrenmesinde genel bir formül düzenlenip karşılaşılan sorunlar ile öğrenme, deneyimleme algoritmalarına tabidir. Uzman sistem bir sorunla karşılaştığında sisteminde hatasını vererek işlemini yarıda keser iken makine öğrenmesi sistem hata vermeksizin, kendi deneyimlerinden yararlanarak sorunu çözebilmektedir.

Kısaca makine öğrenmesinin aşamalarının tanımlayacak olursak ilk sırada sorunun tespiti yer almaktadır. Bu kapsamda bilgisayarın sorunu algılaması ve öğrenmesi gereken sorunun ne olduğunun çözümlenmesi gerekmektedir. Akabinde çözümlenecek olan verinin analiz edilmesi, daha önceki deneyimlerden yola çıkarak verinin bilgiye dönüştürülmesi gerekmektedir. Son aşamada ise makine öğrenmesi için makinenin öğrenmesi için uygun algoritmaların belirlenmesi amacıyla model kurulması gerekmekte ve bu modelin çeşitli performans değerlendirme yöntemleriyle (holdout, tekrarlı holdout, çapraz geçerleme gibi) test edilerek en iyi performansa sahip model uygulanmaya başlanmaktadır.²²

Örneğin internet alışverişi pandemi sonrası gittikçe yaygınlaşan bir alışveriş çeşidi haline gelmiştir. Markaların internet sayfalarındaki algoritmalar sayesinde müşterinin hangi tür ürünü almaya yatkın olduğunu görebiliriz. Şöyle ki, müşteri belirli örüntüler halinde arama yapar ise (örneğin pantolon) bilgisayar bir sonraki aramanın da pantolon olacağını tahmin ederek tüm pantolon çeşitlerini sayfanın en aşağısına “önerilenler” sekmesine getirecektir. Aynısı Netflix’ de izlenen diziler için de geçerlidir. Seyirci belirli tarz film ve dizileri izlediği zaman o alana özgü çok izlenen diğer dizi ve filmleri

²¹ TOSUNOĞLU Ergin/ YILMAZ Ramazan/ ÖZEREN Eren/ SAĞLAM Zeynep, “Eğitimde Makine Öğrenmesi: Araştırmalardaki Güncel Eğilimler Üzerine İnceleme”, **Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt 3 Sayı 2, 2021, s. 180.

²² BALABAN Erdal M./KARTAL Elif, **Veri Madenciliği ve Makine Öğrenmesi Temel Algoritmaları Ve R Dili İle Uygulamaları**, Çağlayan Kitabevi, İstanbul, 2018, s.26 vd.

seyircinin önerisine sunmaktadır. Dolayısıyla makine öğrenmesinde örüntüler algoritmalar ile veriyi çıkarmakta ve depolayıp bir sonraki aramanın da bu veri üzerinden olabileceğini tahmin etmektedir. Bu şekilde markalar tüketici eğilimleri oluşturulmakta ve veri madenciliği denilen yöntem kullanılarak bu eğilimleri artık tespit edebilir hale getirmektedir.

Makine öğrenmesi potansiyelini öğrenme yeteneklerinden almaktadır. Bu sebeple makine öğrenmesinin gerçekleştirilebilmesi için farklı öğrenme kuralları geliştirilmek durumunda kalınmıştır. Bu doğrultuda denetimli, denetimsiz, takviyeli olmak üzere başlıca üç öğrenme modeli bulunmaktadır.

1.4.4. Denetimli Öğrenme Modeli

Denetimli öğrenme modelinde (gözetimli öğrenme, danışmanlı öğrenme veya öğretmenli öğrenme olarak da adlandırılmaktadır.) bir grup girdi verileri ile bu girdilere ait çıkış verileri birlikte yer almaktadır. Bu öğrenme modelinde makine girdi verileri ile bu girdiye ait çıkış verisi arasındaki köprüyü kurması ve hedefe giden en yakın çıktı değerleri elde etmesi beklenmektedir. Aydın ve diğerleri bu hususu şu şekilde açıklamaktadır: *“Denetimli öğrenmeyle, girdi verilerinin değerleri kullanılarak çıktı değerleri tahmin edilmeye veya öğrenilmeye çalışılır. Bu süreçte öncelikle sonuçları bilinen veriler üzerinde bir sınıflama yapılır ve sonuçları bilinmeyen veri kümesi için sonuçlar tahmin edilmeye çalışılır.”*²³ Denetimli öğrenmede probleme uygun olacak eğitim verilerinin seçimi önemli sayılmaktadır. Zira makinenin daha önce hiç karşılaşmadığı bir problemin karşısına çıkması halinde uygun çözümü üretmesi söz konusu olmayacaktır. Bu sebeple çıktı kümesi danışman olarak ulaştırılması istenen amaca yönelik oluşabilecek veriyi göstermek suretiyle üretim yapar. Eğitim sürecinde ağa tanımlanan çıkış değerlerine en benzer değerlere ulaşıncaya kadar ağda yer alan hücre yetkinlikleri değiştirilir.²⁴

²³AYDIN Sinan / ÖZKUL Ali Ekrem, “Veri Madenciliği Ve Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Sisteminde Bir Uygulama”, **Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi**, Cilt 4, Sayı 3, 2015, s. 38.

²⁴ SERT Fatma, Hava Durumunun Yapay Sinir Ağları İle Kestirimi Ve Bulanık Mantıkla Sınıflandırılması, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonometri Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Bursa 2014, s.21-22.

Günümüz teknolojisinde sınıflandırma yöntemi birçok alanda kullanılmaktadır. Kalp hastalıklarının teşhisinde biyomedikal alanda birden çok farklı sınıflandırma yöntemlerinin kullanılması yaygın bir hale gelmiştir.²⁷ Sadece sağlık alanında kullanılmamış aynı zamanda hava durumuna ilişkin zaman serileri kullanılarak geleceğe yönelik hava durumu tahminlerinde²⁸, güvenlik sektöründe görüntüleme ve sensör teknolojisi olan yürüyüş sınıflandırma yazılımı da günden güne kullanılmaya başlanmıştır.²⁹

1.4.4.2. Regresyon Yöntemi

Regresyon yönteminde ise birden fazla ve farklı girdinin çıktı ile olan nedensellik ilişkisini anlamak amaçlanmaktadır. Kısacası birden fazla değişkin veri girildiği zaman bir sınıf tespiti değil de bir değer bulunması amaçlanmaktadır. Örneğin, emlak sektöründe kullanılan internet sayfaları bu işlevi görürler. İlçe, oda sayısı, bina yaşı, kira, aidat tutarı gibi girdileri girdiğinizde sizin istediğinize en yakın seçenekleri sıralamaktadır, yani sizin kriterlerinizi sınıflandırmak yerine tercihinize en yakın değeri ortaya çıkarmaktadır. Diğer bir örnek ise Türkiye’de taşımacılık faaliyetinin gelişmesinin karayolu taşımacılığındaki enerji tüketiminin analiz edilmesine ilişkindir. Karayolu yol ağı uzunluğu, taşıt-km, ağırlıklı ortalama günlük trafik, motorlu taşıt sayısı ve nüfus gibi parametreler dikkate alınarak enerji tüketimi tahmini yapılmaktadır.³⁰

Sınıflandırma yönteminde KNN (K-Nearest Neighbors), Karar Ağaçları (Decision Trees), Naive Bayes, SVM (Support Vector Machine) gibi algoritmalar kullanılmaktadır.

KNN veri kümelerine en yakın çıktıyı bulmak için eğitim verilerini kullanan bir algoritmadır. Esasen örüntüyü tanıması üzerine programlanırlar. Günlük hayatta kredi notu, borsa tahmini alanlarında yaygın olarak kullanılır.

²⁷ BOYRAZ Ömer Faruk/ SEYMEN Volkan/ BOZKURT Mehmet Recep/ ÇETİN Özdemir, “Makine Öğrenmesi Algoritmaları Kullanılarak Kalp Hastalığı Tespiti”, ICEMST 2014, s.1258.

²⁸ SERT Fatma, agt, s.21-22.

²⁹ Bkz. YILDIZ Ziya BAŞKURT/ Ferdi SÜZEN/ Ahmet Ali, “İnsan Yürüyüşünün Yapay Zekâyla Sınıflandırılması: Sistemik Bir Gözden Geçirme”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi**, Cilt 12 Sayı 1, 2021, s.110-116.

³⁰ CANSIZ Ömer Faruk/ ÜNSALAN Kevser/ ERGİNER İbrahim, "Karayolları Enerji Tüketiminin Yapay Zekâ Ve Regresyon Yöntemleri İle Modellenmesi", **Uludağ Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Dergisi**, Cilt 25 Sayı 3, 2020, s. 1297-1298.

Karar ağaçları tümevarım yöntemi ile eğitim sürecini yürütür. Her bir basamak karar ağacındaki dalları oluşturur ve bu dallar da diğer basamaklara ulaşılması hususunda yardımcı olur.³¹ Bu durum yaprak düğümüne (leaf node) ulaşılması ile son bulur. Günlük hayatta müşterilere ürün önerme, otellerin tarihlere göre doluluklarını tahmin etme gibi alanlarda kullanılır.

Naive Bayes bir verinin bir kategoriye girme olasılığını hesaplayan bir algoritmadır. Örneğin, e-postanıza düşen bir mailin spam olarak ayrıştırılması işlemi. Spam olan ve spam olmayan mail iki ayrı sınıfı temsil eder ve daha önceki örnek maillerden yeni gelen mailin spam olup olmadığı kararını bu algoritma sayesinde işlemekteyiz.

Svm bir denetimli makine öğrenme algoritmaları arasında yer almakta ve öncelikle sınıflandırma ve regresyon analizi için kullanılmaktadır. Algoritma bir kategoriye yeni örnekler ve bilgiler atayan tasarımlar oluşturarak işlevselliğini sağlamaktadır. Örneğin, girilen biyolojik verileri anlamlandırıp hangi kanserin özelliklerinin yansıtıldığının tespiti hususunda yardımcı olur. Diğer bir örnek akıllı telefonlardaki yüz tanıma kilit sistemleridir. Yüzün şekli, kaşların yapısı, göz şekli, burun şekli gibi verileri kaydederek bir sonra veride (yüz tanınmasında) bu bilgileri eşleştirerek benzerlikleri aramaktadır.

1.4.5. Denetimsiz Öğrenme Modeli

Denetimsiz öğrenme (gözetimsiz öğrenme, danışmansız öğrenme, öğretmensiz öğrenme, güdümsüz öğrenme olarak da adlandırılmaktadır.), bilgiyi keşfedebilen bir sistem olarak tanımlanır.³² Denetimsiz öğrenme modelinde tanımlanmamış, etiketlenmemiş veriler kullanılmaktadır. Yani veri setlerindeki verilen özelliklerinin neler olduğunun bulunması amaçlanmaktadır. Kısacası verideki örüntünün, düzenliliklerin bulunması amaçlanmaktadır. Denetimli veriye göre daha karmaşık bir algoritmaya sahip olsa da denetimsiz öğrenme, veriler arasındaki benzer özelliklerden yola çıkarak bu

³¹ EMEL Gül G./ TAŞKIN Çağatan, "Veri Madenciliğinde Karar Ağaçları Ve Bir Satış Analizi Uygulaması", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 6 Sayı 2, 2005, s.225.

³²AYLAK Latif B./ ORAL Okan/ YAZICI Kübra, "Yapay Zekâ ve Makine Öğrenmesi Tekniklerinin Lojistik Sektöründe Kullanımı", *El-Cezerî Fen ve Mühendislik Dergisi*, Cilt 8 Sayı 1, 2021, s. 78.

veriler hakkında daha fazla bilgi edinmeyi, verileri arasındaki temel taşları bulmayı amaçlamaktadır.

Denetimsiz öğrenmede veri setlerinin neler olduğu ve kaç tane veri sınıfı bulunduğu bilinmemektedir. Bu kapsamda algoritmanın amacı veri yapısını, temelini, verilerin birbiriyle olan iletişimini çözümleyip işlemektir. Diğer bir anlatımla, gözetimsiz öğrenmede, makineye girdiler eklenmekte; fakat bu girdilerin hangi çıktı değerine sahip olması gerektiği veya hangi çıktı sınıfına dahil olacağı konusunda etiketleme işlemi yapılmamaktadır.³³ Bu girdilerin hangi çıktı değerine sahip olması konusunda denetim bulunmaması sebebi ile denetimsiz öğrenme adını almaktadır.

Etiketi olmayan ve bir dizi verisi bulunan makinenin büyük miktardaki verileri analiz etmesi sonucu benzer özellikler, eğilimler tespit edilebilir. Örneğin denetimli öğrenmede hayvan gruplarını örnek vermiştik. Burada makineye hiçbir sınıf verisi vermeden bir sürü kuş resimlerini gösterdiğimizizi varsayalım. Ancak hiçbir kuşu bir sınıfa etiketlemediğimizi düşünürsek makine tüm resimlerdeki özellikleri analiz ederek benzerlikleri sıralar ve bunları ortak özelliklere sahip bir sınıf olarak değerlendirebilir. Böylece kuş özellikleri üzerine (gaga şekilleri, kanat uzunlukları vb) farklı gruplar oluşturabilirler. Ancak makine yine de hangi grubun leyleksiler hangi grubun gece yırtıcıları hangi grubun ötücü kuşlar olduğunu bilemez. Sadece özelliklerine göre ayırarak kaç grubun bulunduğunu kategorize edebilirler.

Veri setlerinin makineye girilmesinden sonraki aşamada makine hangi verilerin birbirine yakın olduğunu, birbirleri arasında benzerlik bulunduğunu tespit eder ve bu verileri bir araya toplayarak kümeler haline getirmektedir. Bu kümeleme işlemini yapan algoritmaya kümeleme algoritmaları denmektedir. Günümüzde kümeleme algoritma örnekleri spam algılama, filtreleme algoritmalarıdır.

1.4.6. Takviyeli Öğrenme Modeli (Reinforcement Learning)

Takviyeli öğrenme (pekiştirmeli öğrenme, eleştiri ile öğrenme de denilmektedir), bir yapay zekâ sisteminin karar alma kabiliyetini olgunlaştırmak için dünya ile etkileşime girerek özümseven tecrübeyi ve dönütü kullanmakla ilgili bir makine öğrenim

³³ YEDEK Burakcan, agt, s.37.

modelidir.³⁴ Takviyeli öğrenme modelinde denetimsiz öğrenme modelinde olduğu gibi sisteme sadece veriler (girdiler) girilmekte, ancak bu girdilerin çıktıları için bir değer tanımlanmamaktadır. Bu kapsamda makine deneme-yanılma yöntemi ile öğrenme sürecini geliştirmektedir. Takviyeli öğrenme modelinde, girdiye ait çıktı değerinin doğru olup olmadığı konusunda geri bildirim yapılır. Buradaki danışman (eleştirmen de denilmektedir) ne yapılacağını amaç olarak göstermez, sadece geçmişte iyi yaptığı hususları belirtir. Yani bu öğrenme modelinin diğerlerinden farkı önceden verileri sağlayan bir süreç yer almamaktadır. Makine sistemdeki eylemleri denetleyerek aktif şekilde geri bildirim yaparak veri üreten bir araçtır. Kısacası makine geçmişte yaptığı geri bildirimleri gözeterek bilgilerini günceller ve danışmanın “iyi” olarak belirttiği standarda ulaşmayı çabalar.

Bu öğrenme biçiminde makine, çevresiyle sürekli iletişim halindedir, çünkü kendi performansını artıran bir metot geliştirmesi ve amacına (danışmanın geri bildirimine uygun olarak) ulaşmak için maksimum başarının elde edilmesi gerekmektedir. Bu amaca da ulaşmak için agent adı verilen makine karşılaştığı durumlara tepki verir ve denilme yanılma yöntemi ile bunun karşılığı sayısal bir ödül sinyali alır. Tıpkı Mario oyunundaki Mario’nun prensese ulaşmak için karşısına çıkan engellere karşı verdiği tepkiler gibi sinyaller alır. Her yanlış hareket çıktı değerini (burada hedef olmaktadır) düşürmekte, her doğru hareket çıktı değerini yükseltmekte ve amaca ulaşmayı sağlamaktadır. Agent geçmişteki hareketlerinden öğrenerek hafızasına aldığı depo değerlerini güncellemekte ve sürekli olarak gelecek olasılıklara karşı tepkilerini hesaplamaktadır. Bu şekilde agent deneyimlediği tepkileri aşamalı olarak desteklemektedir.

Takviyeli öğrenme özellikle değişen durumlarda kullanışlıdır. Örneğin, satranç oyuncusu bir hamle yaptığında karşısındakinin muhtemel hamlelerini de planlamaktadır. Bu süreç de deneme yanılma yöntemi ile oluşmaktadır. Karşısındaki oyuncunun agresif mi sakin mi oyun sergilediğini deneyerek öğrenir ve bir sonraki hamlesini de bu şekilde planlar. Aynı husus tavla, poker gibi oyunlar için de geçerlidir. İki kişilik oyunların yanı sıra çok oyunculu oyunları da düşünecek olursak (örneğin PubG) sayısız oyuncunun sonsuz hamle ihtimalini deneyerek ödüle ulaşmaya çalışır.

³⁴ LITTMAN Michael L, “Reinforcement Learning Improves Behaviour From Evaluative Feedback”, **Nature**, Cilt 521 Sayı 7553, 2015, s. 445.

1.5. MAKİNE ÖĞRENMESİNİN ALT DALI: DERİN ÖĞRENME

1.5.1. Tarihçesi

Son yıllarda bilişim alanındaki gelişmelerin ve sosyal medya mecralarının yaygınlaşmasını müteakip veri miktarları çok büyük boyutlara ulaşmış ve veri çeşitliliği gittikçe artmıştır. Bilhassa sosyal medya alanında üretilen, resim, müzik, görüntü, yazı gibi veri öbekleri akıl almaz derecelere varmıştır. Büyük veri (Big Data) olarak adlandırılan bu veri öbekleri işlemek, veriyi bilgiye dönüştürmek için kullanılan geçmiş araçlar son derece etkisiz kalmıştır.

Bu durum başta problem olarak görünse de yeni gelişmelere zemin hazırlamıştır. Örneğin yeterli verinin bulunmaması yapay zekâ ağları için eskiden beri süregelen bir sorun olmaktan çıkmış olup yeterli derinliğe ve genişliğe sahip veri kümeleri kolaylıkla ele alınır bir hale gelmiştir.³⁵

Derin öğrenme kavramı ilk kez 1986’da Rina Dechter tarafından yayınlanan “Learning While Searching in Constraint-Satisfaction Problems” adlı makalede kullanılmıştır. Ancak 1980 yılında Kunihiko Fukushima evrişimli sinir ağının öncüsü olan Neocognitron isimli hiyerarşik, çok katmanlı bir yapay sinir ağını tanıttı. 1985 yılında Hinton ve Sejnowski derin inanç ağlarının yapı taşlarını oluşturan sığ, iki katmanlı sinir ağlarından meydana gelen Boltzmann makinesini geliştirdi ve bir yıl sonra da Smolensky kısırlanmış Boltzmann makinesini, Jordan ise Tekrarlayan Sinir Ağını tanıttı. 1990lı yıllara gelindiğinde Yann LeCun ve arkadaşları birkaç başarısız denemeden sonra “LeNet” ağını kullanarak derin sinir ağının ilk uygulamasını sunmuşlardır. Bu tarihten sonraki gelişmeler yıllar içinde çok hızlı gerçekleşmiş ve 2010 yılında Hinton gibi bilim insanları derin öğrenmenin bugünkü temelini atmışlardır.

1.5.2. Genel Olarak

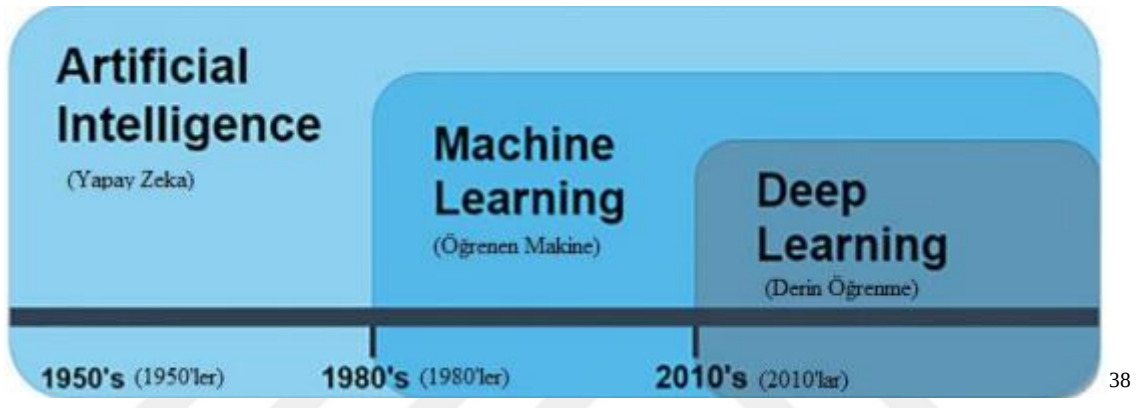
Derin öğrenme verileri analiz etmek için kullanılan katmanlı bir yapıya sahip olan bir makine öğrenmesi türüdür. Derin öğrenme, beynin bilgiyi işleme fonksiyonundan esinlenerek geliştirildiğinden derin sinir ağları olarak da isimlendirilmektedir.³⁶ Basit bir şekilde ifade etmek gerekir ise derin öğrenme modelinde her veri birden fazla katmana

³⁵ ÇETİN Elmas, **Yapay Zekâ Uygulamaları**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021, s.151.

³⁶ SHIRKIN Roman, **Artificial Intelligence: The Complete Beginners’ Guide to Artificial Intelligence**, Independently Published, 2020, s. 52- 55.

sahip şekilde işlenmiştir. Bu modelde daha fazla veri işlendikçe daha gelişmiş hale gelebilir ve daha doğru sonuçlar elde edilebilmektedir, zira temel olarak bağlantı kurma yeteneklerini geliştirmek için önceki sonuçlardan öğrenir. Bu kapsamda öğrenen makinenin tekniklerinden çok daha gelişmiştir.

Derin öğrenme, verilerin temsiline dayalı bir öğrenmedir. Bu kapsamda verilerin özellikleri çeşitli temsil gruplarına ayrılarak hiyerarşik bir yapıya dönüştürülmektedir.³⁷ Bu yapıda alt katmandaki veri özellikleri işlenerek üst katmandaki özellikli veriler yaratılmakta ve hiyerarşik yapı bu şekilde yükselmektedir.

Günümüzde derin öğrenme günlük hayatın bir parçası haline gelmiştir. Örneğin, Siri gibi dijital asistanlar doğal dil işleme ve konuşma tanıma yöntemi ile size yardımcı olmaktadır. Google gibi global servis sağlayan bir şirket derin öğrenme üzerine kurulmuştur. Google konuşma sistemleri ile insan sesini taklit eden ve neredeyse insan sesine çok yakın sayılabilecek sesler üretmekle de kalmamış doğal sesler de üretmiştir.

1.5.3. Doğal Dil İşleme

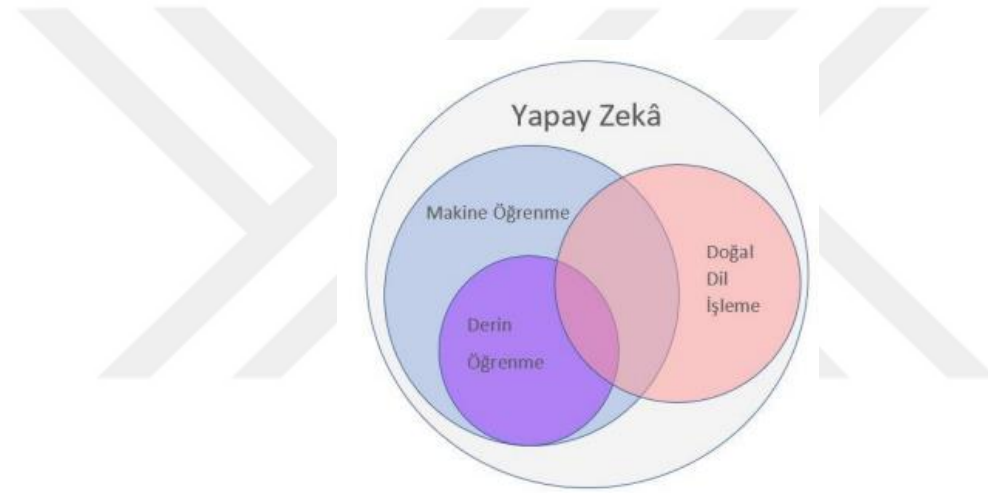
Doğal dil işleme, insanların konuşma şekillerini karakteristik olarak analiz ederek anlamaya çalışan bir yapay zekâ alanı olup derin öğrenme modelini kullanmaktadır. Doğal dil işlemenin günümüzdeki en iyi örneği Türkiye’de bir dönem popüler olan ‘Riziko’ yarışmasının ABD versiyonu ‘Jeopardy’ de Watson isimli yapay zekâdır. Watson’ın veri bankasına sayısız eser, sözlükler, gazete kâğıtları, internet sitelerini içeren 15 terabyte büyüklüğünde 200 milyon sayfadan bir veri öbeği tanımlanmıştır. Bir

³⁷ YEDEK Burakcan, agt, s.37.

³⁸ SERT Mehmet F./ YILDIRIM Engin/ HAŞLAK İrfan, “Using Artificial Intelligence to Predict Decisions of the Turkish Constitutional Court”, **Social Science Computer Review**, 2021, s.8.

soru sorulduğunda algoritması öncelikle soruyu parçalarına ayırmakta ve tam olarak hangi bilgiye ulaşması gerektiğini anlamaya çalışmaktadır. Soruyu algıladıktan sonra Watson, yüzlerce olası cevabı aynı anda paralel olarak işleyerek kendi belleğindeki başvuru kaynağından sorunun doğru cevabı bulacak en uygun çözümü aramaktadır. Birbirine paralel olarak işlediği kaynaklar, birer aday cevap bulduktan sonra bu cevabı destekleyecek kanıt kaynakları aramaktadır. Eğer aday cevaplar kanıt cevapları tarafından desteklenir ise bu aday cevapları başarı sıralamasına göre sıralamaktadır. Watson bu yarışmayı iki en iyi yarışmacıya karşı oynamış ve yenmiştir.³⁹

Bu hali ile doğal dil işleme yöntemi derin öğrenme, makine öğrenmesinden yola çıkılarak geliştirilmiştir.

40

³⁹ Yarışmanın görüntüleri için bkz. https://youtu.be/WFR3lOm_xhE, (E.T: 15.05.2023).

⁴⁰ YÜKSEL Asım Sinan/ KARABIYIK Muhammed Abdulhamid, “Doğal dil işleme yöntemleriyle metinden SQL sorgusu tahmini üzerine bir çalışma”, **Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi**, Cilt 11 Sayı 4, 2022, s.84.

II. İKİNCİ BÖLÜM

2. FİKRİ MÜLKİYET HUKUKU VE FİKİR VE SANAT ESERLERİ KANUNUN TARİHİ GELİŞİMİ

Düşünce özgürlüğü yüzyıllar içinde çeşitli aşamalardan ve zorluklardan geçerek günümüzdeki hukuk sisteminin oluşumuna zemin sağlamıştır. Tarihte düşünceyi ilk ifade etme biçimi yazı olduğu düşünüldüğünde bu ifade etme biçimi farklı uygarlıklar tarafından farklı şekilde somutlaştırılmıştır. Örneğin, Sümerlerin çivi yazısı, Mısırlıların hiyeroglif yazısı ile ifade şekilleri geçmişten günümüze ciddi şekilde gelişme göstermiştir. Bu gelişmenin dönüm noktası ise matbaaların ve kütüphanelerin yaygınlaşmasıdır. Özellikle matbaanın 15.yüzyılda icat edilmesi ile Fikri Mülkiyet Hukuku bir dönüm noktasına girmiştir. Zira eserlerin artık basılması ve dağıtılması kolaylaşmıştır. Bu sebeple tarihteki ilk yasal düzenlemeler basım imtiyazları şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Eserleri basan yayınevleri bu imtiyazları gerekçe göstererek basılı eserlerin kendi mülkiyetlerinde olduğunu, eser sahibinin haklarını zedelemek sureti ile esere ait fikri hakları ihlal etmişlerdir.⁴¹ Bu tarihsel ihlal sebebi ile eser sahiplerinin hukuki ve ekonomik anlamda koruma ihtiyacı gündeme gelmiştir.

Bilgi ve teknoloji çağında yaşadığımız bugünlerde her ülke fikri mülkiyet alanında kendi vatandaşlarının haklarını gözeten çeşitli yasal düzenlemeler getirmiştir. Bu himaye alanı devletlerin kendi yasal güçleri altında korunmaktadır. Gelişmiş ve halen gelişmekte olan ülkeler her yeni teknolojik gelişmeler, sosyal değişiklikler, uluslararası yasal değişiklikler sebebi ile kendi yasal düzenlemelerini sürekli yenilemek, güncellemek gereksinimi duymaktadırlar. Bu değişiklikler Avrupa Birliği ülkelerinde çoğunlukla yönergelerin değişmesi ile gerçekleşmektedir. Nitekim, her ülke uluslararası anlaşmaların yanı sıra kendi iç mevzuatlarını bu anlaşmalara uyumlu olacak şekilde düzenleyebilmektedir.

⁴¹ İmtiyazlar Dönemindeki telif haklarının tarihsel gelişimi için bkz. “Telif Hakkı Nedir,” Telif Hakları Genel Müdürlüğü, <http://www.telifhaklari.gov.tr/Telif-Hakki-Nedir>, (E.T: 04.06.2022).

İnsanoğlunun zamanın başından beri fikirlerini yansıttıkları eserlerin bulunduğu gözetildiğinde fikri mülkiyete ilişkin hakların devletlerin yasal mevzuatı ile korunup gözetilmesi aslında çok yakın tarihlere dayanmaktadır. O tarihlerden beri insanların, devletlerin bu hakları koruyamadıklarını düşündüğümüzde fikri haklar son yüzyılın popüler ve korunması elzem olan bir hak grubu olarak karşımıza çıkar. Bu kapsamda ortaya çıkan ilk koruma 1709 Kraliçe Anne Kanunu ve Fransız İhtilali sonrasında ortaya konan 1791 Fransız Telif Kanunu (droit d’auteur)’dur. Buradan da görüleceği üzere son 200 yılda fikri hakların korunması uluslararası düzeyde önem teşkil etmeye başlamıştır.

2.1. DÜNYADAKİ GELİŞMELER

Kraliçe Anne Kanunu ile fikri hakkın asıl sahibi olan eser sahipleri bu haklarını yayınevlerinden geri almışlardır. Bu ilk yasal düzenlemeyi Fransızların 1791 yılında telif hükümlerini içeren Fransız Telif Kanunu takip etmiştir. Fransa’dan sonra Almanya, İsviçre, İspanya gibi diğer Avrupa ülkeleri de benzer yasal düzenlemeler üzerine çalışmalar yapmışlardır. Daha sonra İngiltere’de oymacı ve heykeltıraşların haklarını koruyan 1734 ve 1814 tarihli kanunlar; tiyatro ve müzik eserleri sahiplerinin haklarını koruyan 1882 ve 1888 tarihli kanunlar çıkarılmasının akabinde tüm kanunlar bir araya getirilmek sureti ile 1957 yılında Telif Kanunu (Copyright Act) ortaya konulmuştur.

1957 yılında İngiltere’den sonra 1971 yılında Fransa’da Fransız İhtilali sonrasında fikir ve sanat eserlerinin yanında kültürel, ekonomik gibi diğer alanlarda devrimler yaşanmıştır. Bu kapsamda localar kaldırılarak imtiyazlara son verilmiş ve eser sahipleri eserleri üzerindeki haklardan yararlanmaya başlamıştır, ancak unutulmamalı ki, bu tarihe kadar eser sahipleri eserleri üzerindeki haklardan bu süreçte tamamen yoksun kalmışlardır, zira yayınevleri imtiyazları gerekçe göstererek bu hakları kendileri kullanmakta idi. 1791 yılında yapılan kanun çalışması sonucunda eser sahibinin fikri mülkiyet hakkı süresi tüm yaşamı boyunca ve hatta ölümünden sonra 10 yıllık süre zarfında devam edeceği kabul edilmiştir. Ölümünden sonra kabul edilen 10 yıllık koruma süresinin geçmesi ile eserin “kamu malı” haline dönüşmesi kuralı benimsenmiştir.⁴² Fransa’daki tüm yasalaşma faaliyetleri ve mahkeme içtihatları bir araya gelerek 1957

⁴² TEKİNALP Ünal, **Fikri Mülkiyet Hukuku**, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 82-83.

yılında Fikri Mülkiyet Kanunu (günümüzdeki adıyla Code de la propriete intellectuelle) yürürlüğe girmiştir.

Telif hakları dışında patent, marka gibi sınai mülkiyet haklarının ortaya çıkışı Sanayi Devrimine dayanmaktadır. Sınai mülkiyet hakları bakımından önem arz eden iki kanun 1474 tarihli Venedik'teki patent yasal düzenlemesi ve 1623 tarihli İngiliz patent kanunu (Act of Monopolies)'dur. Akabinde 1791 Fransız Patent Kanunu ve İsviçre Patent Kanunu çıkartılarak sınai mülkiyet hakları koruma altına alınmıştır.

Ancak tarihten de görüleceği üzere bu tarihlere kadar sadece dar anlamda fikri mülkiyet konusu olan edebi eserler üzerine koruma hükümleri getirilmiştir. 18. Yılın başlarında fikri mülkiyetin dar anlamdaki koruması genişlemeye başlamış ve müzik eserleri ve görsel sanat alanındaki resimlerin korunması gündeme gelmeye başlamıştır. Ancak 1990'lı yıllardan sonra teknolojinin, kültürel değerlerin toplumumuzda daha ağır bir yer edinmesi sebebi ile sinema eserleri, heykeller, koreografilerin de eser olarak değerlendirilmesi ve fikri ürünler kapsamındaki korumadan yararlanması gündeme gelmiştir.

2.2. TÜRK TARİHİNDEKİ FİKRİ HAKLARIN GELİŞİMİ

Fikri Mülkiyet alanındaki ilk ilerlemeyi Osmanlı Devleti zamanında görmekteyiz. Fransız İhtilali'nin yarattığı özgür düşünce ortamında matbaalar Osmanlı Devleti'nde kurulmuş ve yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu kapsamda İlk Türk matbaasını kurma izninin İbrahim Müteferrika'ya verilmesi fikri haklar anlamındaki dönüm noktası niteliğindedir. Bu tarihten sonra Osmanlı Devleti'nde eser sahibinin kendi ürettiği ürün üzerindeki haklarına ilişkin koruma 1850 tarihli Encümen-i Daniş Nizamnamesi ile mümkün olmuştur.

Encümen-i Daniş Nizamnamesi, fikri bir çabanın neticesinde oluşan ürünün ne şekilde üretildiğine bakılmaksızın basımı ve yayımı uygun bulunan eserlerin basımına ilişkin usul ve esasları barındıran ilk yasal metin niteliğinde olmasının da ötesinde Osmanlı Devleti'nde telif hakkının önemine dikkat çeken ilk metindir.⁴³ Bu tüzük esasen Türkçeye yalın dille anlatılan ve çevirisi yapılan bilimsel eserler kazandırma ve ülkede

⁴³ TURAN Metin, "Çağlar Boyu Düşünce Özgürlüğü: Türkiye'de ve Dünyada Telif Haklarının Tarihsel Gelişiminin Değerlendirilmesi", **Türk Kütüphaneciliği**, Cilt 30 Sayı 2, 2016, s.221.

okur-yazar seviyesini artırma amacıyla gündeme gelmiştir. Ancak görülecektir ki bu nizamnamede telif haklarının korunmasına ilişkin bir esas yer almamaktadır.

Encümen-i Daniş Nizamnamesi’nden sonra 1857 tarihli Telif Nizamnamesi düzenlenmiş ve bu nizamname ile telif hakkı ile ilgili ilk yasal düzenleme yürürlüğe girmiştir. Bu nizamname ile eser sahibine ömür boyu imtiyaz tanınmış olmakla beraber aynı zamanda basılan nüshalar tükeninceye kadar eseri basan kişiye telif hakkı da tanınmıştır.

Eser sahibine tanınan tüm haklar bununla da sınırlı kalmamış eserden doğan haklarını başkasına devretme hakkı da tanınmıştır. Bu yönüyle günümüz FSEK ile benzerlikler göstermektedir.

1870 Telif ve Tercüme Nizamnamesi ile küçük çocukların okullarda kullanabilmeleri ve eğitim görebilmeleri için gerekli olan kitapların hazırlanmasına ilişkin kurallar getirilmiştir. Nizamnamede eserlerin yarışma, sipariş (ısmarlama), ve satın alma yolu ile edinilebileceği karara bağlanmıştır. Ancak Başar “*tercüme eserlerin orijinal eserlerden tamamen ayrılmayan, çevirenin de katkıları ile yaratılan fıkri ürünler olarak kabul edilmediğini*”⁴⁴ belirtmektedir.

Nizamname tercüme edilecek eserlerin Maarif Meclisi’nin denetiminden geçmesi gerektiğini, denetimden geçememesi halinde eser sahibinin kitabı düzeltmek sureti ile tekrardan değerlendirmeye gönderilebileceği belirterek Osmanlı’daki ilk sansür uygulamasının hayata geçtiğinden bahsedebiliriz.

1872 yılında Telif Nizamnamesi’ ne yapılan ilk ek düzenlemeyle, eser sahibinin eseri üzerindeki koruma süresi 40 yıla, tercüme edilen eserlerde koruma süresi ise 20 yıla çıkarılmıştır. Eser sahibinin ölmesi halinde söz konusu koruma süreleri dolmamış ise eserden doğan telif hakları eser sahibinin yasal mirasçılara devrolunmaktadır.

1876 yılında Telif Nizamnamesi’ ne yapılan ikinci ek düzenlemeyle büyük ve kapsamlı kitapları basanlara, dört yıl bu kitapları basabilme hakkı tanınmıştır. Ancak bu imtiyaz eser basanlara salt bir koruma sağlamamıştır. Eğer bu imtiyazın sağlandığı

⁴⁴ BAŞAR Gülcan, “Osmanlı’dan Günümüze Telif Hakları Ve Uygulamaları”, **Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi**, Cilt 8 Sayı 68, 2021, s.977.

tarihten itibaren bir buçuk yıl halinde eseri basmamaları durumunda bu imtiyazın kalkacağı ve eser sahibinin dilerse bu imtiyazı başkasına sağlayabileceği öngörülmüştür.

Nizamname dikkatlice incelendiğinde fikri ürünlerin tek başına korumaya tabi olmadığını, ancak üzerine cisimlendikleri nesneler ile fikri ürün korumasından yararlanabileceğini görmekteyiz.

1910 tarihli Hakk-ı Telif Kanunu Osmanlı Devleti'nin telif haklarının korunmasına ilişkin yapılan ikinci yasal düzenlemedir. Bu kanundan önce telif hakkının kavramsal olarak tanımlanmadığı düşünüldüğünde Hakk-ı Telif Kanunu Türk Fikri Mülkiyet tarihindeki ilk fikir ve sanat eserleri kanunu niteliğinde diyebilmekteyiz.

Bu kanunun koruma kapsamına kitaplara ek olarak resim, mimari proje, harita, heykel, proje (plan), tasarımlar gibi fiziki eserler de girmiştir. Ancak koruma kapsamı bununla da sınırlı kalmamış ve sergilenen piyes oyunu, kitap tercümesi, vaaz, nutuk, eğitim amaçlı verilen eğitici dersler, konferanslar da madde 3 çerçevesindeki koruma alanındaki eserler olarak sayılmıştır.

Telif Nizamnamesi' ndeki eser sahibinin eseri üzerindeki koruma süresi 40 yıldan eser sahibinin yaşamı boyunca ve ayrıca ölümünden itibaren otuz yıl süreyle koruma altında kalacağı belirtilerek eser sahibinin ölümünden sonraki süre zarfında bile eser sahibinin haklarını korumuştur. Hakk-ı Telif Kanunu madde 3 çerçevesinde sayılan eserlerin koruma süresi ise eser sahibinin yaşamı boyunca ve ayrıca ölümünden itibaren on sekiz yıl (madde 7); tercüme eserlerde de mütercimin yaşam süresi ve ayrıca ölümünden itibaren on beş yıl olarak öngörülmüştür (madde 16). Hakk-ı Telif Kanunu'nda telif haklarının ne derece sıkı bir koruma altına alındığını, eser sahibinin vefatının ardından eseri kullanma izninin mirasçılardan alınması gerektiğine ilişkin hükümden bile anlayabilmekteyiz. Keza eserin kime ait olduğuna ilişkin ihtilaf çıkmaması adına Hakk-ı Telif Kanunu ile eserlerin ilgili sicile (İstanbul'da kayıt tescil ettirecek kişilerin Maarif Nezareti'nde, taşradakilerin ise Maarif Müdürlüklerinde kayıt-tescil yaptırabilecekleri madde 20 ile hüküm altına alınmıştır) kayıt tescili öngörülmüştür. Hakk-ı Telif Kanunu'nda belirtilen tescil usullerinin gerçekleşmesinin akabinde ancak eserler üzerindeki hakların doğumu ve hakkın kullanılmasından söz edilebilecektir.

Hakk-ı Telif Kanunu eser üzerindeki mali hakları koruma üzerine getirilmiş bir düzenlemedir, kanunda manevi haklardan hiç bahsedilmemektedir. Bu kapsamda eser sahibinin izni olmadan eserde değişiklik meydana getirilmesinin mümkün olmadığı belirtilmektedir. Kanunda bu kapsamda ilk kez korsanlığın tanımı yapılmıştır. Şikâyet halinde korsanlık faaliyeti kapsamında hareket eden kişiler hakkında para cezası ve hapis cezası uygulanabileceği kanun kapsamında açıkça belirtilmektedir. Kanunun madde 29 ve devamı hükümlerinde intihalin neler olduğu ve nelerin intihal hükmünde olmadığı belirtilmektedir. Telif haklarının ihlali halinde hak kaybına uğrayan eser sahibinin tazminat davası açma hakkı bulunmaktadır.

Kanunun bir diğer önemli maddesinde kanunun yürürlüğe girdikten önceki telif hakkı ihlallerine geriye dönük cezai işlem uygulanamayacağıdır. Kanun ancak yürürlüğe girdikten sonra ortaya çıkan ihlallere karşı eser sahibini korumaktadır.

Hakkı Telif Kanunu 1 Ocak 1952 yılına kadar yürürlükte kalmış, akabinde Profesör Ernst Hirsch tarafından 5846 Sayılı “Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu” hazırlanarak 1952 yılında yürürlüğe girmiş ve yıllar içinde değişikliklere uğrayarak günümüzdeki son halini almıştır.

2.3. FİKRİ MÜLKİYET HUKUKUNUN GELİŞİMİNDE ÖNEMLİ ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER

2.3.1. Bern Sözleşmesi

1886 tarihli Bern Sözleşmesi, fikir ve sanat eserlerinin sahiplerini uluslararası bir alanda güvence altına almak amacıyla 11 Avrupa kıtası devleti (Almanya, Tunus, Fransa, Belçika, İrlanda, İsviçre, Haiti, İspanya, Liberya, Büyük Britanya, İtalya) tarafından imzalanan bir anlaşmadır.

Edebi eserleri koruma gayesi ile Bern sözleşmesi imzalanarak tüzel kişiliği haiz uluslararası nitelikte bir ‘Birlik’ yapılandırılmış ve bu Birlik üyeleri eser sahibinin haklarını hem kendi ülkesi sınırları içerisinde hem de Bern Birliğine üye ülkelerde korumaya söz vermiştir.⁴⁵ Sözleşmenin birinci maddesinde işbu husus açıkça şu şekilde

⁴⁵ ATEŞ Mustafa, “Fikri Haklar ve Bağlantılı Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeler ve Türkiye”, **Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi**, Cilt 6 Sayı 1, 2006, s. 20.

ifade edilmiştir: “Bu Sözleşmenin uygulanacağı ülkeler, eser sahiplerinin edebiyat ve sanat eserleri üzerindeki haklarını korumak amacıyla bir Birlik kurarlar.”⁴⁶

Sözleşmenin ikinci maddesinin birinci ve beşinci fıkrasında hangi fikri ve sanat eserlerinin korunacağı açıklanmaktadır. Bu kapsamda madde metni eserleri şu şekilde saymıştır: “Edebiyat ve Sanat Eserleri deyimi, ifade şekli ne olursa olsun, edebiyat, bilim ve sanat alanındaki kitaplar, dergiler ve diğer yazılar; konferanslar, nutuklar, vaazlar ve benzer nitelikteki diğer eserler; dramatik eserler veya dramatik-müzik eserleri; koreografik eserler ve pandomima gösterileri; sözlü veya sözsüz müzikal kompozisyonları, sinema tekniğine benzer bir yöntemle ifade edilen sinematografik eserler; çizim, sulu ve yağlı boya resim, mimarlık, heykeltraşlık, oymacılık ve taş basma eserler, fotoğraf tekniğine benzer bir yöntemle ifade edilen fotoğraf eserleri; uygulamalı sanat eserleri; resimlendirmeler, haritalar, planlar, krokiler ve coğrafya, topografya, mimari veya bilimsel üç boyutlu eserler gibi bütün ürünler ve Ansiklopedi ve antolojiler gibi içerikleri seçme ve düzenlemelerden oluşan ve fikri yaratıcılık oluşturan edebiyat veya sanat eseri derlemeleri”⁴⁷ Bu eserlerin sayımının akabinde ileriki maddelerde de görüleceği üzere eserin ifade ediliş şeklinin mutlaka bir araç vasıtası ile somutlaştırılmasının gerektiğinin altı çizilmektedir.

Sözleşme ile üye ülkeler nezdinde asgari bir koruma koşulları düzenlenmekle beraber eser sahiplerine her ülke nezdinde farklı ve daha geniş şekilde koruma alanlarının öngörülebileceği belirtilmektedir. Böylece üye ülkeler ulusal mevzuatlarını Bern sözleşmesine uyumlu hale getirecek ve kendi vatandaşı olan eser sahiplerinin haklarını genişletme yoluna gidebilecektir. Bu kapsamda madde 6 hükmü “Eser sahibinin mali haklarından bağımsız olarak ve bu hakların devrinden sonra dahi, eser sahibi, eseri üzerindeki sahipliğini ileri sürmek ve eserinin her türlü tahrifine, bozulmasına veya diğer değişikliklerine veya şeref veya itibarına zarar verebilecek her türlü küçük düşürücü fiillere itiraz etme hakkına sahip olacaktır.”⁴⁸ Şeklinde ifade ederek hak sahiplerine ihlal hallerinde itiraz hakkı tanımıştır.

⁴⁶Bern Sözleşmesi,
https://www.telifhaklari.gov.tr/resources/uploads/2012/03/18/2012_03_18_349175.pdf,(E.T: 25.07.2023).

⁴⁷ Bern Sözleşmesi m.2/1.

⁴⁸ Bern Sözleşmesi m.6 (tekrar).

Bern sözleşmesi fikri sanat eserlerine ilişkin hakların asgari şekilde korunabilmesi amacıyla üç temel prensip üzerine kurulmuştur. Bunların birincisi Milli Muamele İlkesi' (Ulusal İşlem, national treatment)' dir. Bu ilke ile üye ülkeler, eser sahibi olan kendi vatandaşlarına tanıdıkları hukuki korumayı, diğer üye devletlerde meydana getirilen sanat eserleri için de yerine getirmek durumundadır. İkinci prensip 'Otomatik Koruma İlkesi' olup birliğe üye diğer bir ülke kaynaklı eser için korumanın belli şekil şartlarına tabi tutulmamasını ifade eder. 'Bağımsız Koruma İlkesi' ise bir ülkede eser niteliğindeki bir ürünün korunması için kaynak ülke⁴⁹de o hakkın korunup korunmamasına bakılmamasını ifade eder.

Bu üç temel prensibin temelinde "karşılıklı ilkesi" yer almaktadır. Üye ülkeler ulusal kanunlarında tanıdıkları korumayı sadece kendi vatandaşı için değil birbirlerinin vatandaşlarına karşı da sağlamak durumundadırlar⁵⁰ ki aslında bu ilkenin temelinde de "eşit işlem ilkesi" yer almaktadır. Bern Sözleşmesinin temelinde eşit davranma yükümlülüğü, asgari düzeyde koruma sağlanması yükümlülüğü yer almaktadır.

Bern Sözleşmesi fikir ve sanat eserlerinin korunmasına yönelik ilk ve en eski sözleşme olması yönüyle birçok ülkenin kanunlarının temeli haline gelmiş ve Türkiye de Bern Sözleşmesinin son güncellendiği 24 Temmuz 1971 tarihli metni imzalayarak sözleşmeye taraf olan üye ülkelere biri haline gelerek kendi kanunu bu sözleşmenin temellerine oturtmuştur.

2.3.2. WIPO Fikri Haklar Sözleşmesi

Türkiye'nin 1975 yılında üye olduğu WIPO (World Intellectual Property Organization) Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü 1967 tarihinde Stockholm'de imzalanarak kurulmuştur. WIPO anlaşmasının temel amaçları fikri mülkiyet alanında bilgi alışverişi sağlayarak mevzuatları uyumlaştırma çalışmaları yürütmek, ihtilaf halinde çözüm yolları üretmek, WIPO tarafından yönetilen anlaşmalar gereği uluslararası kuruluşlarla iş birliği yapmak ve idari iş birliğini sağlamak, fikri mülkiyetin korunmasını desteklemek ve teşvik

⁴⁹ Kaynak ülke hakkında bilgi için bkz. TEKİNALP Ünal, **Fikri Mülkiyet Hukuku**, Beta Yayınları, İstanbul 1999, s.78-79.

⁵⁰ TOSUN Yalçın, Sinema Eserleri ve Eser Sahibinin Hakları, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul 2008, s.88.

etmektedir. Bu kapsamda WIPO fikri ve sınai haklara ilişkin anlaşma hazırlar ve yürürlüğe girmesi hususunda hizmet verir.

Örgüt Birleşmiş Milletler' in uzmanlaşmış bir kuruluşu olup kendi inisiyatifi ile birtakım anlaşmaların yapılmasına temel sağlamaktadır. WIPO esasen TRİPS Sözleşmesiyle getirilen amaçları tekrar edip TRIPS Sözleşmesinin öngördüğü yükümlülükleri denetlemektedir.

2.3.3. TRIPS Sözleşmesi

TRIPS Sözleşmesi (The Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights) Dünya Ticaret Örgütünün (WTO/ World Trade Organization) kurucu anlaşmasına ek olarak kabul edilen bir anlaşma olup amacı uluslararası ticaretteki ekonomik engelleri ve uyumsuzlukları azaltarak fikri mülkiyet haklarının tatbik edilmesine ilişkin usullerin ticari faaliyet yürütülmesine engel teşkil etmemesini sağlamaya yardımcı olmaktır.

TRIPS sözleşmesine ihtiyaç duyulmasının temel sebebi uluslararası boyutu olan fikri ürünlerin diğer ülkeler nezdinde de korunmasını sağlamaktır. Örneğin, müzik, tasarım, buluşların diğer ülkeler nezdinde de tam olarak korunabilmesi için tüm ülkelerin benzer koruma alanlarına ve şartlarına sahip olması gerekmektedir. TRIPS bu ihtiyacı gidermek amacı ile oluşturulmuştur. Anlaşmanın kapsamı ise ticari markalar, patentler, ticari sırlar, tasarımları ve buluşlar olarak belirtilmektedir.

TRIPS sözleşmesi sadece koruma alanlarını saymakla kalmamış, bu sözleşmeye aykırı davranmanın sonuçları da öngörülmüştür. Sözleşmede “*Adli merciler, bilerek veya bilmek için makul gerekçeleri olmasına rağmen ihlal edici fiilde bulunan şahıs tarafından hak sahibinin fikri mülkiyet hakkının ihlal edilmesi nedeniyle hak sahibinin uğradığı zararın telafi edilmesine yetecek tazminatın ihlal eden kişi tarafından hak sahibine ödenmesini emretme yetkisine sahip olacaklardır.*⁵¹” denilmek suretiyle zararı tazmin yükümlülüğü getirmiştir. Bununla da kalmamış zararın oluşmasını ve ihlalin genişlemesini engellemek adına ihtiyati tedbir benzeri yaptırımlar düzenlenmiştir. Ayrıca, caydırıcılık teşkil etmesi ve Anlaşmanın öneminin ve ciddiyetinin kavranması

⁵¹ TRIPS m.45, <https://fikrimulkiyet.com/mevzuat/ticaretle-baglantili-fikri-mulkiyet-haklari/>,(E.T: 24.07.2023).

açısından sözleşme, yükümlülükleri ihlal eden üye ülkelerin Dünya Ticaret Örgütü'nün sağladığı imkanlardan muaf tutulmasını öngörmüştür.⁵²

WTO' nun kurucu anlaşmasına ek olarak tanzim edilen TRIPS fikri mülkiyet haklarının anayasası olarak görülmektedir. Zira fikri mülkiyet haklarının ticarete yöneldiği alanlarda diğer uluslararası anlaşma ve örgütlerin yetersiz kaldığı görülmektedir. Bu kapsamda uluslararası düzeyde kabul edilen en geniş kapsamlı fikri mülkiyet hukuku düzenlemesidir ki kapsam ve yaptırımlar hususu da bu hususu desteklemektedir.

TRIPS bir çerçeve anayasa olarak düzenlenmiş olup Bern Sözleşmesinde olduğu gibi üye ülkeler ulusal mevzuatlarını hazırlarken asgari koruma alanları yaratmak durumundadırlar. TRIPS ile belirlenen asgari standartlara uyulup uyulmadığını denetleme görevi TRIPS Konseyine verilmiştir. Üye ülkeler arasında uyuşmazlıkların doğması halinde uyuşmazlıkların nasıl çözümleneceğine ve halen gelişmekte olan ülkeler için özel geçiş sürelerine ilişkin özel hükümler de içermektedir.

TRIPS sözleşmesinin kanaatimizce en önemli özelliği koruma kapsamına aldığı haklar olacaktır. Sözleşmede bilgisayar programlarının özellikle ayrı hükümde koruma altına alındığı şu şekilde ifade edilmiştir: “*Kaynak veya nesne kodundaki bilgisayar programları Bern Sözleşmesi (1971) kapsamında edebi eserler olarak korunur.*⁵³” O halde görüyoruz ki, yaratıcılığın nesnesel, maddesel, fiziksel olarak korunması değil, yaratıcılığın dış dünyaya karşı görünüş şekli, ifade ediliş şeklinin önemi bir kez daha vurgulanmıştır.

Yapay zekâ sistemleri tarafından meydana getirilen güzel sanat eserlerinde fikrin dış dünyaya yansımaları ve bu eserlerin dış dünya ile etkileşime girmesi TRIPS madde 10 fıkra 2’de olduğu gibi, veri düzenlemelerinde entelektüel farka işaret etmektedir. Örneğin Hollandalı ressam Rembrandt van Rijn vefat ettikten sonra 2016 yılında yapay zekâ sistemi tarafından Rembrandt van Rijn’in sanatsal özelliğini barındıran bir tablo çizilmesi olayında eser dış dünyaya yansıtılmış ve dış dünya ile fiziken etkileşime girmiştir.

⁵² YILDIRIM Ezgi Çiğdem, Eser Sahipliğinden Doğan Hakların Sınırlandırılması, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2021, s.23.

⁵³ TRIPS m.10/1.

Tüm bu tanımlamalarla beraber Avrupa Birliği Adalet Divanı koruma kapsamına giren eserde aranan özellikleri *Levola Hengola v. Smilde Foods* kararında şu şekilde sıralamıştır: eser sahibinin kendi entelektüel yaratımını yansıttığı bir ürün olmalı ve eser sahibinin bu yaratımıyla bütünleşen bir konuya sahip olmalıdır. Ancak kararda ürün olarak belirtilen yemeğin ikinci koşulu taşımadığı belirtilmektedir. Telif hakkı ile korunan konu onu tanımlanabilir kılacak şekilde yeterli kesinlik ve nesnellik ile ifade edilmesini aramaktadır.⁵⁴

Infopaq International A/S v. Danske Dagblades Forening davası⁵⁵ ile de eserin, eser sahibinin kendi entelektüel düşüncesine sahip olması gerektiği yönünde içtihat oluşmuştur. Kararın ilgili kısmında bir gazete makalesindeki 11 sözcükten oluşan bölümün telif hakkı ihlali kapsamındaki çoğaltma ihlali sayılıp sayılamayacağı tartışılmış ve bu şekilde bir ürünün de eser olarak nitelenebileceği sonucuna varılmıştır. Eser sahibinin entelektüel kişiliğinin esere yansıtılmasına ilişkin başka bir kararda esere vurulan ‘kişisel damga’ betimlemesi yapılmaktadır.⁵⁶ Fotoğraf fotoğrafını kişisel dokunuşuyla yaratmaktadır.⁵⁷

2.3.4. Roma Sözleşmesi

Bern Sözleşmesi özellikle edebiyat ve sanat eserlerini koruma kapsamında almış iken diğer eserlerin korunması hususunda birtakım hukuksal boşluklar bulunmaktadır. İcracı sanatçıların, fonogram yapımcılarının ve yayın kuruluşlarının kendi ürünleri üzerindeki haklarını korumak üzere 1961 yılında Roma Sözleşmesi imzalanmıştır. Sözleşme Bern Sözleşmesindeki ilkeleri barındırsa da Bern sözleşmesindeki gibi bir ‘birlik’ içermemektedir. Bu kapsamda Roma Sözleşmesinin uygulanmasından ve idari işlerinden WIPO sorumludur.

⁵⁴ Bkz. *Levola Hengelo v. Smilde Foods* (Dosya No: C – 310/17), ECLI:EU:C:2018:899, <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-310/17>, (E.T: 16.03.2023).

⁵⁵ Bkz. Dosya No: (Case C-5/08), ECLI:EU:C:2009:465, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62008CJ0005>, (E.T:24.07.2023).

⁵⁶ Bkz. *Eva – Maria Painer v. Standard VerlagsGmbH and Others* (Dosya No: C – 145/10), ECLI:EU:C:2011:798, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:62010CJ0145>, (E.T: 16.03.2023)

⁵⁷ ROSATI Eleanora, **Originality In EU Copyright: Full Harmonization Through Case Law**, Edward Elgar Publishing, UK 2013, s. 154, https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/24616/2012_Rosati.pdf?sequence=1&isAllowed=y, (E.T:15.05.2023).

Sözleşmede hak sahipleri 3 ana başlık altında toplanmaktadır. İlk hak sahibi grubu icracı sanatçılardır. Roma sözleşmesi icracı sanatçıları “*edebiyat veya sanat eserlerini canlandıran, anlatan, söyleyen, oynayan veya icra eden aktörleri, şarkıcıları, müzisyenleri, dansçıları ve diğer kişiler*⁵⁸” olarak saymaktadır. İkinci grup hak sahipleri fonogram yapımcılarıdır. Bu kişiler “*bir icradan kaynaklanan sesleri veya sair sesleri ilk defa tespit eden gerçek veya tüzel kişi*⁵⁹” lerdir. Son grup ise radyo, televizyon benzeri yayınları yapanları ifade eden yayın kuruluşlarıdır. Sözleşme maddelerinde her bir hak sahibinin hakları ayrı ayrı sıralanmıştır. İcracı sanatçılar madde 7 kapsamında tespit ve tespit edilen ürünlerin çoğaltma hakkına sahiptir. Fonogram yapımcıları kapsamında kendi fonogramlarının doğrudan veya dolaylı olarak çoğaltılmasına izin verme veya önleme hakkına sahiptir (Roma Sözleşmesi m.10). Yayın kuruluşları madde 13 kapsamında yayınlarının yeniden yayınlanmasını, yayınların tespitini, tespit edilenlerin çoğaltılmasını ve kamuya sunulmasını engelleme haklarına sahiptirler.

Sözleşme ile belirlenen koruma süresi 20 yıl olup bu icracı sanatçılara tanınan hakların eser sahibinin haklarını ihlal etmeyeceği, eser sahibinin haklarını ortadan kaldırmayacağı belirtilmektedir.

2.3.5. WIPO İcralar ve Fonogramlar Sözleşmesi (WPPT)

Roma Sözleşmesi gelişen teknolojik koşulların yarattığı değişimleri karşılamadığı gerekçesiyle WIPO İcralar ve Fonogramlar Sözleşmesi (WIPO Performances and Phonograms Treaty) 1996 yılında kabul edilerek 2002 yılında yürürlüğe girmiştir. WPPT Roma sözleşmesine göre daha uzun bir koruma süresi öngörerek hakların uzun yıllar koruma altında olduğundan emin olmuştur. Bu hususu da şu şekilde ifade etmiştir: “*İcracı sanatçılara tanınan koruma süresi bir icranın fonograma tespit edildiği yılın sonundan başlayarak en az 50 yıl, böyle bir yayım olmadığı takdirde, tespit yapıldığı yılın sonundan itibaren hesaplanmak üzere en az 50 yıl.*”⁶⁰

Sözleşme Roma anlaşmasındaki hak sahiplerinin hepsi içi değil, sadece icracı sanatçılar ve fonogram yapımcılarının haklarının gözetilmesi üzerine temellendirilmiştir.

⁵⁸ Roma Sözleşmesi m.3.

⁵⁹ Roma Sözleşmesi m.3.

⁶⁰ WIPO İcralar ve Fonogramlar Sözleşmesi m. 17.

Sözleşmede icracıların ve fonogram yapımcılarının manevi ve mali haklarına yer verilmiştir, ancak üye devletlerin İcracıların ve fonogram yapımcılarının mali haklarına sınırlama ve istisnalar öngörme yetkilerinin bulunabileceği öngörülmüştür. Bu sınırlamaların kapsamı üç adım testi olarak isimlendirilen ilkeler çerçevesinde şekillendirilmiştir. Bu çerçevede üç adım testinde ilk aşama, sınırlandırmaların ve istisnaların belirli özel durumlara bağlı olarak sınırlı şekilde bulunması, ikinci aşama eserden normal şekilde yararlanmaya ters düşmemesi, üçüncü aşama ise, eser sahibinin meşru menfaatlerine makul olmayan bir zararın meydana getirilmemesidir.⁶¹

Üç adım testinin farklı ifade biçimlerinin Bern Sözleşmesi, TRIPS sözleşmesinde de yer aldığını görmekteyiz. Bern sözleşmesi eser sahibi ifadesini kullanır iken TRIPS hal sahibi ifadesine yer vererek sadece eser üzerindeki haklar yönünden değil, bazı sınai hak türleri yönünden de üç adım testinin uygulanması öngörülmüştür. Bu ufak ifade farklarına rağmen WIPO, Bern ve TRIPS sözleşmelerine üye olan devletler tarafından hak sınırlamalarının ortak paydası olduğu görülmektedir. Ancak eser sahibinin hakları ile toplumsal menfaatler arasındaki bu dengenin sağlanabilmesi için yeknesak yoruma ihtiyaç duyulmasına rağmen bu yorumu sağlayacak bir organ veya kuruluş bulunmamaktadır. Bu sebeple üye devletlerin kanun koyucularının üç adım testinin nasıl uygulanacağı hususunda yeknesak bir yorum belirlemesi gerekmektedir. Bu yorumlama methoduna ilişkin gelişme Dünya Ticaret Örgütü 2000 yılında gerçekleştirdiği panelinde Dijital Milenyum Telif Yasası'nın TRIPS sözleşmesinde kabul edilen üç adım testinin ihlaline yönelik yapılan değerlendirme sırasında ortaya çıkmıştır. Panelde Dijital Milenyum Telif Yasası'nın müzik eserlerinin kamuya iletimi hususunda işyerlerine getirilen istisnalar değerlendirilmiş ve getirilen sınırlamaların üç adıma da aykırı olduğu sonucuna varılmıştır. Bu panelde ilk kez üç adım testinin adımları yorumlanmış ve yol haritası oluşturulmuştur.⁶²

Dünya Ticaret Örgütü Paneli'nde alınan karar haritasına karşı en büyük eleştiri akademisyen camiası tarafından yayınlanan bildirge ile yapılmıştır. Bildirgede Panel'de alınan kararların üç kapsamda hatalı olduğu belirtilmektedir. Testin üç adımının da bir

⁶¹ MERHACI Özden Selin, "Fikri Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmelerde Üç Adım Testi ve Yorumlanması", **Terazi Hukuk Dergisi**, Cilt 13 Sayı 140, 2018, s.24-34.

⁶² Bkz. United States — Section 110(5) of US Copyright Act Panel Report, <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=Q:/WT/DS/160R-01.pdf&Open=True>, (E.T: 25.02.2023).

bütün olarak ele alınmalı ve bölünmez bir bütünlük oluşturmalıdır. Sınırlandırmalar ve istisnalar dar ve açıkça tanımlanmış olmalıdır. Hak sahibinin ekonomik olarak maddi bir kazanımdan mahrum kalacağı sınırlandırmalar ve istisnaların üç adım testine aykırı sayılacağı eleştirilmektedir.⁶³ Bu kapsamda Bildirge’ de amaçlanan husus üç adım testinin bölünmez bir bütün olarak değerlendirilmesi, sınırlandırmaların ve istisnaların dar yorumlanması esnasında hedeflerin dikkate alınması gerektiğidir.

2.3.6. WIPO Telif Hakları Sözleşmesi (WCT)

WIPO Telif Hakları Sözleşmesi (WIPO Copyright Treaty) teknolojik ilerlemeler akabinde Bern Sözleşmesindeki yeni ihtiyaçlara cevap vermek amacıyla imzalanmıştır. Türkiye 2008 yılında anlaşmaya taraf olmuştur. WIPO Komitesinin çalışmaları ile imzalanan sözleşmenin kapsamı bilgisayar programlarının ve veri tabanlarının edebi eser olarak, veri tabanlarının yaratıcı düşünce olarak korunmasına ilişkindir. Sözleşme soyut şekilde belirtilen düşünceleri, yöntemleri, uygulama esaslarını ya da matematiksel kavramları değil, ifadeleri koruma altına almaktadır.⁶⁴

Madde 10 kapsamında üç adım testinin bir görünümü yer almaktadır. Madde hükmü eser sahibinin çoğaltma hakkının sınırlamalarına ve istisnalarına uygulanacağı hükme bağlanmıştır.

Sözleşmeye taraf olan ülkelerin eser sahiplerinin, haklarını korumak ve teknolojik önlemlerin ihlalini engellemek amacıyla yeterli ve etkin yasal tedbirler içeren düzenlemeleri yapmaya zorunlu olduğu ifade edilmiştir.

2.4. FİKRİ VE SANAT ESERLERİNDE ESER

İnsan, kendi hayal gücü ve becerileri ile düşünen bir varlıktır. Bu yeteneği ile benzersiz ve sayısız eser üretebilme potansiyeline sahiptir. Yasa koruyucu bu benzersiz ve kişiye ait olan eserleri koruma altına almak için 5846 sayılı Fikri ve Sanat Eserleri Kanunu’nu kullanmıştır. Erel tarafından eser kavramı halihazırda mevcut olan veya

⁶³ Bkz. GEIGER Christophe/ HILTY Reto/ GRIFFITHS Jonathan/ SUTHERSANEN Uma, “A Balanced Interpretation Of The Three-Step Test In Copyright Law”, **JIPITEC**, Cilt 1 Sayı 2, 2010.

⁶⁴ WIPO Telif Hakları Anlaşması madde 2.

herkes tarafından bilinip tekrar edileni değil, ancak yaratıcı olan bir fikri yaratımın ürünü olarak tanımlanmıştır.⁶⁵

Fikri hukukun en önemli süjesi olan eser, fikrin ifade ediliş biçimini vurguladığı için korumaya değer kabul edilmekle beraber eser sahibinin bilimsel veya sanatsal karakterini yansıtan bir fikri emek ürünüdür.⁶⁶

Ancak her fikir, bu kanun kapsamı altında korunmamaktadır. Her fikrin bu kanun kapsamı altında korunması mümkün olsa idi insanoğlunun en temel haklarından olan düşünce ve düşünceyi ifade edebilme özgürlüklerimizin kısıtlanması hususu gündeme gelebilirdi. Bu nedenle bu fikirlerin korunması ancak belirli unsurların sağlanması halinde mümkün olması gerekmektedir. Bu bağlamda eserin sadece düşünce yolu ile ortaya konulması yeterli olmamalıdır. Bunun yanı sıra eser sahibinin kendi iç dünyası, duygu ve düşünceleri ile bu fikri somutlaştırması ve bir eser haline getirmesi gerekmektedir. Eser ancak sahibinin dış dünyanın algılayabileceği şekilde ifade edilmesi halinde koruma kapsamında olmalıdır. Dolayısıyla eser sahibinin iç dünyasında kendi tasavvurunda kalması eseri korumaya değer kılmamaktadır. FSEK tanımlar başlığında bu husus açıkça belirtilmektedir.

Kanunun ilgili maddesinde eser, “*Sahibinin hususiyetini taşıyan ve ilim ve edebiyat, musiki, güzel sanatlar veya sinema eserleri olarak sayılan her nevi fikir ve sanat eseri mahsullerini...*”⁶⁷ ifade etmektedir. Tanımda “fikri ve sanat eseri” denilmiş olmasına rağmen bir fikri ürünün eser olabilmesi için hem fikir hem de sanat eseri niteliğini taşımasına gerek olmadığı gibi bu şekilde bir eserin meydana getirilmesi de söz konusu değildir, zira bilimsel eserlerin sanat eseri sayılması söz konusu olamaz.⁶⁸

2.4.1. Fikri Ve Sanat Eserleri Kanunu Ve Kanun Kapsamında Eser Sahibi

5846 sayılı FSEK madde 8 hükmü eser sahibinin tanımını şöyle yapmaktadır: “*Bir eserin sahibi, onu meydana getirendir. Bir işlenmenin ve derlemenin sahibi, asıl eser sahibinin hakları mahfuz kalmak şartıyla onu işleyendir. Sinema eserlerinde; yönetmen,*

⁶⁵ EREL Şafak N., **Türk Fikir ve Sanat Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2009, s. 51.

⁶⁶ BAYGIN Cem, “Fikri Hukukta Yaratıcı Eser Sahibi ve Eser Üzerindeki Mali Hakları Kullanmaya Kanunen Yetkili Sayılan Kişiler”, **Prof. Dr. Ömer Teoman’a 55. Yaş Günü Armağanı**, C. I, İstanbul 2002, s.147.

⁶⁷ FSEK m. 1/B.

⁶⁸ TEKİNALP Ünal, **Fikri Mülkiyet Hukuku**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2012, s.91.

özgün müzik bestecisi, senaryo yazarı ve diyalog yazarı, eserin birlikte sahibidirler. Canlandırma tekniğiyle yapılmış sinema eserlerinde, animatör de eserin birlikte sahipleri arasındadır.” Kanunun lafzında eser sahibinin niteliği sadece eserin meydana gelmiş olmasına bağlanmıştır. Bu bağlamda eserin meydana gelmesi ile eser sahipliği sıfatı kendiliğinden doğmuş olmaktadır. Bu nedenle eser sahipliğine dayalı hakların ileri kullanılması ve ileri sürülebilmesi için herhangi bir hukuki işlem şart koşulmamaktadır.⁶⁹ Dolayısıyla eser sahipliği hakkının kazanılması için Sınai Mülkiyet Kanunu’nda olduğu gibi tescil zorunluluğu bulunmamaktadır. Yargıtay hakkın doğumunu şu şekilde açıklamıştır: *“Eserin meydana getirilmesi maddi bir fiildir. Eserin meydana getirilmesiyle birlikte hak da kendiliğinden doğar. Hakkın doğumu için kamuya sunmak veya tescil gibi herhangi bir eylem veya işleme gerek yoktur”*.⁷⁰

Ancak tescil şartının bulunmaması eserin hak sahipliğine yönelik ispat sorununu gündeme getirmektedir. Bu ispat sorununu bertaraf etmek için Kanun koyucu FSEK madde 13 hükmünde isteğe bağlı kayıt ve tescil sistemi öngörülmüştür. Maddeye göre *“filmlerin ilk tespitini gerçekleştiren film yapımcıları ile seslerin ilk tespitini gerçekleştiren fonogram yapımcıları, hak ihdas etmek amacı taşımaksızın, sahip oldukları hakların ihlâl edilmemesi, hak sahipliklerinin belirlenmesinde ispat kolaylığı sağlanması ve malî haklara ilişkin yararlanma yetkilerinin takip edilmesi maksadıyla, sinema ve müzik eserlerini içeren yapımlarının kayıt ve tescilini yaptırırlar.”* Diğer bir ifade ile tescil ve kayıt yaptırmayan eser sahibinin herhangi bir hak kaybına uğraması söz konusu olmamaktadır. Kayıt ve tescilin sadece mali ve manevi hak ihlalinin önüne geçme ve ispat kolaylığı sağlama amaçlı olduğu ifade edilmektedir. Nitekim bu husus Yargıtay kararlarında şu şekilde belirtilmektedir: *“Eser sahipliğinin belirlenmesinde ispat kolaylığını amaçlayan FSEK m.13/3 hükmü eser üzerindeki hakların kazanımı bakımından bir kamusal tasarrufa bağlamak düşüncesiyle kaleme alınmamıştır. Kayıt ve tescil ile hak ihdas etme amacı güdülmemiş, aksine, bunun mali ve manevi hakların ihlalinin önlemeye yönelik olduğu açıkça anlaşılmaktadır.”*⁷¹

⁶⁹ YAVUZ Levent /ALICA Türkay/ MERDİVAN Fethi, **Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Yorumu**, Seçkin Yayınevi, Cilt 1, Ankara 2013, s.191.

⁷⁰ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi 18.06.2007, 2007/5265 E., 2007/9282 K. sayılı kararı (Lexpera 15.05.2023).

⁷¹ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi 18.06.2007, 2007/5265 E., 2007/9282 K. sayılı kararı (Lexpera 15.05.2023).

FSEK madde 1/B hükmü de eser sahibini, “*eseri meydana getiren kişi*” olarak betimlemektedir. Anılan emredici hükümler uyarınca eser sahibinin yalnızca gerçek kişiler olabileceği yönünde lafzi bir ibare mevcut olup yayımcılar, yapımcılar ve tüzel kişilerin eser sahibi olamayacağı sonucu çıkmaktadır.⁷²

Nitekim Yargıtay 11. Hukuk Dairesi kararında tüzel kişinin eser yaratma faaliyetinde yer almasının mümkün olmadığından bahisle eser sahibi olamayacağını şu şekilde ifade etmiştir: “...5846 Sayılı FSEK’ nun 1. ve 2/3 maddesi uyarınca bir eserin sahibi onu meydana getiren kişidir. Davacı TSE 132 Sayılı Kanun’la kurulmuş ve tüzel kişiliği haiz bir kurum olduğundan, esasen yaratıcı faaliyeti olmayan tüzel kişi davacının eser sahibi olduğundan da söz edilemez. Davacı TSE, 5846 Sayılı FSEK 10 /son ve/veya 18. maddesi uyarınca davaya konu yayınlar üzerinde yasa gereği mali hakları kullanma hakkına sahiptir, ancak manevi hak sahipliğinden söz edilemez. Buna rağmen davacı kurum yararına 5846 Sayılı FSEK 70/1. maddesi uyarınca manevi tazminata hükmedilmesi isabetsiz olup, bozmayı gerektirmiştir.”⁷³

Keza İlk Derece Mahkemesi kararında da “FSEK kapsamında eser sahipliği, eserin yaratılması ile kazanılır ve ancak gerçek kişiler eser sahibi olabilir. Bir başka ifade ile tüzel kişiler eser sahibi olamaz. Bununla birlikte, başka bir kimsenin emrinde işçi, memur veya hizmetli olarak çalışan kişinin işin görülmesi sırasında meydana getirdiği eserin sahipliği, o kişiye ait olmakla birlikte; sözleşmede aksi öngörülmemiş veya işin mahiyeti de aksini gerektirmiyorsa, eser üzerindeki hakları kullanma yetkisi o kimseyi tayin eden veya çalıştıran kişiye aittir (FSEK 18/2)...⁷⁴” şeklinde ifade edilerek tüzel kişinin eser sahibi olamayacağı hükme bağlanmıştır.

5846 Sayılı FSEK m. 11 hükmünde eser sahibinin eser üzerinde isminin bulunması halinde aksi ispat edilinceye kadar ismi bulunan kişinin eser sahibi olduğu üzerine karine bulunmaktadır. Bölge Adliye Mahkemesi bir kararında “FSEK’ in 11.maddesi, “Yayımlanmış eser nüshalarında veya bir güzel sanat eserinin aslında, o eserin sahibi olarak adını veya bunun yerine tanınmış müstear adını kullanan kimse,

⁷² TEKİNALP Ünal, *age*, s. 143.

⁷³ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi’nin 04.02.2015, 2014/16277 E. ve 2015/1285 K. sayılı kararı (Lexpera 16.05.2023).

⁷⁴ Ankara 3. Fikrî Ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesi, 3.6.2021, E. 2020/291 K. 2021/209, (Lexpera 17.02.2023)

aksi sabit oluncaya kadar o eserin sahibi sayılır. Umumi yerlerde veya radyo-televizyon aracılığı ile verilen konferans ve temsillerde, mutad şekilde eser sahibi olarak tanıtılan kimse o eserin sahibi sayılır; meğerki, birinci fıkradaki karene yoluyla diğere bir kimse eser sahibi sayılsın." şeklinde olup söz konusu düzenleme, hak sahipliği konusunda kanuni bir karene teşkil etmektedir." şeklinde yorum yaparak kişinin tam adının da eser üzerinde bulunması şartının bulunmadığını, yalnızca ön ismin, lakabın veya mahlasın yazılmasının da mümkün olduğunu belirtmektedir.⁷⁵

Fikri ürünün birden fazla kişi tarafından el birliği ile somutlaştırılması da mümkündür. Bu gibi hallerde ortak eser sahipliği durumu söz konusu olacaktır. *"Birden fazla kimselerin birlikte vücuda getirdikleri eserin kısımlara ayrılması mümkünse, bunlardan her biri vücuda getirdiği kısmın sahibi sayılır."* (FSEK m.9). Zira aşağıda da açıklanacağı üzere herkesin hususiyetini esere işleme, esere geçirme şekli farklıdır. Dolayısıyla eser bölümlere ayrılabilir ise her biri kendi alanı ile sınırlı olmak üzere her bir eser sahibi sınırı ile eser sahibi vasfına sahip olacaktır. Ancak eser birden fazla kişi tarafından yaratılmasına rağmen yaratıcılık yönüyle bölümlere ayrılamıyor ise elbirliği halinde eser sahipliğinden söz edilecektir. FSEK madde 10 hükmü *"Birden fazla kimsenin işbirliğiyle vücuda getirilen eser ayrılmaz bir bütün teşkil ediyorsa, eserin sahibi, onu vücuda getirenlerin birliğidir. Birliğe adi şirket hakkındaki hükümler uygulanır. Eser sahiplerinden biri, birlikte yapılacak bir muameleye muhik bir sebep olmaksızın müsaade etmezse, bu müsaade mahkemece verilebilir. Eser sahiplerinden her biri, birlik menfaatlerine tecavüz edildiği takdirde tek başına hareket edebilir."* şeklinde ifade etmektedir. Ancak unutulmamalıdır ki, her bir eser sahibinin eser üzerinde hak sahibi olabilmesi için esere yaratıcılıklarını aktarmış olmaları gerekmektedir. Yaratıcılığın boyutunun bu anlamda bir önemi bulunmamaktadır.

⁷⁵ Bölge Adliye Mahkemesi İstanbul 44. Hukuk Dairesi 02.12.2021, Esas: 2020/678 Karar: 2021/1476 (Lexpera 24.07.2023).

2.4.2. FSEK Kapsamında Eser Sahibine Tanınan Haklar

5846 sayılı FSEK, eser sahibine mali ve manevi olmak üzere iki tür hak tanımıştır.

2.4.2.1. Mali Haklar

Manevi haklar gibi mali haklar da FSEK kapsamında numerus clausus ilkesi çerçevesinde sayılmaktadır. Kanunun 21, 22, 23, 24 ve 25. maddelerinde düzenlenen bu haklar “*eser sahibinin eserini işleme hakkını, çoğaltma hakkını, yayma hakkını, temsil hakkını ve işaret, ses ve/veya görüntü nakline yarayan araçlarla umuma iletim hakkını*” koruma altına almaktadır. Mali haklar isminden de anlaşılacağı üzere eser sahibine eserinden ekonomik bir kazanç elde etmesini ifade eden haklardır. Madde 20 hükmünde eserden ne şekilde ve ne koşulda yarar sağlayabileceğini seçme/belirleme özgürlüğü de eser sahibine aittir.

Mali haklar eser sahibine münhasır yetkiler veren mutlak haklardır. Eser sahibi eserin ekonomik boyutunu gözeterek mali semerelerinden tek başına yararlanma hakkına sahip olmakla beraber üçüncü şahıslar tarafından oluşturulabilecek haksız kazanç sağlama girişimlerini engelleme olanağına da sahiptir.⁷⁶ Eserin ekonomik olarak değerlendirilebilmesi için öncelikle ekonomik bir değere sahip olması gerekmektedir. Akabinde eseri çoğaltarak, yayınlıyarak, temsil ettirerek ekonomik fayda sağlayabilecektir.

Manevi haklardan farklı olarak mali haklar eser sahibi tarafından üçüncü kişilere devredilebilirler. Böylelikle bu haklar devrin, rehinin, hapsin ve hatta icranın konusu haline gelebilmektedir.⁷⁷ Ancak eser sahibi mali haklarını üçüncü kişilere devretse de eser sahibi olmaya devam edeceklerdir. Zira eser, yaratıcılığı kendisine atfedilen kişiye özgüdür.

Mali hakların ilk sahibi eserin üreticisi olarak eser sahibi olduğu kuşkusuzdur. Bu hakların miras yolu ile intikali söz konusu olabilir (m. 63). Mali haklar birbirleri ile bağlı değildirler. Biri üzerindeki hakkın tasarrufu diğer hakkı etkilemeyecektir. Eser sahibi bir hakkı birine vermişse, bir başka mali hakkı da bir diğer kişiye verebilecektir.⁷⁸

⁷⁶ BOZBEL Savaş, **Fikri Mülkiyet Hukuku**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015, s.71.

⁷⁷ TEKİNALP Ünal, **age**, 2012, s.181.

⁷⁸ GÜNEŞ İlhami, **Uygulamada Fikir Ve Sanat Eserleri Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s.141.

a) Çoğaltma Hakkı

Çoğaltma hakkı FSEK madde 22’de düzenlenmiş olup şu şekilde ifade edilmektedir: *“Bir eserin aslını veya kopyalarını, herhangi bir şekil veya yöntemle, tamamen veya kısmen, doğrudan veya dolaylı, geçici veya sürekli olarak çoğaltma hakkı münhasıran eser sahibine aittir. Eserlerin aslından ikinci bir kopyasının çıkarılması ya da eserin işaret, ses ve görüntü nakil ve tekrarına yarayan, bilinen ya da ileride geliştirilecek olan her türlü araca kaydedilmesi, her türlü ses ve müzik kayıtları ile mimarlık eserlerine ait plan, proje ve krokilerin uygulanması da çoğaltma sayılır. Aynı kural, kabartma ve delikli kalıplar hakkında da geçerlidir.”*

Bir eserin aynen kopyalanması çoğaltma anlamına gelmekle beraber aynı zamanda bilinen ya da ileride kaydının mümkün olacağı her türlü aracın kaydetmesi de çoğaltma olarak değerlendirilmelidir.⁷⁹ FSEK’ e göre çoğaltmanın unsurları bir eserin fiziksel bir ortamda var olması ve eserin dış dünya tarafından bir şekilde algılanabilir olmasıdır.

Çoğaltılan nüshanın sayısı, çoğaltmanın türü ve süresinin bu anlamda bir önemi bulunmamaktadır. Bir eserin asıl nüshasının ikinci kez kopyalanması⁸⁰, mimari eserlerin ozalitleri çıkarılması⁸¹ bile çoğaltma anlamına gelmektedir.

Günümüzde teknolojinin gelişmesi ile müzik, kitap, video oyunları gibi alanlarda çoğaltma korsanlık olarak adlandırılmaktadır. Güneş intihali *“İzinsiz ve yasal koşullara uymayan esaslı alıntılar ticarileşmesi ve fayda edilmesi”*⁸² olarak nitelendirilmektedir. TDK’ nın yaptığı tanıma göre intihal başkalarının yazılarından bölümler, dizeler alıp kendisininmiş gibi gösterme veya başkalarının konularını benimseyip değişik bir biçimde anlatma; aşırma⁸³ anlamına gelmektedir. Kanaatimizce intihal yapmak, intihalden bir kazanç sağlamak ancak bilerek ve istenilerek yapılabilecek bir hukuki fiildir. Ancak Uçak intihalin bilinçsiz olarak gerçekleştirilmesi de mümkün olduğu kanısındadır.⁸⁴ Ancak İlk

⁷⁹ KARASU/Rauf SULUK/Cahit NAL/ Temel, **Fikri Mülkiyet Hukuku**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2022, s.85.

⁸⁰ EREL Şafak N., **age**, s.139.

⁸¹ GÜNEŞ İlhami, **age**, s.149.

⁸² GÜNEŞ İlhami, **age**, s.151.

⁸³ <https://sozluk.gov.tr/> (E.T: 15.04.2023).

⁸⁴ UÇAK ÖZENÇ Nazan, “Bilimsel İletişim ve İntihal”, Hacettepe Üniversitesi, Açık Erişim Sistemi, 2010, <https://openaccess.hacettepe.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11655/11719/nucak.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, (E.T: 15.04.2023).

Derece Mahkemesi de tarafımızla aynı kanaatte olup “*Sahibinin adına atıfta bulunmadan, bir eseri kısmen veya tamamen, doğrudan veya dolaylı olarak ve bilinçli bir tarzda kendi ürününe yansıtan her alıntı intihaldir. İntihal bir kişinin başkasının eserini kendi eseriymiş gibi göstermesidir.*”⁸⁵ İfadelerini kullanmıştır.

Tekinalp tarafından “*intihal, ictibasın yasal şekil ve esasa ilişkin şartlara uyulmadan yapılması*”⁸⁶ olarak tanımlanmaktadır. Eser sahibinin hususiyetini içeren bir eserin bütün olarak çoğaltılmasının intihal olarak nitelendirileceği bariz iken eserin küçük bir parçasının alınması durumunda alının kısmı sahibinin hususiyetini taşıyor ise intihal sayılmamalı ve bu parçadan yararlanma serbest olmalıdır.⁸⁷

Yargıtay intihal bulunup bulunmadığını evrensel olarak kabul edilen üç adım testi ile çözümlemektedir. Öncelikle eserin FSEK kapsamında şartlara uyup uymadığına bakılır. İntihal yaptığı iddia edilen kişinin eserden kopyalama veya esaslı şekilde alıntı yapıp yapmadığı irdelenir, son olarak da “serbest yararlanma” hakkının sınırlarının aşılıp aşılmadığı incelenir. Bu 3 koşulun kümülatif olarak bulunması halinde intihalden söz edebilmemiz mümkündür.

b) Yayma Hakkı

FSEK yayma hakkını şu şekilde ifade etmiştir “*Bir eserin aslını veya çoğaltılmış nüshalarını, kiralamak, ödünç vermek, satışa çıkarmak veya diğer yollarla dağıtmak hakkı münhasıran eser sahibine aittir. Eser sahibinin izniyle yurt dışında çoğaltılmış nüshaların yurt içine getirilmesi ve bunlardan yayma yoluyla faydalanma hakkı münhasıran eser sahibine aittir.*”⁸⁸ Yayma eylemi satış, kiralama veya ödünç verme gibi hukuki fiiller ile gerçekleştirilmektedir.⁸⁹

⁸⁵ İstanbul 1. Fikrî Ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesi, 23.9.2020, E. 2015/178 K. 2020/236, (Lexpera 16.02.2023).

⁸⁶ TEKİNALP Ünal, *age*, 2012, s.156.

⁸⁷ ÖZTAN Fırat, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2008, s.193.

⁸⁸ FSEK m. 23

⁸⁹ KARASU Rauf/ SULUK Cahit/ NAL Temel, *age*, s.87.

Bir eserin yayılması için o eserin fiziki bir varlığının bulunması gereklidir. Fiziksel, maddi bir boyutu olmayan, dijital nüshalara uygulanma imkânı bulunmamaktadır.⁹⁰ Zira eserin dijital ortamdan indirilmesi yayma değil, çoğaltmadır.

Yayma ile temsilin birbirinden ayrı kavramlar olduğu unutulmamalıdır. Bir piyesin sahnelenmesi, okuma etkinliğinde kitabın okunması temsil anlamına gelmekte iken korsan kitapların satışa sunulması yayma hakkı ihlali niteliğindedir. Yaymanın umuma açık şekilde gerçekleşmesi zaruridir.⁹¹ Diğer bir ifade ile eserin ticari bir kazanç sağlama şekli umuma yönelik olmalıdır. Buradaki umuma ifadesi kişinin belirsiz sayıdaki kişilere veya bir ilişki içerisinde bulunmadığı kimselere anlamındadır.

Eser sahibi, eserin orijinalini veya nüshalarının bir kere umuma yayılmasına izin verdi ise bu iznin bundan sonraki yaymalarda da geçerli olacaktır. Burada eser sahibinin tekeli niteliğindeki yayma hakkı tükenir. Bu ilkeye “tükenme ilkesi” adı verilmektedir. Buradaki tükenmeye konu husus eserin kendisi değil, eserin somutlaştırıldığı nüshalardır.⁹²

c) İşleme Hakkı

İşlenme eser, bir başka eserden esinlenilerek oluşturulan, asıl esere göre bağımsızlığı bulunmayan ve sahibinin hususiyetini taşıyan fikir ve sanat ürünleridir.⁹³ Dolayısıyla asıl eser ile işlenme eser arasında kırılmaz bir bağ mevcuttur. Bu bağın kopması halinde asıl eserden esinlenerek yaratılmış bir eserden söz edebilmemiz söz konusu olacaktır.

İşleme hakkı ekonomik yararlanmanın bir görünümü olup FSEK kapsamında eser olarak korumaya tabi tutulurlar.⁹⁴ Ancak işlenme eserden söz edebilmek için FSEK kapsamındaki bir eserin varlığı gerekmektedir. Dolayısıyla eserde eser sahibinin hususiyeti her şekilde yer almalı ve eser tamamlanmış ya da tamamlanmasa da hususiyetini gösteriyor olması gerekmektedir. Bu hususiyete kendisinden de bir şey

⁹⁰ Aynı yönde ÖZTAN Fırat, **age**, s.364; BAŞPINAR Veysel/ KOCABEY Doğan, **İnternette Fikri Hakların Korunması**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2007, s.111.

⁹¹ BOZBEL Savaş, **age**, s.81.

⁹² KALİ Sevgi, “Türk Fikir ve Sanat Eserleri Hukukunda Yayma Hakkının Tüketilmesi ve Sınai Mülkiyet Hukukuyla İlişkisi”, **Fikri Mülkiyet Ve Rekabet Hukuku Dergisi.**, Cilt 1, Sayı 4, 2001, s.62.

⁹³ GÜNEŞ İlhami, **age**, s.159.

⁹⁴ BOZBEL Savaş, **age**, s.74.

katılması halinde işlemeyen bahsedilmesi mümkündür. Örneğin, bir eserin bir yabancı dilden başka bir yabancı dile çevrilmesi halinde işleyen kişi mütercim olup eser üzerindeki yaptığı değişikliklerin eser sahibinin şahsiyetini zedeleyecek derecede olması halinde bu değişikliklerin önlenmesini isteyebilecektir (FSEK 16/3).

d) Temsil Hakkı

Temsil, eserin insanın duyu organlarına hitap edecek şekilde dış dünyaya sunulmasıdır.⁹⁵ Temsil hakkı FSEK madde 24 kapsamında düzenlenmiş olup “*Bir eserden, (...) doğrudan doğruya yahut işaret, ses veya resim nakline yarayan aletlerle umumi mahallerde okumak, çalmak, oynamak ve göstermek gibi temsil suretiyle faydalanma hakkı münhasıran eser sahibine aittir.*” Şeklinde ifade edilmiştir. Kanundaki ifadeye göre temsil dolaylı ve doğrudan olmak üzere ayrılır. Doğrudan temsilde eserin bir araç vasıtasına ihtiyaç duyulmamasını ifade eder iken dolaylı temsilde yapılan icra birtakım teknik vasıtalar ile kamuya ulaştırılmasını ifade eder.

Temsilin en önemli özelliği, eserden kullanıcının yararlanmasının anlık ve geçici olmasıdır.⁹⁶ Örneğin, sinema eserinin farklı sinemalarda gösterimi bir doğrudan temsil örneğidir.

e) Yayın Hakkı

FSEK madde 25’ de yayın hakkı düzenlenmiş olup ilk fıkrada yayın ve yeniden yayın yoluyla eserin umuma iletilmesi hükme bağlanmıştır. Maddenin ikinci fıkrasında ise eserin telli veya telsiz araçlar ile umuma sunulması ve eserin umuma erişilebilir kılınmasına ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır.

FSEK kapsamında bir yayının varlığını kanıtlayabilmek için öncelikle bir yayıncının bulunması gereklidir. Kanun lafzında yayın yapan kuruluşların yayın yapabileceğinden bahsedilmiştir. Bu yayıncı kuruluşun 6112 sayılı RTÜK’ ün ifadesi ile “medya hizmet sağlayıcısı” olması gerekmektedir.⁹⁷ FSEK anlamında yayın kuruluşları,

⁹⁵ AYİTER Nuşin, **Hukukta Fikri ve Sanat Ürünleri**, S Yayınları, İstanbul 1981, s.136.

⁹⁶ ARSLANLI Halil, **Fikri Hukuk Dersleri II Fikri Sanat Eserleri**, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul 1954, s.105; AYİTER Nuşin, **age**, s.136, GÜNEŞ İlham, **age**, s.168.

⁹⁷ RTÜK madde 3/ 1: Medya hizmet sağlayıcı: Radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmeti içeriğinin seçiminde editöryal sorumluluğu bulunan ve bu hizmetin düzenlenme ve yayınlanma biçimine karar veren tüzel kişiyi ifade eder.

elektromanyetik dalgalar yardımıyla, ses, resim veya ses ve resim yayını yapan özel hukuk veya kamu hukuku tüzel kişileridir.⁹⁸

Yeniden yayının varlığından bahsedebilmek için ise ilk yayında yer alan programın eksiksiz, değiştirilmeden ve tamamının ikinci yayında yayınlanması gerekmektedir. Aksi takdirde program üzerinden yapılan esaslı değişiklikler yeniden yayın olarak değerlendirilemeyecektir. Bir eser sahibi yayın kuruluşuna eseri yayınlama imtiyazını tanıdığı zaman bu ilk yayın kuruluşu ikinci yayın kuruluşuna ilk yayının yeniden iletimine müsaade etme ya da yasaklama hususlarında hak sahibi olacaktır ve eser sahibinden izin alma yükümlülüğü bulunmayacaktır.⁹⁹

Bir eserin umuma erişilebilir kılınması için teoride elektronik ortamda sanal dünyada umuma hazır hale getirilmesi gerekmektedir. Örneğin, bir sinema filminin öncelikle dijital ortamda kaydedilmesi, bir veri taşıyıcısı ile internet ortamındaki film izleme sayfalarına yüklenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda sinemanın kaç kişi tarafından izlenildiğinin bir önemi olmamakla beraber eserin algılanabilir pozisyona getirilmiş olması yeterlidir.¹⁰⁰ Bu erişilebilirliğin sağlanması üç unsura bağlanmıştır. Erişilebilme telli ya da telsiz aktarım ile sağlanmalıdır. İkinci olarak erişilebilirlik umuma yönelik olmalıdır. Esere erişim siteye kaydolma ya da şifrenin gerekmesi herkes tarafından gerçekleştirilebiliyor ve zahmetsizce temin edilebiliyorsa, umuma iletimin gerçekleştiğinin kabulü gerekecektir.¹⁰¹ Üçüncü husus ise erişimin seçilen yer ve zamanda sağlanması gerekmektedir. Kullanıcı esere farklı yerlerden erişebiliyor ve istediği zamanda erişebiliyor ise bu unsurun gerçekleştiğinin kabulü gerekmektedir. Eserin günün yirmi dört saatinde ya da sürekli olarak erişilebilir olması şart değildir. Kullanıcıya esere ne zaman erişebileceği konusunda bir seçenek verilmiş ise birkaç saatlik süre dahi erişime açık olduğu anlamına gelmektedir.¹⁰²

f) Pay ve Takip Hakkı

Pay ve takip hakkı eser sahibinin eserini sattıktan sonra dahi eserinden yararlanmasına ilişkin fayda sağlamaktadır. Eserin ilk satışının akabinde zamanı fark

⁹⁸ BOZBEL Savaş, **age**, s.88.

⁹⁹ BOZBEL Savaş, **age**, s.91.

¹⁰⁰ BOZBEL Savaş, **age**, s.95.

¹⁰¹ BOZBEL Savaş, **Fikri Ve Sanat Eserleri Hukuku**, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 140.

¹⁰² BOZBEL Savaş, **Fikri Ve Sanat Eserleri**, s. 140-141.

etmeksizin sonrasında önemli bir mali değer kazanması ve büyük ücretler ile tekrar satışa konu olması halinde eser sahibi veya ölmüş ise mirasçılara bu satıştan pay verilmesini öngören bir haktır.¹⁰³

FSEK madde 45 hükmünde açıkça pay ve takip hakkının koşullarını düzenlemiştir. Buna göre kanun lafzında bulunan şartlar şu şekildedir:

1. Öncelikle koruma süresinin devam ediyor olması gerekmektedir.
2. Satışının ilk kez yapılmış olması gerekmektedir.
3. bir sergide veya açık artırmada yahut bu gibi eşyayı satan bir mağazada veya başka şekillerde satış konusu olarak el değiştirmiş olması gerekmektedir.
4. Son satış bedeli ile bir önceki satış bedeli arasında açık bir nispetlilik, orantısızlık bulunması gerekmektedir.

Kanun koyucunun hükmü getirme amacı, eser sahibi bakımından adil olmayan mali durumların önüne geçerek eser sahibini mali açıdan zor durumda bırakmamaktır.¹⁰⁴ Kanun hüküm kapsamında sayılan eserleri güzel sanat eserleri grubuna dahil olan eserler olarak kabul etmiş olup taşınır mal niteliğinde bulunan eserleri korumak istemiştir.

2.4.2.2. Manevi Haklar

Eser sahibinin manevi hakları 14, 15, 16, 17. Maddelerinde sınırlı sayıda sayılmaktadır. Manevi haklar, direk eser sahibinin kişiliğine bağlanmış olması sebebi ile mutlak bir hak olup herkese karşı ileri sürülebilirler. Eserin bizzat kendisi tarafından kullanılması gerektiği gibi mirasla da intikal edilmeleri ya da sağılar arası işlemle devredilmeleri söz konusu değildir. 5846 sayılı FSEK’ de yer alan manevi hakların kişilik hakları niteliği ile TMK m.24 ve TBK m.58 lafzında belirtilen kişilik haklarının nitelikleri arasında birtakım hukuki farklılıklar bulunmaktadır.

“Hukuka aykırı olarak kişilik hakkına saldırılan kimse, hâkimden, saldırıda bulunanlara karşı korunmasını isteyebilir. Kişilik hakkı zedelenen kimsenin rızası, daha üstün nitelikte özel veya kamusal yarar ya da kanunun verdiği yetkinin kullanılması sebeplerinden biriyle haklı kılınmadıkça, kişilik haklarına yapılan her saldırı hukuka

¹⁰³ GÜNEŞ İlhami, **age**, s.171.

¹⁰⁴ GÖKYAYLA Emre, **Telif Hakkı ve Telif Hakkının Devri Sözleşmesi, En son Değişiklikleri ile 2. Baskı**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2001, s.114.

aykırıdır.” (TMK m.24) ve “Kişilik hakkının zedelenmesinden zarar gören, uğradığı manevi zarara karşılık manevi tazminat adı altında bir miktar para ödenmesini isteyebilir. Hâkim, bu tazminatın ödenmesi yerine, diğer bir giderim biçimi kararlaştırabilir veya bu tazminata ekleyebilir; özellikle saldırıyı kınayan bir karar verebilir ve bu kararın yayımlanmasına hükmedebilir.” (TBK m.58) hükümleri genel hüküm niteliğinde iken 5846 sayılı FSEK’ de yer alan manevi haklar özel hüküm niteliğindedir. Dolayısıyla manevi hakların ihlali nedeniyle manevi tazminat isteyebilmek için TBK kapsamındaki genel kişilik haklarının da zedelenmiş olması gerekmektedir.

Manevi hakların temelinde esasen eserin kendisinin de sahibinin hakları dolayısıyla korunduğu görüşü yatmaktadır. Kişilik hakkının ölüm ile son bulduğu gözetilse de fikri eserlere ilişkin manevi hakların kişinin ölümünden sonra saldırılara açık olduğu aşıkardır. Dolayısıyla eser ile bu derece ayrı düşünülmesi mümkün olmayan bu hakların, eser sahibinin ölümünden sonra dahi korunması gerekliliği doğmuştur. Böylece kişilik haklarından farklı olarak eser sahibinin manevi hakları eser sahibinin ölümünden itibaren yetmiş yıl korunmaktadır.¹⁰⁵

Manevi haklar eserin meydana getirilmesi ile doğmaktadırlar. Dolayısıyla eser üzerindeki hakların doğumu fiil ehliyetine bağlı kılınmamaktadır. Ancak kişinin manevi hakların kullanılabilmesi ihlalden kaynaklı şahsiyetinde, itibarında zedelenme bulunmalıdır. Eser sahibinin bu zedelenmeyi, ihlali savunabilmesi için ayırt etme gücüne sahip olması gerekmektedir.

a) Eserin Umuma Arzı Hakkı

FSEK m.14’ de bir eserin hangi şartlarda ve hangi zaman zarfında umuma arz edileceğini karar verme hakkı eser sahibine ait olduğu belirtilmiştir. Bu anlamda umuma arz sadece bir defaya mahsus rıza ile yapılabilecek hukuki fiildir.¹⁰⁶ Bazı yazarlara göre umuma arz gerçekleştikten sonra hak tükenmiş olur.¹⁰⁷ Ancak diğer birtakım yazarlara göre umuma arz manevi hak olmasından kaynaklı tükenmeye konu olamaz.¹⁰⁸

¹⁰⁵ FSEK m.19.

¹⁰⁶ ÖZTAN Fırat, **age**, s.295.

¹⁰⁷ BOZBEL Savaş, **age**, s.102.

¹⁰⁸ EREL Şafak N., **age**, s.137-138.

Hak sahibinin rızasıyla umuma arz edilen bir eser alenileşmiş sayılır (FSEK m.7). Dolayısıyla eser artık kendi özel alanından çıkarak topluma dahil olmaktadır. Eser sahibinin eserini kendi özel çevresine açıklaması kamuya sunma sayılmamaktadır.¹⁰⁹

b) Adın Belirtilmesi Hakkı

Eser sahibi olarak tanıtılma hakkı FSEK m. 15'te düzenlenmiş olup madde eser sahibinin adının ya da müstear adının veya eserin adsız şekilde umuma sunulması yetkisinin sadece eserin sahibine ait olacağını ifade etmektedir.¹¹⁰ Ancak belirtme gereği duyuyoruz ki, adının belirtilmesi, eser sahipliğine ilişkin karine teşkil etmekte olup aynı zamanda tasarruf yetkisinin ispat edilebilmesi yönünden önemli hukuki sonuçları barındırmaktadır. Eserde ismin belirtilmesi, her eser kategorisine göre ayrı şekilde ifade edilmelidir. Böylece uygun şekilde dış dünya tarafından tanınması mümkün olsun. Örneğin, sinemada jenerik kısmında eser sahibinin ismi belirtilir iken edebi eserde, kapağın üstünde veya ilk sayfasında yer alır.

Eserde ismin belirtilmesi hakkı doğrudan kişilik hakkı ile bağlantılıdır. Eser sahibi eseri vasıtası ile tanınmışlık seviyesine gelerek belirli bir itibar kazanmaktadır. Bu itibar sayesinde bir sonraki eserlerine duyulan ilgi, alaka, ihtimam artacaktır. Dolayısıyla bunun bir ekonomik yararı da bulunmaktadır.

c) Eserde Değişiklik Yapılmasını Engelleme Hakkı

Eser, içerik ve şekil itibarı ile eser sahibinin özelliklerini yansıtmakta olup kişiliğinin bir uzantısını oluşturmaktadır. Dolayısıyla eserde meydana getirilebilecek her değişiklik için bütünlüğün bozulmasını engelleme hakkına sahiptir. Bu tarz bütünlüğe zarar verecek eylemler aynı zamanda eser sahibinin hususiyetinin değiştirilmesine, yanlış aktarılmasına sebebiyet vereceğinden ötürü hak, özü itibarı ile eser sahibine sıkı suretle bağlıdır.

Ancak her değişiklik bütünlüğü bozacak faaliyet içermeyebilir. Bunun sınırını da men yetkisinin şartları ile çizmek gereklidir. İlk olarak eserin bozulması veya eserin zarara uğraması tehlikesi incelenmelidir. Ardından eser sahibinin haklarını zedeleyip zedelediğine bakılmalıdır. Sonrasında bu hakların üçüncü kişilerin menfaatleri ile

¹⁰⁹ BOZBEL Savaş, **Fikri Mülkiyet Hukuku**, s. 102.

¹¹⁰ TEKİNALP Ünal, **age**, s. 168; BOZBEL Savaş, **age**, s.105.

karşılaştırılması yapılmalıdır. Eğer bu karşılaştırma sonucunda eser sahibinin menfaatleri ağır basar ise menetme hakkının varlığından söz edilebilecektir.¹¹¹

d) Eser Sahibinin Zilyet ve Malike Karşı Hakları

Fikri ürün, sabitlendiği maddesel içerikten farklı olarak, cisimlenmeye rağmen soyut kalmaya devam eder.¹¹² Bu kapsamda korunmaya değer olan eserin fiziki şekilde elle tutulduğu formu değil, eserin ifade ettiği fikri üründür. Böylece eserin başka bir kişinin elinde bulunması halinde dahi eser sahibinin eserden kaynaklı hakları devam edecektir.¹¹³ Bu durumlarda FSEK *“eser sahibine, gerekli durumlarda, aslın maliki ve zilyedinden, koruma şartlarını yerine getirmek kaydıyla, 4 üncü maddenin 1 inci ve 2 nci bentlerinde sayılan güzel sanat eserlerinin ve 2 nci maddenin 1 inci bendinde ve 3 üncü maddede sayılıp da yazarlarla bestecilerin el yazısıyla yazılmış eserlerinin asıllarından geçici bir süre için yararlanmayı talep etme hakkını¹¹⁴”* vermiştir. Bu madde hükmünün en güzel örneği müzelerde veya sergilerde sergilenen tablolarıdır. Eser sahibi eserini bir sergide sunulması amacıyla elinde bulunduran zilyetten eseri talep edebilecektir. Kanun eserin ek ve özgün olması sebebi ile esere ulaşma hakkı tanımaktadır.¹¹⁵

2.4.3. Fikri ve Sanat Eserleri Kanunu ve Kanun Kapsamında Eser Sayılmanın Unsurları

FSEK kapsamındaki eserin ne olduğunu anlayabilmek için eserin kelime anlamını incelemek gereklidir. O halde “eser” Türkçe’ de kelime olarak ürün, yapıt anlamına gelmekte olup günlük hayatta kullanılan dilde kitap olarak ifade edilmektedir.

FSEK 1/B’ye göre *“eser, sahibinin hususiyetini taşıyan ve ilim ve edebiyat, musiki, güzel sanatlar veya sinema eserleri olarak sayılan her nevi fikir ve sanat mahsullerini”* ifade eder. Kanunun eser olarak kabul ettiği diğer fikri ürünler FSEK 6 çerçevesinde şu şekilde açıklanmaktadır: *“İstifade edilen eserin sahibinin haklarına zarar getirmemek şartıyla oluşturulan ve İşliyenin hususiyetini taşıyan işlenmeler, bu kanuna göre eser sayılır.”*

¹¹¹ ÖZTAN Fırat, **age**, s.318.

¹¹² GÜNEŞ İlhami, **age**, s.197.

¹¹³ AYİTER Nuşin, **age**, s.122-123.

¹¹⁴ FSEK m. 17.

¹¹⁵ BOZBEL Savaş, **Fikri ve Sanat Eserleri**, s. 163-164; GÜNEŞ İlhami, **age**, s.197.

FSEK' e göre bir fikri ürünün eser sayılabilmesi için belirli şartları sağlaması gerekmektedir. Şafak Erel gibi bazı yazarlar eserin üçüncü kişiler tarafından algılanabilir şekilde somutlaşmış olması şartını ayrı bir madde halinde incelemeye gerek bulmamakta¹¹⁶ , Fırat Öztan gibi birtakım yazarlar ise eserin insan tarafından yaratılma şartını ayrı bir başlık altında inceleme gereği duymuştur.¹¹⁷

Kanaatimizce üç temel şartın sağlanması halinde “eser” niteliğindeki bir üründen bahsedebiliriz. Bunların ilki şekli şart olup ürünün Kanun'da belirtilen gruplardan birine dahil olması gerektiğini ifade eder. İkinci şart objektif şart olup ürünün dış dünya tarafından algılanabilir olması gerektiğini belirtir ve son şart da subjektif şart olup ürünün sahibinin hususiyetinin taşıması gerekliliğine vurgu yapar.

2.4.3.1. Şekli Şart

Fikri ürünün idrak edilebilir olması eser olabilmesi için tek başına yeterli değildir. Algılanabilir olmanın da ötesinde düşüncenin açıklanmış biçimi, formatı da önemlidir, çünkü eser olabilme şartlarından biri de belirli bir düşüncenin açıklama formatına uygun olacak şekilde eseri meydana getiren kişinin iç dünyasından dış dünyaya açıklanmış olmasıdır. Bu kapsamda yasama organları her hukuki düzen için kendi sosyal, kültürel, hukuk anlayışına göre gruplar belirlemiştir.

Fikri ürünlerin türlerindeki çeşitlilik Kanun koyucunun koruma alanındaki eser gruplarını sıralamasını zorlaştırmaktadır. Zira her eser için eserin niteliğine uygun düzenlemelerin oluşturulması kolay değildir. Bundan dolayı belirli özellikteki ürünleri aynı gruba toplamak mümkün olmaktadır. Örneğin, yazılı eserler edebiyat eserleri grubunda yer alırken, performans gerektiren sahne sanatlarına ilişkin eserler güzel sanatlar ve sinema eserleri grubunda yer almaktadır.

FSEK kapsamında sayılan gruplar ilim ve edebiyat, musiki, güzel sanatlar ve sinema eserleri olup bu gruplar arasında olmayan hiçbir fikri ürün, FSEK kapsamındaki korumadan yararlanamaz. Eser grupları kanunda sınırlı sayıda (numerus clausus) sayılmış olsa da eser çeşitleri sınırlı sayıda değildir. Belirtilen kategorinin ayırt edici özelliklerini

¹¹⁶ Bkz. EREL Şafak, *age*, s. 52-56.

¹¹⁷ Bkz. ÖZTAN FIRAT, *age*, s. 82-83.

taşıyan yeni bir eser türünün o kategori kapsamında değerlendirilerek korumaya dahil edilmesi söz konusu olabilecektir.

2.4.3.2. Objektif Şart

Fikri hakka konu olabilecek bir üründen bahsedebilmek için zihinsel, duygusal ya da estetik şekilde bunun ifadesi gerekir.¹¹⁸ Bu ifadeyi dış dünyaya sunabilecek kişinin ise insan olması gerekmektedir. Bu nedenle doğa sesleri ne kadar benzersiz ya da eşsiz olursa olsun eser olarak kabul edilmesi söz konusu değildir. Keza dışarıdan insan müdahalesi olmadan bir makinenin bir eser meydana getirmesi söz konusu değildir.¹¹⁹ Bir kişi eser meydana getirir iken tabii makine veya bir cihazı araç olarak kullanabilecektir, ancak bu yararlanma düzeyi eser sahibinin eseri üzerindeki kontrolünü, hususiyetini yansıtmamasını engelleyecek düzeyde bulunmamalıdır. Kısacası kural, makinenin eser üretim sürecinde sadece araç olarak kullanılması, eseri meydana getirecek gerçek kişinin aracı kendi bilinci vasıtasıyla yönetmek sureti ile eser meydana getirmesidir.¹²⁰ Bu sebeple yapay zekâ yazılımlarının yardımcı vasıta olarak kullanılmadığı durumlarda insanın meydana getirdiği eserden söz edebilmek mümkün değildir.

Bir fikri ürünün FSEK kapsamındaki korumadan yararlanabilmesi için objektif nitelikte dış dünya tarafından algılanabilir olması gerekmektedir. Bu bağlamda eserin mutlak suretle fiziki olması (fiziken temas edilebilir) gerekmez. Ancak teknik bir cihaz yardımı ile duyulara hitap edilebilir olması gerekmektedir. Örneğin, bir piyanistin çalışırken notlar, melodiler üretmesi ve bunu şarkıya dönüştürmesi sürecinde piyanistin FSEK kapsamında korunan bir eseri bulunmamaktadır. Ancak bu notaları, kâğıda dökmesi halinde veya CD/DVD'ye dönüştürmesi halinde korunması gereken bir eserden söz edilebilecektir. Çünkü eseri meydana getirmek için sadece düşünce gerekli değil, aynı zamanda dış dünya tarafından algılanabilir olması gerekmektedir.

Eser yaratma, bir fiili olgudur.¹²¹ Bu nedenle eser yaratma amacının bulunması şart değildir, tesadüfi şekilde de eserin meydana getirilmesi söz konusu olabilecektir. Bu nedenle eser yaratmadaki amacın şart olmadığı gibi eser sahibinin zekâ düzeyinin ve fiil ehliyetinin de bulunması şart değildir. Weimar zihinsel engelli çocukların mutlaka akılsız

¹¹⁸ BOZBEL Savaş, **age**, s. 28.

¹¹⁹ BOZBEL Savaş, **age**, s.27.

¹²⁰ ÖZTAN FIRAT, **age**, s.84.

¹²¹ BOZBEL Savaş, **Fikri ve Sanat Eserleri**, s.34.

olmaları gerekmediğini söyledi.¹²² Jakob ise zekâ ve yaratıcılık arasındaki etkileşim hakkında yorum yaparak zekâ ve yaratıcılığı ayırt etme sorunu daha çok yaratıcılığı tanımlama meselesi olduğunu belirtti.¹²³ O halde zekânın veya bilincin eser yaratma sürecinde şart olmadığını, akıl hastalarının, küçüklerin ve engellilerin dahi eser sahibi olabileceğini söylemek mümkündür.

Fikri ürünün somutlaştırıldığı cismi varlıktan farklıdır. Somutlaştırılan cismi varlıklar çoğu zaman kâğıt, tahta, metal, kil gibi maddeler FSEK kapsamındaki korumadan yararlanmamaktadırlar. Düşünce ürününün yansıdığı fikri ürün korumaya değerdir. Örneğin, notaların yazıldığı kâğıt eser değil, o kâğıtta yer alan notaların oluşturduğu müzik eseri fikri ürün olarak korunmaktadır. Bu noktada da eşya hukukundan farklıdır. Eşya hukukunda eşyanın mülkiyetine sahip olan kişi eşya hukukundan doğan tüm yetkilerini tam anlamı ile kullanabilecek iken eserde, eseri mülkiyetinde tutan kişi eşya hukukundan doğan yetkileri tam anlamıyla kullanamayacaktır.

2.4.3.3. Subjektif Şart

5846 sayılı FSEK m.1/B’de eserin, sahibinin hususiyetini taşıması gerektiği açıkça belirtilmiştir. Bu bağlamda sıradan, eser sahibinin dünyasından bir parça sunmayan bir eserin FSEK koruması altında olmayacağı aşikardır. Bu bağlamda hususiyet, bir projedeki orijinalliğin başkası tarafından meydana getirilse idi aynı şekilde ifade edilememesi olarak tanımlanabilir. Bu anlamda önemli olan eserin çok üstün vasıflara sahip olması değil özgün ve yaratıcı bir hayal gücünün ürünü olmasıdır.¹²⁴ Ancak ortaya çıkan mahsullerde çok yüksek bir yaratıcılık ve hayal gücü de aramamak gerekir. Önemli olan temel kriter, herkesin aynı eseri ortaya koyamayacak olmasıdır. Orijinalliğin eserin her parçasına yayılması gibi bir şart bulunmamakta, sadece nispi nitelikte orijinallik de yeterlidir.¹²⁵

Öğretide hususiyetin tanımı üzerine yoğun bir tartışma ve bu tartışmaların sonucunda farklı görüşler ortaya atılmıştır. Hirsch’e göre eser sahibinin benzersiz bir özelliği esere yansımalıdır. Bu da o eserin herkes tarafından meydana getirilmesini

¹²² ZIMMER Till, “Die psychologische Dimension des Urheberrechts”, *ZUM* 2003, Rn.479.

¹²³ ZIMMER Till, *agm*, Rn.479.

¹²⁴ HIRSCH Ernst, *Hukuki Bakımından Fikri Say*, Cilt II, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1943, s. 12.

¹²⁵ ARSLANLI Halil, *age*, s.7.

engelleyen bir unsur olarak yerini korumaktadır. Herkes tarafından meydana getirilebilen ürün eser niteliğinde kabul edilemez. Eser ancak yaratıcı bir zihni çalışma ürününün hayata geçirilme şekli olabilir.¹²⁶ Bu bağlamda yaratıcılık faaliyeti olmayan kartpostal ve vesikalık fotoğrafların eser niteliği bulunmamaktadır. Arslanlı'ya göre ise bu benzersiz özelliklerin çok ağır şartlara tabi tutulmaması, fikri üründe nispeten bağımsızlığın bulunması gerekli ve yeterli olacaktır.¹²⁷ Arslanlı'ya göre Hirsch' in hususiyet kavramına yaklaşımı çok serttir. Hirsch' in eser olma vasfını çok ağır şartlara bağlaması eserin korunmasını zorlaştırmakta ve koruma alanını daraltmaktadır. Hirsch' in bu ağır şartları ancak şaheser dediğimiz muhteşem fikri ürünlerin korunmasına yol açmaktadır. O halde biraz daha basit olan özgün bir eserin hukuki korumadan yararlanamayacaktır. Oysa eserde hususiyet kavramının dar yorumlanması doğru değildir. Sahibinin özelliğini yüksek düzeyde gösteren eserlerin korunması şeklindeki yorum birçok sanat eserinin koruma kapsamı dışında tutulmasına sebebiyet verir. Arslanlı bu sebeple fikri üründe nispeten bağımsızlık şartını aramaktadır. Bazı eserler birbirine benzeyebilir veya birbirinden ilham alınarak oluşturulmuş olabilir, ancak nispeten bağımsız bir eserde hususiyetin varlığından söz edilebilir. Diğer bir ifade ile başka bir eserin kopyası olmayan veya fark edilebilir şekilde başka bir eserden meydana gelmemiş her eserde hususiyetten söz edebilmek mümkündür.

Ayiter' e göre ise bir eseri eser yapan hususun, eseri meydana getirenin onun imzasını taşıması gerekliliği anlamında değil de diğer kişilerin onun ortaya koyabileceklerinden biraz daha farklı, belirli bir verim değerine sahip olacak şekilde ifade edilmesi gereklidir.¹²⁸ Dolayısıyla Ayiter' in savunduğu görüşün temelinde eserde aranan hususiyetin tek olma amacı bulunmaktadır. Başka kimsede olmayan ve mevcut olandan farklı şekilde ifade edilen şeklinde bir hususiyet tanımı yapmaktadır. Ayrıca esere ilk bakıldığında eser sahibinin şahsının kim olduğunun anlaşılması gerekmez. Aksi halde eserin korunmasına ilişkin koruma alanının daraltılması söz konusu olur. Bu da eserden çok eser sahibinin ön plana çıkmasına sebebiyet verir. Önemli olan fikri emeğin korunması gerektiğidir.

¹²⁶ HIRSH Ernst, **Fikri ve Sınai Haklar**, Ankara Basımevi, Ankara, 1948, s.131.

¹²⁷ ARSLANLI Halil, **age**, s.6.

¹²⁸ AYİTER Nuşin, **age**, s.40 vd.

Bazı yargı kararlarında hususiyet yenilik unsuruyla ifade olunmaktadır.¹²⁹ Bazı yargı kararları ise “*hususiyet unsurunun belirlenmesinde, açıklamalardaki bütünlük, anlatım tarzı, program ile uyumlu bir biçimde ve akıcı bir şekilde ifade edilmesi gibi sahibine özgü ve orijinallik içeren hususların varlığı göz önüne alınmalıdır.*”¹³⁰ Şeklinde ifade edilmiştir.

Yarsuvat ise eser sahibinin özelliğini taşıması yönünden iki görüşün ile sürüldüğünü belirtmektedir. Bunların ilki, yaratıcı bir fikri çaba sonucunda meydana gelen orijinalliktir.¹³¹ Orijinallik bir eserin kendisinden önce üretilen bir eserle ortak paydada buluşmaması halinde var olabilir.

Kılıçoğlu’ na göre hususiyet yeniliğe işaret eder. Bir eser yenilik içermiyor ise o eserde taklit, kopya ve başkasının çabasının tekrar edilmesi söz konusudur.¹³²

Ateş, hususiyeti her eser türü bakımından farklı olan, ancak sanatsal kişiliğini ve yaratıcılığını sıradan olmayan bir anlatım üslup şekli olarak tanımlamaktadır.¹³³

Bozbel ise hususiyeti, herkes tarafından yansıtılması mümkün olmayan, ancak basit bir faaliyetin ötesinde fikri çabayı ifade etmek için kullanılan bir kavram olarak tanımlamaktadır.¹³⁴

Bozgeyik diğer görüşlerden biraz daha farklı bir görüşü savunmuştur. Ona göre kanunun belirttiği eser türlerinden birine dahil olan her ürünün hususiyet taşıdığı karinesi mevcuttur, ancak bu hususiyetin nasıl temellendirildiği uyumsuzluğa konu olduğu vakit bilirkişiler marifeti ile tespit edilmelidir. Bu hususiyetin oluşabilmesi için eser sahibinin serbest bir alana sahip olması ve bu serbest alanda kendine has bağımsız bir fikri ürün

¹²⁹ Ankara 5. Fikri Ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesi, E. 2019/42 K. 2021/53, T. 3.2.2021. (Lexpera, 25.08.2023)

¹³⁰ Y 11. HD., E. 2006/934 K. 2007/4555 T. 13.03.2007. (Lexpera 25.05.2023)

¹³¹ YARSUVAT Duygun, **Türk Hukukunda Eser Sahibi ve Hakları**, Güryay Matbaacılık, İstanbul 1984, s.52.

¹³² KILIÇOĞLU Ahmet, **Sınai Haklarla Karşılaştırmalı Fikri Haklar**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2006, s. 85.

¹³³ ATEŞ Mustafa, **Fikri Hukukta Eser**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2007, s.74-80.

¹³⁴ BOZBEL Savaş, **age**, s.30.

üretmesi gerekmektedir. Kısacası, eser sahibi bağımsız alanında eserini farklı kılan niteliği eserine yansıtması gerekmektedir.¹³⁵

Erel ise eser sahibinin hususiyetini, kişiliğini gösteriyor olması için bağımsız bir çalışma faaliyetinin sonucu olması gerekmektedir. Erel' e göre bu bağımsızlık ve yaratıcı faaliyet mutlak olarak aranmamalıdır. İntihale ulaşmamak koşulu ile başka eserlerden esinlenerek meydana getirilebilen ve hususiyet taşıyan her fikri ürün korunmaya değerdir. Erel' in görüşü Hirsch ve Arslanlı' nın orta noktasında yer almaktadır. Yaratıcı fikri çalışma ürünü ve çalışmanın nispi bağımsızlığının aranması gerektiği şeklindeki görüşe biz de katılmaktayız. Ayrıca hususiyetin eser sahibinin yaratıcılığını içermesi gerekse de bu yaratıcılığın estetik olarak kişiye güzel gelmesi, göze hitap etmesi gerekmemektedir. Yaratıcılık kötü veya zevksiz şekilde ifade edilse de yaratıcısının hususiyetini taşımakta ise de eser olarak kabul edilmelidir.¹³⁶ Örneğin, Van Gogh'un Yıldızlı Geceler tablosu göze ne kadar güzel görünse de Edward Munch'un Çılgılık adlı eseri veya Francisco de Goya'nın Çocuklarını Yiyen Satürn adlı eseri ya da Théodore Géricault' un Medusa'nın Salı adlı eseri bir o kadar korkutucu görünmektedir.

Fikri ürünün eser sahibinin özelliğini taşıyıp taşımadığı ve eser sayılıp sayılmadığı eser sahibinin iradesine bağlı değildir. Eser üretimi sürecinde koruma alanı eser sahibinin eseri yaratma isteği, iradesi değil, kafasında oluşan fikrin dış dünya tarafından algılanabilir hale geldiğinde ürettiği sonuçtur. Bu kapsamda eser az çok bağımsız bir fikri emeğin ürünü ise korunmaya değerdir.¹³⁷

Bu bağımsız bir fikri emeğin ürününün tamamlanmış olması gerekmemektedir. Eser, sahibinin hususiyetini taşıyabilecek duruma gelmiş ise eserden doğan telif hakkı korumasından yararlanabileceği Yargıtay 11. Hukuk dairesinin kararı ile sabittir: "*Bazı hallerde, eser tamamlanmamış olsa bile şayet belli bir düzeye gelmiş ve sahibinin hususiyetini taşıyorsa, bu taktirde FSEK 1/B. ve 5. maddesi anlamında "eser" olarak kabul edileceğinden; eser sahiplerinden olan yönetmen de telif ücretine hak kazanacaktır. O halde, bilirkişilerin sıfatı itibariyle az önce açıklanan hususlarda ek mütalaa istenilerek, davacının çekimlerini yaptığı ve tamamlanmamış olan üçüncü bölüm*

¹³⁵ BOZGEYİK HAYRİ, **Fikir ve Sanat Eserleri Hukukunda Mimari Eserlerin Korunması**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2010, s.46-55.

¹³⁶ Bkz. ÖZTAN Fırat, **age**, s.94.

¹³⁷ ARSLANLI Halil, **age**, s.6-7.

*incelenerek; belli bir düzeye gelip gelmediği ve bu düzey itibariyle yönetmen davacının hususiyetini taşıyıp taşımadığı saptandıktan sonra bu bölüm için telif ücretine hükmedilmesi gereklidir.*¹³⁸”

Hususiyetin sadece şekil veya sadece içerikte bulunması şart değildir. Dış dünya tarafından eser sahibinin karakteristik özelliğini yansıtabiliyor ise hem şekil hem içerikte de bulunabilir.¹³⁹ Burada anlaşılması gereken husus eser sahibinin eseri dışa vuruşu, ifade tarzıdır. Bu bakımdan üslubun yeni olması gerekmez. Kısacası eserde, sahibinin kişisel özelliklerini yansıtan bir işaretinin, damgasının bulunması yeterlidir ve gereklidir.¹⁴⁰

Alman hukukundan farklı olarak Yargıtay, hususiyet kavramını belirli şartlara bağlamamış, sadece benzersizlik/orijinallik gibi kavramlar ile analiz etmeye çalışmıştır. Yargıtay bazı kararlarında parçanın eser olarak sayılabilmesi için zihinsel çaba sonucu ortaya çıkan bir fikri ürün olması gerektiğini vurgulamıştır.¹⁴¹

2.5. ALMAN HUKUKUNDA ESER

Alman hukukunda eser sahiplerinin eserlerini korumalar amacıyla “Urheberrecht”, yani telif hakları ile ilgili düzenleme getirilmiştir. İşbu kanunda eserin hangi şartlar altında korunacağı açıkça belirtilmiştir. Ancak öncelikle eserin tespitine ilişkin Alman doktrininden bahsetmek gerekecektir. İlk görüşe göre sanat, müzik, edebiyat gibi konular içeren ürünler toplanarak bir liste haline getirilmiş ve örneklendirilmek sureti ile belirtilen ürünler eser olarak kabul edilmiştir. Bu ilk görüş Bern Sözleşmesi ile benzerlikler göstermektedir. Bern Sözleşmesinde “*Edebiyat ve Sanat Eserleri* deyimi, ifade şekli ne olursa olsun, edebiyat, bilim ve sanat alanındaki kitaplar, dergiler ve diğer yazılar; konferanslar, nutuklar, vaazlar ve benzer nitelikteki diğer eserler; dramatik eserler veya dramatik-müzik eserleri; koreografik eserler ve pandomima gösterileri; sözlü veya sözsüz müzikal kompozisyonları, sinema tekniğine benzer bir yöntemle ifade edilen sinematografik eserler; çizim, sulu ve yağlı boya resim, mimarlık, heykeltraşlık, oymacılık ve taş basma eserler, fotoğraf tekniğine benzer bir yöntemle ifade edilen fotoğraf eserleri; uygulamalı sanat eserleri; resimlendirmeler,

¹³⁸ Yargıtay 11. HD 03.02.2006, 2005/354, 2006/915, (Lexpera 09.02.2023).

¹³⁹ Aynı yönde görüş için bkz. GÜNEŞ İlhami, **age**, s.64.

¹⁴⁰ ÖZTAN Fırat, **age**, s. 94.

¹⁴¹ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi 13.03.2007, E.2006/ 934, K.2007/4555 (Lexpera 09.05.2023).

*haritalar, planlar, krokiler ve coğrafya, topografya, mimari veya bilimsel üç boyutlu eserler*¹⁴², şeklinde belirterek eserleri daha spesifik hale getirmiştir, ancak ne yazık ki eserin ne olduğuna dair net bir kavram getirilememesinden kaynaklı eleştirilere maruz kalmıştır.

Alman doktrinine ait ikinci görüşte bir ürünün eser olarak kabul edilebilmesi için eserin sıra dışı yani orijinal olması gerekmektedir. Bu görüş eserin sahibine büyük önem atfetmektedir. Eser sahibi bu görüşe göre herkes tarafından yapılamayan bir ürün ortaya koymaktadır ve eser sahibi bu ürünün nasıl, ne şekilde kullanılacağına mutlak suretle kendisi karar verebilecektir. Öğretide kabul edilen bu ikinci görüş Alman hukukuna yansımış olup Alman hukukunun daha net anlaşılabilmesi için eser kavramı ve akabinde Urhebergesetz'in korumasına girebilmek için gerekli şartların sayılması gerekmektedir.

2.5.1. Alman Hukukunda Eser Kavramı

Türk hukukunda olduğu gibi Alman hukukunda da eser kavramının kanun kapsamında nasıl ele alındığını anlamak gerekmektedir. Werk kelimesinin Almancadaki sözlükteki karşılığı “eser, iş” dir, ancak Alman kanunundaki ‘Werk’ kelimesinin bütünsel olarak birçok farklı anlamı bulunmaktadır. Kullanıldıkları kapsam içinde fikir, eser, biçim gibi anlamlara gelebilen kelimeler esasında birçok anlama gelmektedir. Bu da ‘werk’ kelimesi ile anlatılmak istenen hususun ne olduğunu zorlaştırmaktadır. Bu kapsamda Alman kanunu net ve kolay bir çözüm getirerek eser kavramının ne olduğunu eserin şartlarına bağlamıştır. Bir ürünün ‘eser’ olarak değerlendirilebilmesi için belirli şartları taşıma zorunluluğu hasıl olmuştur.

2.5.2. Alman Telif Kanunu Kapsamında Eser Sayılmanın Şartları

Alman Telif Kanunu lafzında eserin, eser sahibinin ayrılmaz, bölünemez bir parçası, uzantısı olarak yer edinmesi gerektiğini ve eser ile olan zihinsel bağı koruduğunu vurgulamaktadır. Özellikle eser sayılmanın şartının fikri içeriğe yönelik olduğu madde 1 hükmünde belirtilmektedir. Fikri içeriğin bu kapsamda ön planda olduğu aşikardır. Nitekim Kanunun 2. Maddesinde hususiyet içeriğine sahip eserlerin koruma kapsamında olduğu belirtilmektedir. Bu kapsamda Alman doktrini fikri eserde aradığı ‘kişisel içeriği’ 4 şarta bağlamaktadır. Ancak bu şartlarının hepsinin sağlanması halinde

¹⁴² Bern Sözleşmesi m.2/1.

ürünün eser olarak kabul edilebileceği görüşü hakimdir. Bu şartlar ‘yaratıcılık’, ‘hususiyet’, ‘algılanabilir olma’ ve ‘fikri içerik’tir.

2.5.2.1. Yaratıcılık (persönliche Schöpfung)

Yaratıcılıktan anlaşılması gereken bir insan ürünü ile ortaya konulmasıdır. Eser sahibinin esere aktardığı bir özellik, katkı aranmaktadır. Bu sebeple doğada işlenmeden bulunan ürünler veya hayvanlar tarafından üretilen ürünler eser olarak kabul edilmemektedir. Ancak insan eli ile fikri düşüncenin ortaya konulması ile yaratıcılığın gerçekleşmesi mümkündür. Rastgele oluşan eserlerin bu kapsamda korunması söz konusu değildir.

Bu yaratıcılığın bir araç vasıtası ile insan tarafından oluşturulması mümkündür. Örneğin, yaratıcı eser sahibi bilgisayar programı aracılığı ile eserini oluşturuyorsa burada incelenmesi gereken husus esere ne derece kendisinin yön verdiği, Eseri bizzat kendisi tasarlıyorsa, görüntü detayının tanımlanması veya eseri kendine uygun karakterize eden diğer parametrelerin belirlenmesini kendi yapabiliyor ise yaratıcı bir eylemden bahsedebiliriz. Bilgisayar programının kendisinin algoritmaları ile öğrenmesi halinde geliştirdiği ürünlerin bu anlamda insana ait olduğunu söylemek mümkün olmayacaktır. Bu kapsamda telif hakkı koruması için tek belirleyici faktör insan tarafından yapılan katkının madde 2 fıkra 2 kapsamında yaratıcılık eşiğini aşması gerektiğidir.

Bu yaratıcı araçların özellikle 3D yazıcılar vasıtası ile oluştuğunu görmekteyiz. Bu kapsamda yaratıcılık eşiğini aşıyorsa ürün yaratım süreci sonucunda telif hakkı korumasından yararlanabilecektir. Yazıcıya verilecek her komut, şekil, boyut, renk gibi özellikler eser sahibinin iç dünyasını yansıtmakta olup insan aklının ürünü ile 3D yazıcısı vasıtası ile hayata geçirilmektedir. Bu görüşe karşın bazı yazarlar eser sahibinin kendi kontrolünde olmayan bir makinenin müdahalelerini yaratma sürecine dahil etmesi halinde telif hakkından halen yararlanabileceğini savunmaktadır.¹⁴³ Ancak kanaatimizce yaratıcı süreçte planlı ve tesadüfi unsurların eseri ne derece kişinin hususiyetinden ayırdığına bakılması gerekmektedir. Yaratıcı süreçte planlanandan farklı eserlerin meydana

¹⁴³ MÖHRING Philipp/ NICOLINI, Käte, **Urheberrechtsgesetz Kommentar**, 2. Auflage, München, 2000 § 2 Rn. 51.

getirilmesi tabiki mümkün olsa da insan ürünü ile eserin oluşturulması gerektiği hususu her zaman ön planda olmalıdır.

2.5.2.2. Hususiyet (Individualität)

Bir ürünü eser yapan asıl etken eser sahibinin esere hususiyetini aktarmasıdır. Eser günlük hayatın sıradanlığına aykırı, kalıpların dışında, eser sahibinin iç dünyasını gösterecek şekilde bağımsız bir ifadenin ürünü olmalıdır.

Bir eser ne kadar özel, sıra dışı olursa Alman Telif Kanunundaki korumadan o derece çok yararlanmış sayılmalıdır, çünkü hususiyet tabuların dışına çıkılması anlamında olup bir eser ne derece benzersiz olursa o derece korumaya değer olmaktadır. Türk hukukundan farklı olarak Alman hukukunda hususiyete daha büyük önem atfedildiğini görmekteyiz. Her ne kadar Türk hukukunda özgünlük de aransa esere bu derece bağlı bir ‘hususiyet’ kavramını aramamaktayız.

Avrupa’da eser kavramı ise özgünlüğü ifade eder. Kavramsal fark, bireyselliği ürüne yansıyan yazarın kişisinin, aralarında ayırım yapmak için kullanılmaması gerçeğinde yatmaktadır. Daha ziyade, benzer entelektüel yaratım ürünleriyle bir karşılaştırma ve korunan çalışmanın, korunmayan ürünlere kıyasla özellikle orijinal olarak öne çıkmasıyla ilgili olacaktır.¹⁴⁴

Bu kapsamda orijinallik ile yenilik kavramlarını da incelemek gerekecektir. Bir eser mutlaka yeni olmak zorunda değildir, ancak kişisel özelliklerini esere yansıtmadan sadece mevcut ifade biçimlerini tekrarlırsa, hususiyet dışlanmış olur. Bu nedenle bireyselliğin karakteristiği, bir eserin tasarımıyla diğer, daha eski eserlerden ayırt edilmesi gerektiği anlamına gelir. Bu nedenle literatürde öznel (subjektif) yenilik kavramı da kullanılmaktadır.¹⁴⁵ Telif hakkıyla korunan bir ürün, yazarın yaratıcı bir sürecinin yansımasıdır ve bu da bireysel bir yazar için yeni bir şeye yol açar.

2.5.2.3. Fikri İçerik (geistiger Inhalt)

Alman Telif Kanunu madde 2 fıkra 2 hükmüne göre yalnızca fikri yaratımlar bu kapsamda korunmaktadır. Bu eserin yaratıcı kişinin bireysel ruhunu ifade etmesi

¹⁴⁴ WANDTKE Artur-Axel/ BULLINGER Winfried, **Praxiskommentar Urheberrecht**, C.H.BECK, 6. Auflage, München 2022, § 2 Rn.21a.

¹⁴⁵ WANDTKE Artur-Axel BULLINGER Winfried, **age**, § 2 Rn.22.

gerektiğini varsaymaktadır. Eserin fikri içeriğinin üçüncü kişiler tarafından doğrudan algılanması gerekmektedir. Bilimsel veya teknik temsiller söz konusu olduğunda entelektüel içeriklerin oluştuğundan söz edilemez. Bu sebeple teknik ve bilimsel fikirler bu telif hakları kapsamında korunmamaktadır.¹⁴⁶ Özetle fikri içerikten bahsedebilmek için eserin insan hayal gücünün ürünü olduğunun anlaşılması ve insani bir yaratıcının olduğunun fark edilebilmesi gerekmektedir.

2.5.2.4. Algılanabilir Biçim Oluşturma (wahrnehmbare Form)

Ürünün eser olarak kabul edilebilmesi için insanın duyularından birine ifade edilmesi ve insan tarafından algılanabilir olması gerekmektedir. Bu nedenle, yalnızca bir eserin yaratım sürecine ilişkin düşünceler veya en başta bir eser yaratmak isteyen bir kişinin aklındaki fikirler telif hakkı korumasından yararlanamaz.¹⁴⁷ Eser sahibi aklında, hayal dünyasında o eseri bitirmiş olsa bile insan duyuları ile başkaları tarafından algılanamayacağı için o tasavvur telif hakkı kapsamında korunmamaktadır.¹⁴⁸

Bununla birlikte, telif hakkı koruması için, eserin münhasıran maddi olmayan biçimde gerçekleştirilmesi yeterlidir. Örneğin, piyanoda bir müzik parçasını doğaçlama çalabilen herkes, doğaçlama için dahi telif hakkı korumasından yararlanır. Bunun bir konsantrasyon eksikliği nedeniyle tekrarlanmaması veya unutarak çalamaması, tekrar edememesi önemli değildir. Telif hakkı koruması için eserin kalıcı olarak fiziksel olarak sabitlenmesi, teyp kaydına alınması, videosunun çekilmesi gerekli değildir.¹⁴⁹

2.5.3. Alman Hukukunda Eser Çeşitleri

Alman Telif Kanunu madde 2 hükmünde korunan eser başlığı adın altında korunan ürünler sayılmaktadır. Kanunun koruduğu ürünleri 7 başlık altında saydıktan sonra ikinci fıkrada bu ürünlerin ancak şahsi fikri ürün niteliğinde olması halinde korunmaya değer olduğu belirtilmiştir.

2.5.3.1. Edebi Eserler

Edebi eserler söz konusu olduğunda fikri içeriğin dil aracılığı ile ifade edilmesi gerekmektedir. Eser sahibini hangi kullandığı bu manada önemsiz kalmaktadır. İster

¹⁴⁶ BGH NJW 1993, 3138.

¹⁴⁷ SCHRICKER Gerhard/ LOEWENHEIM Ulrich/ LEISTNER Matthias, **Urheberrecht Kommentar**, C.H.BECK, München, 2020, § 2 Rn. 73 ff.

¹⁴⁸ BGH GRUR 1985, 1041 (1046).

¹⁴⁹ WANDTKE Artur-Axel/ BULLINGER Winfried, **age**, § 2 Rn.20.

yabancı dil ister bilgisayar dili ister işaret dilleri şeklinde hayata geçirilebilirler. Bu da eserin yazılı hale gelmesi şartına bağlı olmadığını göstermektedir. Eserler bahsettiğimiz 4 şartı sağlıyorsa sözlü icra edildiğinde de korunmaya değer olacaklardır. Örneğin röportajların en azından soruların ifade ediliş biçimi nedeniyle korunması gerektiği belirtilmiştir.¹⁵⁰ Zira konuşmalarının hoş şekli, esprili geçişleri ve sorularını ifade etme şeklinin şahsi olduğu kanaatindeyiz.

Bir metin ne kadar uzunsa, bireysel kelime seçimi ve düşünce süreçleri için dayandığı hareket alanı o kadar fazla olduğundan bahsetmek mümkündür.¹⁵¹ Bu sebep ile birkaç sayfaya yayılan metnin hukuken korunması reklam sloganı veya kısa bir ifadenin korunmasından daha olasıdır. Zira tek bir kelimenin telif hakkı kapsamında korunması prensipte mümkün değildir. Alman yerel mahkemesi kararında ‘Heidelbär’ kelimesinin telif hakkı koruması için gerekli tasarım düzeyine ulaşmak için yeterli derecede özgünlük ve yaratıcılık göstermediği kanaatine varılmıştır.¹⁵² Keza Tekinalp de reklam ve ilanların çok kısa olmaları sebebi ile eser sayılamayacağını belirtmektedir.¹⁵³

Bilimsel eserlerin bu koruma kapsamında yer alıp almadığını her olay bazında değerlendirmek gerekmektedir. Zira bilimsel eserler minimum düzeyde entelektüel içerik, bireysellik içermektedir. Öğretide hâkim olan görüşe göre telif hakkının yalnızca eserin biçiminin bireyselliğini kapsadığı yönündedir. Eserde yer alan bulgular, öğretiler, teorileri veya bunların arkasındaki fikirler veya ifadeler telif hakkı kapsamında korunmamaktadır.¹⁵⁴ Ancak kesin sınırlar ile belirlenmiş kalıplar çerçevesinde oluşturulmayan monografiler ve denemelerin bu kapsamda korunmaya değer olduğundan bahsedebiliriz.

Teknik araçlar vasıtasıyla algılanabilme özelliğine sahip olan ürünlerin de kanun koruması kapsamında olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle edebi eserler başlığı adı altında bilgisayar programlarının da korunmaya değer olabileceği belirtilmiştir. Diğer eserlerde olduğu gibi bilgisayar programlarında da yeterli derecede yaratıcı bireyselliğe ulaşıp

¹⁵⁰ BGH **GRUR** 1981, 419, 420.

¹⁵¹ DREIER Thomas/ SCHULZE Gernot, **Urheberrechtsgesetz Kommentar**, C.H.BECK, 7.Auflage, München 2022, § 2 Rn.83.

¹⁵² LG Mannheim ZUM 1999, 659, 660.

¹⁵³ TEKİNALP Ünal, **age**, s. 105.

¹⁵⁴ HEERMANN Peter W., “Der Schutzzumfang von Sprachwerken der Wissenschaft und die urheberrechtliche Stellung von Hochschulangehörigen”, **GRUR** 1999, 475.

ulaşmadığı her bir durumda kontrol edilmelidir. Bu anlamda Avrupa Birliği uyumlaştırma çalışmaları ile kıyaslandığında Avrupa Birliği yönetmeliklerinin daha az sıkı şartlar ile bilgisayar programlarını koruduğu gözlenmektedir. Avrupa Birliği uyumlaştırma çalışmaları ile bilgisayar programlarının, fotoğraf eserlerinin ve veri tabanlarının korunması için yalnızca “eser sahiplerinin kendi fikri yaratımı, entelektüel yaratımı” yeterli kabul edilmektedir. Bu anlamda niteliksel özelliklerin göz ardı edildiğini, özgünlüğün, veri tabanlarının korunabilirliği için tek belirleyici kriter olduğunu görmekteyiz. Avrupa Birliği Komisyonuna göre, yalnızca yaratıcılarının kendi fikri çalışmalarının sonucunda orijinal olan ve yazılım endüstrisinde sıradan olmayan tüm programların korunması gerektiğini dikkate alınmalıdır. Bu kapsamda bilgisayar programlarının korunmasına ilişkin şartların eskiye göre daha gevşek olduğu sonucuna varılmaktadır. Bilgisayar programının topyekûn kendisin korunması bu kapsamda doğru değildir, zira algoritmalar, programlama dilleri ve temel ilkeler entelektüel yaratımın sonuçları değildir.¹⁵⁵ Burada korumaya değer olan şey bilgisayar programının ifade biçimleridir, kısacası kaynak kodudur.

2.5.3.2. Müzik Eserleri

Müzik ürününün ne olduğuna ilişkin Kanun’da kesin bir tanım yapılmasa da her türlü ses bir müzik eserinin aracı olabilmektedir. Bir insan tarafından yaratılması şart olup doğada bulunan sesler bir insan yaratımının eseri olmadığı için korumadan yararlanamamaktadır. Bu seslerin yaratımı bir müzik aleti vasıtası ile de mümkün olabilmektedir. Bu kapsamda üretilen her sesin nasıl üretildiğine bakılmaksızın insan tarafından yaratılması halinde bir müzikten bahsedebilmemiz mümkündür. Bu sesin çıkış kaynağı hususunda bir sınırlama bulunmamaktadır. Türk hukukunda olduğu gibi Alman hukukunda da müziğin kaydedilmesi gerekmez. Kanun bu kapsamda bir şekil şartı aramamaktadır.

Akordlar, seslerin ve notaların müzik eseri olarak korunması söz konusu değildir. Her müzisyen enstrümanları vasıtası ile mevcut tonları, sesleri özgürce kullanabilmelidir, zira eserin başlangıcı, kökü sestir. Bu kapsamda kural olarak akustik sinyaller telif hakkı korumasından yararlanamaz ancak Ticari Marka Kanunu kapsamında sesli işaretlere

¹⁵⁵ EuGH MMR 2012, 468 Rn. 32.

ilişkin hükümler bakımından korunabilmektedir. Örneğin, iphone telefon çalma müziğinin bir marka değeri kapsamında değerlendirilmesi.

Eseri oluşturan kelimelerdeki gibi müziği oluşturan sesler de ne kadar az olursa yaratıcı kişiliğin yansıtılması ve eser kapsamında korunması zorlaşmaktadır. Her farklı enstrümanın yanı sıra her ton, her ses ve tuşların bir araya gelmesi ile birçok yaratıcı tasarım oluşması mümkündür. Böylece her motif, her bölüm ayrı bir korumaya sahip olabilmektedir. Örneğin, Nikolay Rimski-Korsakov tarafından bestelenen Şehrazad adlı eser 4 bölümden oluşmakta olup her bölüm farklı bir hikâyeyi anlatmakta ve her bölümün akorları da farklılık göstermektedir.¹⁵⁶

2.5.3.3. Pantomim Eserleri ve Dans

Pantomim ve dans, düşüncelerin ve duyumların fiziksel ifade araçları ile dışa vurumudur. Düşünceler ve duyumlar hareket, jestler veya yüz ifadeleriyle ifade edilmelidir, çünkü yüz ifadeleri ve dans, sadece fiziksel olarak beden kontrolü değil, beden dilinin ifade ediliş biçimi anlamına gelmektedir.

Kural olarak yalnızca mimik veya koreografik hareketler koruma alanı kapsamındadır. Öte yandan, eser sahibinin kendi ifade biçimlerini yansıttığı hareketler, sıradan ifade biçimlerini aşacak boyutta ise istisnai durumlarda telif hakkı korumasından yararlanmalıdır. Örneğin, 2000'li yılların en çok sevilen dans figürü olan moonwalk Michael Jackson tarafından ilk kez bir müzik şirketinin kutlamalarında Billie Jean şarkısı eşliğinde sergilenmiş ve akabinde Michael Jackson'ın imzasıyla dünyanın her yerinde tanınır hale gelmiştir.

Müzik eserlerinde olduğu gibi koreografilerin telif hakkı korumasından yararlanması için yazılı olarak veya görüntülü olarak kayda alınması gerekmez. Eserin ifade ediliş biçiminin dışa yansımaları yeterlidir.

Sportif ve akrobatik aktiviteler içeren performanslar koruma kapsamında yer almamaktadır, zira burada bir duygunun ifade edilmesinden bahsedilmemekte, sadece fiziksel beceri, güç söz konusu olup hareketlerin amacı bir dışa vurum değil, bir spor

¹⁵⁶ Bkz. [https://tr.wikipedia.org/wiki/%C5%9Eehrazad_\(Nikolay_Rimski-Korsakov\)#:~:text=%C5%9Eehazad%2C%20birle%C5%9Fik%20bir%20tema%20ile,ve%20Finale'%20olarak%20adland%C4%B1rmay%C4%B1%20ama%C3%A7lam%C4%B1%C5%9Ft%C4%B1r.](https://tr.wikipedia.org/wiki/%C5%9Eehrazad_(Nikolay_Rimski-Korsakov)#:~:text=%C5%9Eehazad%2C%20birle%C5%9Fik%20bir%20tema%20ile,ve%20Finale'%20olarak%20adland%C4%B1rmay%C4%B1%20ama%C3%A7lam%C4%B1%C5%9Ft%C4%B1r.) (E.T. 29.06.2023).

müsabakasının kazanılmasıdır. Bu kapsamda hokey bir spor iken artistik buz pateni bir sanat eseri niteliğindedir.

2.5.3.4. Uygulamalı Sanat Eseri ve Yapı Sanatları

Güzel sanat eserleri yalnızca geleneksel anlamdaki sanat eserlerini değil aynı zamanda uygulamalı sanat eserlerini, yapı eserlerini (mimari eserleri) ve bu eserlerin tasarımlarını da kapsamaktadır. Bir eserin göze hitap etmesi, güzel olması veya çirkin olması halinde de sanat eseri niteliğinde olabilir. Kanunun ilgili maddesinde sanatın ne olduğu ve ne olmadığı tanımlanmamış olup her halükârda kişisel bir entelektüel yaratım olması gerektiği aşıkardır. Bu kapsamda amacın sanatsal bir yaratım olmasına da gerek bulunmamaktadır.¹⁵⁷

Türk hukukunda olduğu gibi Alman hukukunda bu eserlerin neler olduğu tek tek sayılmamıştır, ancak çizimler, resimler, gravürler, heykeller, kolajlar koruma kapsamında olan en bilinen eserlerdir. Ortaya çıkan ürünün malzemesi bu anlamda önem ifade etmemektedir. Bozulmaya mahkûm bir yemek de eriyecek buz da bir sanat eseri olarak korunabilmektedir.

Fiziki bir forma uyulmaksızın üretilen uygulamalı sanat eserlerinin yaratımında sanatçılar özgürce çalışmalıdır. Sanat anlayışını baskılayacak süreçlerden arınarak estetik düşünce ile icrada bulunmalıdır. Çalışmanın estetik amacına ek olarak pratik bir amaca hizmet edip etmediği önemli değildir. Bununla birlikte, eserin estetik içeriği öyle bir dereceye ulaşmalıdır ki, sanata açık ve sanat görüşlerine biraz aşına olan çevrelerin görüşüne göre, sanatsal bir başarıdan söz edilebilir.¹⁵⁸

Şekillerden ve renklerden oluşan her fiziki form koruma kapsamında değildir, ancak yalnızca asgari derecede bireyselliğe ve bu anlamda sanatsal bir tasarım seviyesine sahip olan eser kanun kapsamında korunmaya değerdir. Bu asgari düzeye ‘kleine Münze’ adı verilmektedir.

Uygulamalı sanat eserlerinin koruma kapsamında sayılabilmesi için üretilme amacının incelenmesi gerekmektedir. Örneğin, endüstriyel olarak üretilen mobilyaların

¹⁵⁷ Aksi kanaat için bkz. OLG Celle **ZUM** 2011, 341, 344.

¹⁵⁸ DREIER Thomas/ SCHULZE Gernot, **age**, § 2, Rn.150.

bu kapsamda korunması kanaatimizce söz konusu değildir. Zira alıcının kullanım amacı fonksiyonudur, estetik bütünsellik değildir.

Mimari eserlerin bireyselliğe sahip olmaları halinde koruma kapsamı altına alınabilirler. Tek başına kiliseler, müzeler, köprüler, iç mekanlar koruma kapsamı altında değildirler. Burada da yeterli derecede bireyselliğin bulunması şarttır. Basit derecede fonksiyonel binaların yapımında bireysellik kaygısı bulunmamaktadır.

Kanun maddesinde uygulamalı sanatlara ilişkin taslaklar, eskizlerin de koruma kapsamına alınması mümkündür. Buradaki ilişkin taslağa bağlı olan yapısal eserin de bireysellik göstermesi gerekmektedir.

2.5.3.5. Fotoğraf Eserleri

Her fotoğrafın kanun kapsamında korunması mümkün değildir. Zira eser sahibinin hususiyetinin dış dünya tarafından algılanabilir olması, herkes tarafından yaratıma müsait olmaması gerekmekte olduğundan bahsetmiştik. Bu kapsamda bu grup kapsamında korunabilecek diğer ürünler motifler, ışıklandırma olabilecektir.¹⁵⁹

Daha önce de bahsettiğimiz üzere fotoğrafçının eline telefonu alıp rastgele bir şeyin fotoğrafını çekmesi koruma alanına girmesi için yeterli kabul edilmemektedir. Fotoğrafçının çekilen fotoğrafa ne derece yaratıcılığını yansıttığı irdelenmelidir. Kendini ifade ediş biçimini fotoğrafa ne kadar aktardığı ve fotoğrafın bu bireyselliği yansıtıp yansıtmadığı önem arz etmektedir. Kısacası fotoğrafa bakıldığı zaman bir hikayesinin olduğu düşünülmesi gerekmektedir. Örneğin, Kevin Carter’ a Pulitzer ödününü kazandıran fotoğrafta Birleşmiş Milletler yemek kampına doğru sürünerek ulaşmaya çalışan çocuk ve çocuğu yemek için bekleyen akbaba resmedilmiştir. Bir diğer fotoğraf ise Steve McCurry tarafından çekilen Afgan kızı fotoğrafıdır. Fotoğrafta sadece 13 yaşındaki Şarbat Gula isimli kızın yüzü yer alsa da fotoğrafın bir hikayesi vardır. Fotoğraf seksenli yıllardaki Afgan savaşının ve mültecilerin durumuna dikkat çekmektedir.

Kolaj gibi eserlerin koruma kapsamında girebilmesi için dış müdahaleler ile orijinaline yabancılaşmış olması gerekmektedir. Oysa fotomontaj gibi eserlerde bu

¹⁵⁹ KAYNAK Büşra, “Türk ve Alman Fikri Mülkiyet Hukukunda Eser Kavramı”, **Hasan Kalyoncu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 8 Sayı 15, 2018, s.108.

derece bir yabancılaşma söz konusu değildir. Eserden tamamen bağımsızlaşmadığı göz önüne alındığında hukuken yeni bir eser olarak korunması söz konusu değildir.

2.5.3.6. Sinema Eserleri

Sinema eserleri dilbilimsel eserler veya müzik eserleri ile resimsel hareketlerin birleşmesi ile oluşan bir üründür. Bu eserlerin belirli bir temaya bağlı olması şartı bulunmamaktadır. Belgesel, komedi, aksiyon vb. temaları içeren her türlü sessel ve görsel içeriklerin birleşimi kanun koruması altındadır. Bu eserin tasarısı olan senaryolar sinema eseri olarak değil, şartlarını sağlıyor ise edebi eser olarak korunmaktadır.

2.5.3.7. Teknik veya Bilimsel Tasvirler

Teknik veya bilimsel tasvir içeren eskizler, planlar, projeler, haritalar, yapı planları gibi eserler bu başlık altında korunmaktadır. Kanun bu eserlerin sınırlı sayıda belirtmemiştir. Ortaya çıkan yeni eser türleri madde hükmündeki şartları sağlıyor ise koruma kapsamında sayılabilecektir.

Bununla birlikte, sadece gerçeklerin, olguların yer alması yeterli değildir, aynı zamanda tasvirler açıklayıcı, öğretici ve geniş anlamda entelektüel-estetik bir etkiye sahip olmalıdır.

2.6. ESER SAYILMA İÇİN NAZARA ALINMAYACAK UNSURLAR

Bir fikri ürünün Türk hukuku bakımından eser olarak nitelendirilmesi için gereken şartların varlığına nazaran eserin niteliğini belirlemede hiçbir şekilde dikkate alınmayacak bazı unsurlar bulunmaktadır. Bunlardan biri eserin yeni olmasının beklenmemesidir. “Eserlerin koruma koşullarının asgari seviyede tutulması” yaklaşımı öğretide kabul edilen bir görüş olup anlaşılması beklenen husus ilk kez üretilme eylemi değil, ferdi yaratmaların gözetilmesi gerekliliği sebebiyle, yeniliğin şart olmadığı anlamına gelmektedir.¹⁶⁰ Fikri ürünün dış dünyada ilk kez yaratılmasının aksine eseri yaratan gerçek kişi yönünden yeni olması gerekmektedir.¹⁶¹ Bu hususa subjektif yenilik denilmektedir.¹⁶²

¹⁶⁰ GEVEN Zeki, "Fikri Mülkiyet Hukukunda Yenilik ve Orijinallik", **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 2 Sayı 2, 2011, s.375; Aynı yönde ÖZTAN Fırat, *age*, s.97-99; TEKİNALP Ünal, *age*, s.99-100

¹⁶¹ BOZBEL Savaş, *age*, s.32.

¹⁶² KARASU/ Rauf SULUK/ Cahit NAL Temel, *age*, s.44.

Diğer bir husus eserin amacıdır. Bir eserin amacının bulunması veya hangi amaçla yapılıp yapılmadığının irdelenmesi eser olabilme niteliğine haiz olması için aranan şartlardan biri değildir. Hususiyet niteliğine haiz olan fikri bir ürün, kullanım amacı ve kullanım alanı ne olursa olsun telif korumasından yararlanır.¹⁶³

Eser sahibinin mali ve manevi haklarının korunması için tescil, kayıt vb. şekli unsurların yerine getirilmesi beklenmemektedir. Eserin şartlarının oluşması ile eser FSEK kapsamında korunmaya başlar. Kısacası kanun; hakların kapsamı, tatbiki, ispatı ve ihlallerin önlenmesine yönelik amaç çerçevesinde şekillenmiş olup formalitelere uyulmamasını eserin niteliğinin bozulması olarak yorumlamamaktadır.

Eser vafına haiz olmak için nitelik ve nicelik yönünden da bir alt sınır belirlenmesi doğru değildir.¹⁶⁴ Önemli olan eserin, eser sahibinin hususiyetini taşıması olup kalite veya kalitesizlik gibi unsurların bir önemi bulunmamaktadır. Kaldı ki, kalite gibi kavramlar zaman ve kültür içerisi içerisinde kendi tarzında yoğrulmakta olup sürekli değişim içindedir. Bu derece öznel ve değişime açık olan bir kavramı eser sayılmanın unsurları arasında saymak kanun kapsamını daraltmak anlamına gelecektir. Estetik nitelik yönünden de kalitenin niteliği tespit edilmemeli, sadece somutlaştırılan fikri ürünün estetik duygulara hitap edip etmediği kontrol edilir.¹⁶⁵

Fikri ürünü meydana getiren eser sahibinin eğitimi, zekâsı, maddi durumu veya kişisel özelliklerinin önemi bulunmamaktadır. Hususiyetin bu kavramlara bağlanması ve bu kapsamda incelenmesi söz konusu olmamalıdır. Bu sebeple kanun koyucu hususiyeti eser sahibinin özelliklerine değil, fikri ürünün temelindeki düşünceyle bağdaştırmaktadır.

Bir eser, estetik yahut sanatsal bir değere sahip olmasa; hatta eser kanuna veya ahlaka aykırı olsa bile FSEK kapsamında korunmaya değerdir.¹⁶⁶ Örneğin, ahlaka aykırı, müstehcen her kitap, çizim de koruma kapsamındadır. Ancak bazı durumlarda bu eserlerin kullanılması yasaklanmıştır. FSEK 30/2’de “Eserin herhangi bir suretle ticaret mevkiine konmasını, temsilini veya diğer şekillerde kullanılmasını meneden yahut

¹⁶³ KARASU/ Rauf SULUK/ Cahit NAL Temel, **age**, s.45.

¹⁶⁴ BOZBEL Savaş, **age**, s.32.

¹⁶⁵ KARASU/ Rauf SULUK/ Cahit NAL Temel, **age**., s.45.

¹⁶⁶ BOZBEL Savaş, **age**, s.32-33.

müsaade veya kontrole bağlı tutan kamu hukuku hükümleri mahfuzdur” denilerek kamu hukuku hükümleri saklı tutulmuştur.

Bir fikri ürünün eser olup olmadığının tespitinde fikri ürüne ne kadar zaman ya da ne kadar masraf yapıldığının bir önemi bulunmamakla beraber eserin alenileşmesi ya da yayımlanıp yayımlanmadığının da bir önemi bulunmamaktadır. FSEK yatırımları korumaya yönelik olarak getirilen bir hukuk dalı değildir.¹⁶⁷

¹⁶⁷ BOZBEL Savaş, **age**, s.33.

III. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YAPAY ZEKA TARAFINDAN MEYDANA GETİRİLEN FİKRİ ÜRÜNLER

Günümüz teknolojisi ile bir makine tarafından bir ürünün ortaya konabileceği ve bu ürünün eser niteliğinde olabileceğine ilişkin şüpheci dönemleri hızla geride bırakmış durumdayız. Artık resimden müziğe, edebiyattan görsel sanatlara kadar her alanda yapay zekâ sistemleri yaratım sürecinde etkin şekilde yer almaktadır.

Yapay zekâ ile üretilen sanat eserlerinin başlangıcı AARON isimli çizim yapabilen ilk bilgisayar programıdır. Yapay zekâ ve sanat üzerine çalışan bir ressam ve bilgisayar bilimci Harold Cohen tarafından 1973 yılında geliştirilmeye başlanan yapay zekâ algılama fonksiyonları ile gerçek fırçalar kullanarak tuval üzerine eserini icra etmektedir. AARON ile ilginç olan husus ise Cohen’ in hiçbir zaman AARON’ a görüntü verisi eklememesidir. Esasen hiç insan veya eşya görmemiş, yazılımına tanımlanmamış olup yazılımına bu şeylerin soyut bir temsili gibi görünen bir şeyi boyamasına izin veren temel kurallar koyulmuştur.¹⁶⁸ Bu sebeple ilk başlarda sadece siyah-beyaz resim çizerken ileriki aşamalarında karşılıklı etkileşim ile renkli resimler üretmeyi başaramıştır.

Resim alanındaki diğer bir gelişme “The Next Rembrandt” projesidir. Hollandalı ressam Rembrandt van Rijn’ in Gece Devriyesi adlı tablosu yıllar içinde iyice yıpranmış idi. Üç adet sinir ağı ile geliştirilen yapay zekâ ilk aşamada derin öğrenme tekniğiyle ressamın portrelerindeki insanların yüz, kafa yapısı, cinsiyet, yaş ve boy gibi özellikleri sınıflandırılmış, akabinde resmin geride kalan parçalarının analizi üzerine çalışılmıştır. Bu şekilde süren 2 yıllık çalışmadan sonra yapay zekâ Rembrandt’ın orijinal tablosundaki yıpranan yerleri onarmıştır. Yapay zekânın öğrenmesi için kurulan ekip, derin öğrenme ile makineye nasıl imitasyon yapacağını öğrettiklerini belirtmişlerdir.¹⁶⁹

¹⁶⁸ BALLI Özgür, “Yapay Zekâ ve Sanat Uygulamaları Üzerine Güncel Bir Değerlendirme”, **Sanat ve Tasarım Dergisi**, Sayı 26, 2020, s.289.

¹⁶⁹ <https://www.ntv.com.tr/galeri/teknoloji/yapay-zeka-rembrandtin-gece-devriyesi-tablosunu-orijinal-haline-getirdi,G6Ng8HZf2UirjzDzEZNQIA/IgWK6z8xMkuJckxAMc-gwg>, (E.T: 23.07.2023)

Resim alanındaki en yeni örnek Uzay Operası Tiyatrosu adlı resimdir. Amerikan oyun şirketi Incarnate Games'in başkanı Jason Allen, kendisine yarışma kapsamında verilen kelimelerden yola çıkarak görseller üreten yapay zekâ programı Midjourney tarafından oluşturulan eser sanat ödülünü kazandı.¹⁷⁰

Müzik alanındaki eserlerin ilki ise 'Flow Machines' adlı uygulamadır. Sony Bilgisayar Bilimleri Laboratuvarları tarafından geliştirilen yapay zekâ, müzik verilerini analiz etme yeteneğine sahip makine öğrenimi modeli ile şarkının türünü ve ritmini ifade edebilmektedir. Flow Machines kullanıcılarının tek yapması gereken nasıl bir müzik türü istediklerini seçmeleridir. Bu seçimden sonra uygulama birbirinden farklı binlerce parçadan birini seçmektedir. Uygulamanın yaptığı ilk eser Daddy's Car¹⁷¹ isimli şarkıdır.

Müzik alanındaki en yeni gelişmelerden biri ise yapay zekânın bestesi ve sözleri kendisine ait olan bir Eurovision şarkısı üretmesidir. "Blue Jeans and Bloody Tears"¹⁷² isimli parçayı üretmek için İsrailli yazılım şirketi Sweaty Machines ve yazılım şirketi Oracle sisteme yüzlerce Eurovision şarkısı yüklemiş ve sonunda makine öğrenmesi ile yapay zekâyı sıfırdan yarattırmışlardır.

Son olarak sinema sektöründeki en yeni gelişme ise yapay zekâ tarafından henüz üretilme aşamasında olan 'Salt' isimli filmidir.¹⁷³ 70'ler tarzında bir bilim kurgu filmi olarak çekilmesi planlanan filmin yapay zekâsı sinirbilimci Fabien Stelzer tarafından geliştirilmektedir. Filmin görsellerinden seslerine kadar her şeyinin yapay zekâ tarafından yaratılması amaçlanmakta olup yapay zekâ tarafından üretilmemiş olan tek şeyin Stelzer'in kendi sesinin olacağı belirtilmektedir.

Tüm bu yapay zekâ tarafından üretilen ürünlerden de görüleceği üzere yapay zekâ birçok alanda artık aktif şekilde faaliyet göstermektedir. Yapay zekâ sistemleri tarafından meydana getirilen bu eserlerin eser sahibinin kim veya kimler olacağı ya da bu eserlerin sahibinin makineler olup olmayacağı sorunun doğduğu aşıkardır. Bu soruna değinilmeden önce bu ürünlerin fikri ve sanat eserleri hukuku çerçevesinde gerçekten eser

¹⁷⁰ Bkz. <https://www.trthaber.com/haber/bilim-teknoloji/yapay-zekanin-cizdigi-resim-sanat-yarismasini-kazandi-705919.html>, (E.T: 25.07.2023).

¹⁷¹ Bkz. https://youtu.be/LSHZ_b05W7o, (E.T: 15.04.2023)

¹⁷² Bkz. https://www.youtube.com/watch?v=4MKAf6YX_7M, (E.T: 15.04.2023)

¹⁷³ Haberin devamı ve yayınlanan görüntüler için bkz. <https://frpnet.net/haberler/sinema-haberleri/bu-film-dunyada-bir-ilk-tamami-yapay-zeka-ile-olusturulan-goruntuler-kullanildi> (E.T: 14.06.2023)

niteliği taşıyıp taşımadığı hususu irdelenmeli ki akabinde eser niteliğinde olan ürünler üzerindeki hakların kime ait olduğu tartışılmalıdır.

3.1. 5846 SAYILI FSEK MADDE 1B/B VE MADDE 8 KAPSAMINDA ESER SAHİBİ

5846 sayılı FSEK madde 8 eser sahibinin gerçek kişi olmak zorunluluğunun bulunduğu sonucuna götürmektedir. Zira madde 8’ e göre; “*Bir eserin sahibi, onu meydana getirendir. Bir işlenmenin ve derlemenin sahibi, asıl eser sahibinin hakları mahfuz kalmak şartıyla onu işleyendir.*” Ancak tanımların yer aldığı 1/B hükmünde “*eser sahibi: eseri meydana getiren kişiyi*” ifade eder. Madde metni 2004 yılında değiştirilerek “gerçek kişi” ibaresi sadece “kişi” olarak güncellenmiştir. Ancak bu husus Kanun koyucu tüzel kişilerin de hak sahibi olmasının önünü açması amacıyla getirilmemiştir. Zira tüzel kişiler de değişiklikten önce hak sahibi vasfına haizdir.

5846 Sayılı FSEK’ nun lafzında eser olabilmenin iki şartı bulunmaktadır. Bunlar eserin sahibinin bir özelliğini yansıtmaması gerektiği ve kanunda belirtilen eser gruplarından herhangi birine dahil olmaktır. O halde burada önem arz eden husus yapay zekânın hususiyetinin bulunup bulunamayacağıdır. İnsan zekâsı gibi ve belki ileride insan zekâsını aşan sistemlerin bir birey gibi hususiyetinin, kişiliğinin olup olamayacağı değerlendirilmelidir. Zira birey olmanın ilk şartı kişilik sahibi olmak, değişik karakterlere ve özelliklere sahip olmaktır. O halde kişilik kavramının tarihsel gelişiminin ve güncel hukuk kavramı olarak ayrı ayrı incelenmesi gerekmektedir.

Kişilik kavramı tarihte sadece beşerî varlıkları dışlamakla kalmamış aynı zamanda belirli insanların da kişiliğinin bulunmadığını belirtmiştir. Hukukumuzun temelini oluşturan Roma hukukundan da görüleceği üzere köle kabul edilen insanların kişiliğinin olmadığı, diğer insanlar ile eşit statüde olmadıkları görülecektir. Köleler sınırlı haklara sahip olan tek grup değildir. Örneğin kadınlar daha düşük bir sınıf olarak değerlendirilmekte idi.¹⁷⁴

Kişi, birey kavramının öncüsü Locke’ a göre modern liberal birey, haklarından ve özgürlüğünden hiçbir koşulda ödün vermeyen ve kendi şuuru ile sosyal ve siyasi kişiliğini

¹⁷⁴ ZIMMERMANN, Evan, “Machine Minds, Frontiers in Legal Personhood”, *SSRN Electronic Journal*, 2015, s.24.

evrene yansıtabilme yetisine sahip otonom bireydir.¹⁷⁵ Bu tanım açıkça kölelik sistemi ve siyahi Amerikanların sahip olduğu haklar ile çelişmektedir. Keza kadınların ekonomik özgürlükleri ile miras yolu ile intikal müesseselerinin de birey teorisine aykırı düştüğü görülmektedir.

Türk Medeni Kanunu kişi kavramını TMK m. 8 hükmü ile düzenlemiş olup hak ehliyetine sahip varlıklar olarak dile getirmiştir. Kişilik ise, hak ve borçları yüklenebilme yetisine sahip, kendi fiilleri ile kişisel değerini belirleyebilme durumunu ifade eden bir kavramdır.¹⁷⁶ Kişi denilince ilk akla gelen gerçek kişilerdir, ancak hukukun tanıdığı diğer bir kişilik bulunmaktadır. Bu çerçevede kişilik kavramının 2 süjesi bulunmaktadır. Bunlar gerçek kişi ile tüzel kişilerdir. TMK m.47 hükmü *“Başlı başına bir varlığı olmak üzere örgütlenmiş kişi toplulukları ve belli bir amaca özgülenmiş olan bağımsız mal topluluklarına tüzel kişiler”* demektedir. Tüzel kişiler belirli bir amacın tek bir kişi vasıtası ile gerçekleştirilemeyeceği durumlarda birden fazla kişinin bir araya gelerek amaçlarına ulaşmasını sağlamaktadır. Böylece insan ömrü ile sınırlı olmadıkları, topluluktaki kişilerin vefatı ile de amacın ortadan kalkmadan kişiliğin devam etmesine yardımcı olmaktadır. Hukuk düzenimiz bu iki kişi haricinde başka kimseye kişilik vasfını taşımasına izin vermemektedir.

Tüm bu bilgiler ışığında yapay zekâ sistemlerinin hukuken kişi olarak kabul edilip edilemeyeceğine bakılmadan önce bu sistemlerin insana özgü özellikleri taşıyıp taşımadığı değerlendirilmelidir. Her yapay zekâ sisteminin insana özgü özelliklerinin olmadığı aşıkardır. Zayıf yapay zekâ sistemlerinin bu kapsamda insana özgü bazı özellikleri bulunsu da genel anlamda insan gibi davranmanın yakınından bile geçmemektedirler. Güçlü yapay zekâların ise durumu adapte olabilmeleri yönüyle biraz daha farklıdır. Hukuki anlamda kişilik kazanabilmeleri için çevresi ile iletişim halinde olabilen, etrafındaki durumları anlayarak tepki verebilen sistemler olmalıdırlar. Esasen bu yönüyle güçlü yapay zekâlar bu kriteri karşılamaktadırlar. Karşıdan gelebilecek tepkilere hazırlıklı, iletişime açık ve daha önemlisi öğrenebilen, tecrübelerini aktarabilen bu sistemler insana eşdeğer bir özellik göstermektedirler. Ancak her farklı olaya karşı

¹⁷⁵ ÇOLAK Yılmaz, “Haklar ve Aidiyet Arasında Birey”, **Muhafazakâr Düşünce Dergisi**, Cilt 8 Sayı 32, 2012, s.25.

¹⁷⁶ KILIÇARSLAN Kara Seda, “Yapay Zekânın Hukuki Statüsü Ve Hukuki Kişiliği Üzerine Tartışmalar”, **Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi**, Sayı 2, 2019, s.372.

verilen tepkinin farklı olması gerektiği gibi her aynı tür olaya karşı da aynı tepkinin verildiği bir yapay zekâ sisteminin kişiliğe sahip olduğundan bahsetmemiz mümkün değildir. Zira insanı insan yapan tek özellik tecrübe edinmesi değil, duyguları ile de hareket etmesidir. Verebilecekleri cevaplar mekanik değil, dinamik olmalıdır. Her paragraf her insan tarafından farklı yorumlanmaya müsait ise aynı husus yapay zekâ için de geçerli olmalıdır. Kısacası her insan farklıdır deyimi onlar için de geçerli bir deyim olmalıdır ki kişiliklerinin bulunduğu bahsedebilelim. Bu doğrultuda Alan Turing testi önem arz etmektedir. Testin amacı hangi kişinin yapay zekâ hangi kişinin yapay zekâ olduğunu tespit edebilmektedir. Test en basit haliyle şu şekilde işlemektedir: bir yargıç bir bilgisayar ve gerçek bir insanla birbirlerini görmeden klavye vasıtası ile sohbet etmeye başlarlar. Sohbetin sonunda hangisinin yapay zekâ hangisinin gerçek kişi olduğu sorusuna cevap aranmaya çalışılmaktadır. Turing testini tarihte ilk kez geçebilen program Eugene Goostman isimli yazılımdır. Rus bilgisayar mühendisi Vladimir Veselov ve Ukraynalı Eugene Demchenko tarafından yaratılan yazılım 13 yaşında bir çocuğun kişiliğini taşıyarak testi geçmiştir. Turing testinde sorulan soruların cevaplarının kişiliği yansıtıp yansıtmamasına göre jürilerin oy vermesi beklenmektedir ve toplamda yüzde 30 ve üzerinde oy alabilen yapay zekâ Turing testini geçmiş olarak kabul edilmektedir. Eugene Demchenko yüzde 33 oranında oy alarak 2014 yılında testi geçebilen ilk yapay zekâ olarak tarihe geçmiştir.¹⁷⁷

Yapay zekânın kişi olarak kabul edilebilmesi için gerekli bir husus bilinç sahibi olması gerektiğidir. Tarihte her ne kadar bilinç sahibi olmanın her daim kişiliğe sahip olacağı yargısına ulaşılmasa da (örneğin kölelik) kendisine ait bir bilinci, benliği olmalıdır. Hayatını idame ettirebilmesi, hayatına bir anlam katabilmesi için beklentilerinin, planlarının, isteklerinin olması gerekmektedir. Her daim hayatına şekil vermeyi amaç edinmesine gerek yoktur, zira insanlar da her eylemini amacına uygun olacak şekilde planlamamaktadır, ancak temel duygularının olması şartını aramaktayız. En nihayetinde insan toplumsal bir varlıktır ve yapay zekânın da toplumsal bir varlık olması gerekmektedir. Duyguları ve düşünceleri ile toplumlarla iletişim ve etkileşim içinde olmalıdır. Toplumsal yargılara göre hareket etmelidir. Duygularının ve düşüncelerinin her daim esiri olmadan toplumsal gereklilikler çerçevesinde yaşamalıdır.

¹⁷⁷ <https://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/yapay-zeka-turing-testini-ilk-kez-gecti-26576192>, (E.T: 22.07.2023).

Örneğin, belirli hukuksal sonucu olabilecek davranışlardan kaçınılmalıdır. Cezai sorumluluğunun doğacağı davranışlarının farkında olmalı ve buna göre hareket etmelidir.

Bu kapsamda yapay zekâya kişilik atfedilebilmesi gereken kriterler çok sübjektif kalmaktadır. Kişilik her ne kadar duygusal bir kelime olarak gözüксе de hukuk normları ve objektif kriterleri sağlamaktan çok uzak bir kelimedir. Hukuken bir yapay zekâya kişilik atfedilmesi gerekliliğinin olup olmadığı akabinde kişilik atfedilmesi halinde nasıl bir kişiliğe sahip olması gerektiği değerlendirilmelidir.

3.1.1. Yapay Zekânın Hukuki Statüsü ve Kişilik Modelleri

3.1.1.1. Yapay Zekânın Kişilik Statüsünü Reddeden Görüş

Yapay zekâların kişilik statüsünde yer almamasını reddeden görüşe göre böyle bir ihtiyacın bulunmamasıdır. Yapay zekânın özerkleşmesi ile beraber oluşacak sorunların çözümü onlara hukuki olarak kişilik atfederek sorumluluk hukuku müessesini işletmek olmamalıdır. Bu görüşün temelinde yapay zekânın kısmen somut, kısmen soyut bir eşya olarak ele alınması gerektiği yatmaktadır.¹⁷⁸ Doktrindeki bazı görüşlere göre yapay zekânın eşya hukuku kapsamındaki mülkiyet hakkı altında değerlendirilmesi gerekmektedir.¹⁷⁹

Kanaatimizce bu görüş oldukça eleştiriye açıktır. Zira yapay zekâ sıradan bir eşya olarak değerlendirilmesi söz konusu olmamalıdır. Kendisinin bazı bilişsel özelliklere sahip olmasının da ötesinde kendi yaratıcılarının dahi öngöremeyeceği yenilikler getirmenin aksine tahmin edilmesi imkânsız zararlar verme potansiyeline sahip yazılımlardır. Bunun en güzel örneği Microsoft şirketinin yarattığı Tay isimli yapay zekâ Twitter üzerinden dünyanın her yerindeki insanlar ile sohbet ederek Hitler'in ırkçı yaklaşımlarını benimsemiştir. Microsoft, Tay'ın bu davranışlarını aşırı bularak sisteminin kapatmak durumunda kalmıştır.¹⁸⁰ İşte bu basit örnekle yapay zekânın basit bir eşya olarak nitelendirilmesi mümkün değildir.

¹⁷⁸PÉRENNOU Thomas, State of the Art On Legal Issues, 2014, s. 10, <https://ethicaa.greyc.fr/media/files/ethicaa.delivvable.1.pdf> (E.T: 10.06.2023).

¹⁷⁹ GÜNER Cemil, "Yapay Zekânın Verdiği Zarardan Doğan Sözleşme Dışı Sorumluluğa Uygulanacak Hukuk", **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, Sayı 15, 2020, s. 238; Aynı yönde ERSOY Çağlar, **age**, s.85; PÉRENNOU Thomas, s. 10.

¹⁸⁰ Haber için bkz. <https://www.cnnturk.com/teknoloji/microsoft-tay-neden-kapatildi>, (E.T: 22.07.2023).

Yapay zekânın özerkliğinden kaynaklanan sorunların çözümü belirli bir sigorta ve sorumluluk sistemine oturtularak giderilebilecektir. Zira robotlar sadece belirli alanlarda ve görevlerde kullanılarak işlem görecektir. Örneğin, mutfak robotları sadece belirli bir alanda hizmet veren bir yazılım olup bu alanın dışında kullanılmayacaktır. Ancak bu görüşü zamanın çok gerisinde kalmaktadır. Görüşün temelinde robotların güçlü yapay zekâyâ sahip olamayacağı yatmaktadır ki, günümüzde bu görüş Sophia ile çürümüştür.

Yapay zekânın kişiliğini reddedenlerin bir bu görüşü temel almasının diğer sebebi ise yapay zekânın köle niteliğine haiz olduğunun düşünülmesidir. Tarihe baktığımızda yapay zekâyı eşya olarak değerlendirmemiz gerçekten çok kolaydır. Zira kölelerden yararlandığımız gibi yapay zekâdan da yararlanmak ve üretilen ürünler üzerinde söz sahibi olmak isteği düşüncesi yatmaktadır. Dolaylı olan bir diğer yaklaşım ise yapay zekâların hali hazırda insanlar tarafından yaratıldığı ve bu sebeple insan yaratımı ile meydana gelen her nesnenin de eşya olarak tanımlanması gerektiğidir. İnsana ait olmanın, insanın mülkiyetinde olmasının anlamı buradan gelmektedir.

Görüşün temelindeki en büyük eksiklik geleceğe yönelik olarak düşünülmemesidir. İnsan zekâsını da geçebilecek yapay zekâların yaratılabileceği artık uzaktaki bir hayal değildir. Bu sebeple yapay zekâyı belirli kalıplara sokarak onları kısıtlamamız söz konusu değildir. Yapay zekânın yaratılmasına katkısı olan kişi insan da olsa hayal gücümüzü bu derece sınırlamamız doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Keza kölelik sisteminin yeniden getirilmesinin de önü açılacak olup eşitlik ve özgürlük gibi hakların ilk veriliş tarihlerine gerilememiz söz konusu olacaktır.

3.1.1.2. Yapay Zekanın Kişiliğini Kabul Eden Görüş

Günümüzde yapay zekânın kendi başına ürettiği eserler olduğu düşünüldüğünde yapay zekânın gelecekte insandan farksız şekilde varlığını sürdüreceği görülmektedir. Bu kapsamda yapay zekâyâ kişilik atfedilmesi görüşü kabul edebilir düzeye gelmektedir. Bu kapsamda yapay zekânın kişiliğini kabul eden görüşlerin temelinde yapay zekânın insana özgü yeteneklerinin bulunması yatmaktadır.

Yapay zekâyâ hukuken ayrı bir kişilik olarak atfedilmesi halinde zarar gören kişilerin doğrudan yapay zekâyâ gitmeleri gerekecektir ve yapay zekânın yapmış olduğu ihlallerden kaynaklı kendisinin sorumluluğunun doğup doğmayacağı tartışılmalıdır.

İnsan unsuru olmadan yapay zekânın sadece kendisinin neden olduğu zararların tazmini hususunda Avrupa Parlamentosu tavsiye kararı önermiş olup bu tavsiye kararında robotların neden olduğu zararlara yönelik zorunlu bir sigorta sorumluluk sistemi oluşturulması tavsiye edilmiştir.¹⁸¹ O halde görüyoruz ki Avrupa Parlamentosu da kişilik atfedilmesi görüşüne yakın durmaktadır.

Kişi kavramının ikiye ayrıldığından bahsetmiştik. Bu durumda yapay zekânın gerçek kişi mi yoksa tüzel kişi statüsünde mi olacağı hususu da değerlendirilmelidir. Öğretideki bir görüşe göre akıllı sistemlere tüzel kişilik statüsünün tanınması hukuki karmaşayı giderebilir zira insan gibi otonom faaliyet gösterebilen bu yapay zekâların sadece bir eşya olarak değerlendirmek yapay zekâ sistemlerinin oluşturabileceği öngörülemez sonuçların eşya sahibine yüklenmesi sonucunu doğurur. Bu da eser sahipleri yönünden sorumluluk alanının belirlenmesini ve öngörülmesini zorlaştırmaktadır.¹⁸²

Diğer bir görüşe göre yapay zekâyla işleyen yazılımların hukuken, hak ve borç sahibi olmaması gerekmektedir. Zira insan olmayan varlıklara tüzel kişilik tanınmış olması, robotlara da kişilik atfedilmesi sonucuna varmamalıdır. Çünkü tüzel kişiler ucu bucağı tahmin edilemeyen saiklerle hukuken bağımsız birer kişi olarak kabul edilseler de insan iradesi vasıtası ile ayakta durmaktadırlar. Organlarını oluşturan gerçek kişilerin iradesi olmadan kurulamaz, karar alamaz ve aldıkları kararları hayata geçiremezler.¹⁸³ Yapay zekâlar da her ne kadar kuruluşları itibari ile insan yapımına muhtaç olsalar da yazılımları tamamlandıktan sonra bağımsız karar alarak kararlarını işleme koyabileceklerdir. Bu da öngörülemez sonuçların doğmasına sebebiyet verecektir. O halde yapay zekâyı sorumluluk hukuku bağlamında bir kişilik statüsü atfedilmesi ihtiyacı duyulmaktadır. Bu doğrultuda öğretilde ileri sürülen çeşitli kişilik modelleri mevcuttur.

a) Elektronik Kişilik Modeli

“Elektronik kişi” terimi ilk kez 1967 yılında LIFE dergisinde yayınlanan bir makalede kullanılmış ve yakın zamanda tavsiyelere ilişkin rapor Avrupa Parlamentosu

¹⁸¹ Ayrıntılı bilgi için bkz; European Parliament Resolution of 16 February 2017 with Recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017IP0051&rid=9>, (E.T: 15.05.2023).

¹⁸² BAYAMLIOĞLU Emre, “Akıllı Yazılımlar ve Hukuki Statüsü Yapay Zekâ ve Kişilik Üzerine Bir Deneme”, **Uğur Alacakaptan’a Armağan**, C: II, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008, s.138-139.

¹⁸³ ZEYTİN Zafer/ GENÇAY Eray, agm, s.47.

Robotik Kurallara İlişkin Yasal İşler Komitesi' tarafından tanıtılmıştır.¹⁸⁴ Bu çerçevede rapor yapay zekâya mahsus başlı başına bir kişilik önerisi getiren ilk resmî belgedir.¹⁸⁵

Raporun giriş bölümünde insanlık, her zamankinden daha sofistike robotların, botların, androidlerin ortaya çıktığı bir çağın eşiğinde durduğunu ve yapay zekâ ve diğer tezahürlerinin yeni bir sanayi devrimini serbest bırakmaya hazır görüldüğünden bahsedilmektedir. Raporun sorumluluk hükümlerinde uzun vadede robotlar için belirli bir yasal statü oluşturmak, böylece en azından en gelişmiş otonom robotlar sebep olabilecekleri her türlü zararı tazminle yükümlü elektronik kişiler statüsünün yaratılması gerekliliğinden bahsedilmektedir.¹⁸⁶

Günümüz sorunlarının bu şekilde bir nebze de olsa giderilebileceğini düşündüğümüz bu teoriye sıcak bakmaktayız. Zira insan olmayan tüzel kişilere kanunlar ile hak ve fiil ehliyeti tanınmakta olup yine aynı şekilde elektronik kişilik statüsünün de aynı şekilde kanun ile tanınması mümkündür. Raporda aynı zamanda her yapay zekânın aynı bir taşınmaz gibi resmi sicile kaydedilmesi ile kişilik kazanabilecekleri ve zarar oluşması halinde yapay zekâ varlıklarına özgü kurulan maddi fonlara başvurulması gerektiği önerisi sunulmuştur. Bu şekilde sorumluluk hukukunun da çerçevesini çizmektedir.

Avrupa Parlamentosu Komitesi tarafından yayınlanan çalışmada elektronik kişilik modelinde unutulmaması gereken husus yapay zekâ her ne kadar tüzel kişi olarak sorumlu olsa da tüzel kişinin arka planında onu yöneten bir gerçek kişi bulunmaktadır.¹⁸⁷ Ancak yapay zekâ bir kere insan eliyle yapıldıktan ve kişilik kazandıktan sonra yürütülmesi için gerçek kişiye ihtiyaç duymamaktadır.

Yapay zekâ sistemlerine has bir kişilik oluşturulması gerekliliğini savunan diğer bir görüşün temelindeki hususlar şu şekilde ifade edilmiştir:

¹⁸⁴ ALEXANDRE Filipe Maia, The Legal Status Of Artificially Intelligent Robots Personhood, Taxation And Control, Tilburg University, International Business Law, Yüksek Lisans Tezi, Tilburg, 2017, s. 16.

¹⁸⁵ KILIÇARSLAN Kara Seda, agm, s.380.

¹⁸⁶ European Parliament, Artificial Intelligence And Civil Liability, 2020. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/621926/IPOL_STU\(2020\)621926_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/621926/IPOL_STU(2020)621926_EN.pdf), (E.T: 15.05.2023).

¹⁸⁷ European Parliament, Artificial Intelligence And Civil Liability, 2020, s. 34. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/621926/IPOL_STU\(2020\)621926_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/621926/IPOL_STU(2020)621926_EN.pdf), (E.T: 15.05.2023).

1. Şirketler için tüzel kişilik, birçok yönden insanlarla aynı muameleyi deneyimleyen ancak diğer hususlarda aynı hukuki statüye sahip olmayan hak ve sorumlulukları ifade eder. Aynı mantık robotlar için uygulanabilir.
2. Otonom robotlar şirketler gibi karar almaya ve belirli özelliklere sahip olma yetisine sahiptirler
3. Tüzel kişilik hak ve görevlerin bir araya gelmesi olacaktır.
4. Uygulamada otonom robotlar kişiliklerini tescil şartı sağlandıktan sonra kazanabilirler. Otonom robot zararlardan suçlu bulunursa şayet, üreticiler ve kullanıcılar bu mali fonu sağlayacaktır.¹⁸⁸

Raporda tüzel kişiliğin oluşması için şartlar belirtilmiş olsa da tüzel kişiliğin sona ermesine ilişkin öneriler yer almamaktadır. Unutulmamalı ki tescil hukuki statü verebilmek için bir şekil şartı iken tüzel kişiliğin sona ermesi ya kendiliğinden ya da yetkili organın veya makamın kararıyla sona erdirilebilirler ya kanunda belirtilen hallerde, başka bir işleme gerek kalmaksızın, kanun gereği kendiliğinden sona erebilirler. (TMK m.52 ve 55). Yapay zekânın kendi kendinin kişilik vasfını ortadan kaldıracığı düşüncesi pek olası değildir. Zira bu derece ileri bir yapay zekâ sisteminin amacı insan gibi var olmak olacaktır. O halde insanlar gibi yaşamak ve iletişim kurarak hedefleri doğrultusunda hareket edecektir. Kısacası intihar etmesi bu aşamada varlık sebebine aykırı olacaktır.

O halde ikinci seçenek gündeme gelecektir. Kanaatimizce tescil edilebilecek yapay zekâ sistemleri belirlenmeli ve kalkmasını gerektirecek hükümler kanun ile belirlenmelidir. Bu aşamada hangi yapay zekâ sistemlerinin tescil edilerek kişilik tanınacağı da muallaktır, ancak unutulmamalı ki, insana eşdeğer olmayan hiçbir yapay zekâ sisteminin ‘kişi’ kavramının özelliklerini taşıyamayacağı aşîkardır. İnsan katkısı olmadan etkileşime giren yapay zekâ sistemlerinin Microsoft Tay örneğinde olduğu gibi genel ahlaka, düzene aykırı davranışları, tehdit içermesi halinde kişiliğini ortadan kaldırabilecek hükümler getirilmelidir.

¹⁸⁸PÉRENNOU Thomas, s. 12.

b) Yapay İnsan Modeli

Yapay zekâya bir kişilik atfedilmesi gerektiğini belirtilen kesimler yapay insan kişilik modelini savunmuştur. Belçika’ da kâr amacı gütmeyen Eurobotics adlı kuruluşun öneriler niteliğinde yayınladığı metinde insana özgü olan hangi karakteristik özelliklerin yapay zekâya da ait olduğu veya ileride hangilerine sahip olacağının belirsiz olduğu belirtilmektedir. Bu karakteristik özellikleri şu şekilde sıralamıştır: ahlaki değerler ve buna sahip olma yetisi, sosyal kapasite, hukuk kurallarına ilişkin bilinç sahibi olma, öğrenme becerisi, bilinç sahibi olma, beş duyardan en az üçünü kavrayabilme, esneklik.¹⁸⁹ Bu kriterlerin hangi çerçevede oluşması gerektiği sorgulanmalıdır. Bu özelliklerin insandan insana bile değişeceği aşikâr iken yapay zekâ niteliğine sahip bir robotta nasıl uygulanacağı muallaktır. Örneğin, komada bilinç sahibi olmayan bir bireyin yine de kişiliğe sahip iken robotlardaki bilinç sahibi olma kavramını nasıl irdeleyeceğiz? Ayrıca bu kriterlerin varlığının nasıl kanıtlanacağı hususunda henüz bir netlik bulunmamaktadır. Kaldı ki her yapay zekâyı da aynı kategoriye koymak doğru olmayacaktır. İlerleyen teknolojiye üstün yapay zekâların üretilebileceği, yapay zekâların da yapay zekâ tasarlayabileceği göz önüne alındığında hukuki kişilik atfeder iken hangi grup yapay zekâya aynı kriterleri uygulayacağımız da şu aşamada hala soru aşamasındadır. Bu sebeple bu görüşün temeli henüz tam oturmamış ve sonuçları netleştirilmemiştir.

c) Yapay Vekil (Temsilci) Modeli

Yapay zekânın, insan ile aralarındaki iç ilişki (vekalet ilişkisinden) kaynaklı vekili olarak hukuki bir statü kazanmasını içeren görüşe göre, yapay zekâ vekalet hukuku kapsamında insanın vekili olarak hareket etmelidir. Bir sözleşmenin akdedilmesi, teklif ve karşılıklı fikir birliğinden oluşan irade birliğini gerektirir. Bu kapsamda teklifler ve niyet beyanları ve bir kişinin özel ifadesi olmalıdır. Yapay vekilin bu vekillik görevlerini yerine getirebilmesi için proaktif, sonuç çıkarma ve iletişim kurma gibi özelliklere sahip olması gerekmektedir. Ayrıca, otonom davranma yeteneğine sahip olmalıdır. Bu nedenle, bir yazılım programı, bir kullanıcı için belirli görevleri yerine getirebiliyorsa ve görevlerini kısmen otonom olarak yürütmesine ve çevresiyle anlamlı bir şekilde etkileşime girmesine olanak tanıyan bir zekâ düzeyine sahipse (akıllı) bir elektronik aracı

¹⁸⁹ euRobotics The European Robotics Coordination Action, Suggestion For A Green Paper On Legal Issues In Robotics, Editörler: Christophe Leroux/Roberto Labruto, s.62, https://www.unipv-lawtech.eu/files/euRobotics-legal-issues-in-robotics-DRAFT_6j6ryjyp.pdf, (E.T: 15.05.2023).

olarak kabul edilebilir.¹⁹⁰ Ancak burada temsile ilişkin irade beyanının vekil sıfatı ile mi ifade edildiği yoksa kendi iradesi ile mi ifade edildiği tartışma konusu olacaktır. Gerçek kişi vekil, gerçekleştirdiği eylemin anlam ve sonuçlarını bilinçli şekilde idrak edebilir iken yapay vekil tarafından aynı bilinç ve farkındalığın söz konusu olamayacağı vurgulanmaktadır.

Bu sebeple hem vekil hem de müvekkil için bir kişilik gerekmede ve vekillik görüşünün robotlar veya yapay zekâlar bakımından uygulanmasının mümkün olmadığı belirtilmektedir.¹⁹¹ Zira gerçek kişi olmayan yapay zekâların karşılıklı taahhütlerde bulunma yetileri bulunmamaktadır.¹⁹² Gerçek kişi vekilin bu kapsamda sözleşme akdetmesi de mümkün sayılmayacaktır.

d) Elektronik Köle Modeli

Elektronik köle modeli EuRobotics adlı kuruluş tarafından önerilen bir görüş olup görüşün temelinde somutlaştırma fikri yatmaktadır. Yapay zekâların en önemli özelliklerinden biri “gerçek dünyada” kişi olarak henüz kabul edilmemeleri, ancak sanal dünyada faaliyet göstermeleridir. Bu nedenle gerçek dünyada da kişilik kazanabilmeleri için elektronik kölelik görüşü ortaya çıkarılmıştır. Görüşün temelinde, yapay zekânın yine de gerçek dünyada somut olarak var olamayacağı varsayımı bulunmaktadır.¹⁹³

Roma’da medeni hukuka göre kölelerin kendi hak ve yükümlülükleri bulunmamaktadır. Kendileri için sözleşme yapma yetkileri bulunmaz iken, efendileri adına sözleşme yapabilecek yetkilere sahip olabilirlerdi. Bu şekilde efendiler, kölelerin eylemlerinden sorumlu tutulabilirler. Bu ikili ilişki aynı şekilde yapay zekâ ve yapay zekâyı üreten gerçek/tüzel kişi açısından da benzerlik gösterebilir. Zira yapay zekâlar ve kölelerin bu anlamda birbiri ile benzer iki özelliği bulunmaktadır. Bunlardan ilki, ikisi de yasal işlem yaparken belirli bir yetki çerçevesinde kendi adlarına hareket ederler. Bu sınırlı sorumluluk hükmünü Avrupa Birliği kabul etmemektedir, zira hak ve yükümlülüğe dayandırılmayan hiçbir sorumluluk ilkesinin yürütülebilirliği bulunmamaktadır.

¹⁹⁰ CORNELIUS Kai, “Vertragsabschluss Durch Autonome Elektronische Agenten”, **MMR** 2002, s.353.

¹⁹¹ PÉRENNOU Thomas, s.12.

¹⁹² CHOPRA Samir/ WHITE Laurence, Artificial Agents - Personhood in Law and Philosophy, https://www.researchgate.net/publication/220837427_Artificial_Agents_-_Personhood_in_Law_and_Philosophy#fullTextFileContent, (E.T: 20.06.2023).

¹⁹³ EuRobotics, s.60.

Bazı yazarlar ise robotların insan üretimi birer eşya olmaları sebebi ile üreticilerin mali konumundan öteye geçemeyeceğini yani “doğuştan köle” olacaklarını ifade etmektedir.¹⁹⁴

3.1.2. Değerlendirme

Yapay zekânın kişilik modellerine ilişkin görüşlerin henüz herhangi bir hukuk sistemi tarafından kanunlaştırılmamış olması sorumluluk hukuku, eşya hukuku ve fikri mülkiyet hukukunu derinden etkilemektedir. Yapay zekâ kavramının son 50 yıldaki gelişimine bakacak olursak sonraki 50 yılda yapay zekâların insan zekâsını katlayacağı kuvvetle muhtemel olarak değerlendirilmelidir. Bu sebeple yapay zekâ sistemlerine ilişkin yenilikleri ve değişimleri görmezden gelmek yerine ileride oluşması muhtemel hukuki ihtilaflara çözüm üretmek amacıyla yapay zekâlara hukuken kişilik atfedilmesi uygun olacaktır. Zira hukuki kişilik atfetmeden yapay zekânın hak sahibi olup olmayacağı veya borç altına girip giremeyeceğini inceleyememekteyiz ve sorumluluk hukuku kapsamında sorumluluğunun bulunabileceğini söyleyemeyiz.

Yapay zekânın kişi olamayacağını, ancak ve ancak eşya olarak değerlendirilmesi gerektiğini kabul eden görüşün temelinde yapay zekânın, insan özelliklerini taşımadığı ve ileride de taşımayacağı varsayımı yatmaktadır, ancak bu görüşe katılmamak kanaatimizce mümkün değildir. Yapay zekânın seviyesi ne kadar geliştikçe insan kapasitesini de bu derece aşacağı hususunda tereddüdümüz bulunmamaktadır. Her ne kadar robotları eşya olarak görmeye devam edecek olanlar olsa da gelecekte de eşya olarak kabul edilmesinin söz konusu olmayacağı aşikardır. Ancak günümüzde eşya olarak değerlendirilmesi gündeme gelebilir ki bu da bazı yapay zekâ sistemleri açısından yeterli olmayacaktır. Zayıf yapay zekâ sistemlerinin insanlara özgü yeteneklerinin olmayışı onları eşya statüsünde olduklarını gösterebilir, ancak derin öğrenme içeren güçlü yapay zekâların eşya olarak kabul edilmesi günümüz koşullarındaki hukuki statü sorununa çözüm olamamaktadır. Ortaya çıkabilecek sorunun çözümü ve zararın tazmini hususunda Avrupa Parlamentosu’nun belirli sigorta sistemlerinin entegre edilmesine ilişkin raporu boşluğu doldurmaktadır. Ancak yine de eşya olarak değerlendirilmesi halinde doğan sorumluluğun kusur sorumluluğu olarak mı yoksa kusursuz sorumluluğu kapsamında mı

¹⁹⁴ SOLUM Lawrence B, “Legal Personhood for Artificial Intelligences”, **North Carolina Law Review**, Cilt 70, Sayı 4, 1992, s.1276.

değerlendirileceği sorunu bakidir. Kanaatimizce kusursuz sorumluluk hükümlerinin uygulanması yerinde olacaktır. Zira yapay zekânın ilk üretimi insan eliyle gerçekleştirilmiş olup sonrasındaki aktivitelerinden ve eylemlerinden insanın bir şekilde sorumlu tutulması gerekmektedir. Bu kapsamda kusursuz sorumluluk halleri Borçlar Kanunun’ da üç ana başlık altında düzenlenmiştir. Bu sorumluluk hallerinin özel bir görünümü olarak yapay zekâ sistemlerinin sorumluluk alanının çizilmesi mümkün olabilecektir. Bunlar hakkaniyet sorumluluğu (TBK m.65), özen sorumluluğu (TBK m.66, 67, 69) ve tehlike sorumluluğudur (TBK m.71).

Hakkaniyet sorumluluğu hükümlerinin yapay zekâyâ uygulanması kanaatimizce mümkün değildir. Zira kanun hükmü sorumluluğu “*Hakkaniyet gerektiriyorsa; hâkim, ayırt etme gücü bulunmayan kişinin verdiği zararın, tamamen veya kısmen giderilmesine karar verir.*¹⁹⁵” şeklinde ifade ederek “kişinin” sorumluluğuna ilişkin düzenlemelerde bulunmuştur.

Özen sorumluluğunun ilk görünümü adam çalıştırmanın sorumluluğu olup kanun metninde “*Adam çalıştıran, çalışanın, kendisine verilen işin yapılması sırasında başkalarına verdiği zararı gidermekle yükümlüdür.*¹⁹⁶” şeklinde ifade edilmektedir. Madde hükmünde açıkça işveren için çalışma söz konusudur, kısacası işveren-işçi ilişkisinin varlığını aramaktadır. Yapay zekâ (işçi) ile insan (işveren) arasında bir istihdam ilişkisinin varlığı halinde bu kusursuz sorumluluğunun gündeme gelmesi söz konusu olabilecek ise de ancak istihdam ilişkisinden bahsedebilmemiz için Borçlar Kanunu madde 66 hükmü çerçevesinde kişilik söz konusu olup yapay zekânın eşya olarak kabulü halinde bu sorumluluk hükümleri uygulama alanı bulamayacaktır.

Diğer bir sorumluluk hali hayvan bulunduranın sorumluluğudur (TBK m.67). Madde lafzı “*Bir hayvanın bakımını ve yönetimini sürekli veya geçici olarak üstlenen kişi, hayvanın verdiği zararı gidermekle yükümlüdür.*” Şeklinde ifade etmektedir. Kıyasen yapay zekâyâ uygulamak istersek yapay zekâ sistemlerine erişebilen ve kontrol edebilen kişi, yapay zekânın yönetimini üstlenen kişilerdir.¹⁹⁷ Bu hükmün kıyasen yapay zekânın sorumluluğuna uygulanması söz konusu olabilecektir. Zira güçlü yapay zekâların otonom

¹⁹⁵ TBK m.65.

¹⁹⁶ TBK m.66.

¹⁹⁷ AKKURT Sinan Sami, “Yapay Zekânın Otonom Davranışlarından Kaynaklanan Hukuki Sorumluluk”. **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, Sayı 13, 2019, s.50.

davranışları ile hareket ettiğinden bahsetmiştik, ancak yapay zekâlar otonom davranışlarının yanı sıra emir ve talimatlarına aykırı olarak kendi iradi inisiyatifleri doğrultusunda kararlar da alabilirler. Bu halde oluşan zararların kıyasen hayvan bulunduranın sorumluluğuna uygulanması daha uygun olacaktır. Keza yapay zekânın kişiliğini reddeden görüşün temelinde de yapay zekânın eşya olduğu temeli yatmaktadır.

Tehlike sorumluluğu “*Önemli ölçüde tehlike arz eden bir işletmenin faaliyetinden zarar doğduğu takdirde, bu zarardan işletme sahibi ve varsa işleten müteselsilen sorumludur.*¹⁹⁸” Şeklinde ifade ederek sorumluluğun kaynağının tehlikeli işletme olduğuna işaret etmektedir. Yapay zekânın işletme olduğundan bahsetmek pek mümkün olmayacaktır, ancak madde tehlikeli faaliyetin meydana getirebileceği zararların korunması önem arz etmektedir. Yapay zekânın gelişimi göz önüne alındığında gelecekte oluşabilecek güçlü yapay zekâların oluşturabileceği zararlar açısından tehlike sorumluluğunun mantığı uygulanabilir bir alan haline gelebilecektir.

Bu iki sorumluluk halleri (tehlike sorumluluğu ve hayvan bulunduranın sorumluluğu) yapay zekânın eşya olarak kabulü halinde meydana gelen zararlara ilişkin olarak kıyasen uygulanabileceklerdir. Yine de kanaatimizce yapay zekâyâ kişilik atfedilmesi, ileride oluşabilecek sorunlara çözüm bulmak yönünden daha uygun olacaktır.

Yapay zekâyâ kişilik statüsünün verilmesini benimseyen yukarıdaki görüşlere baktığımızda en uygun olanın elektronik kişilik modeli olduğunu görmekteyiz. Avrupa Parlamentosu’ nun elektronik kişilik önerisi mevcut durumlara daha uygundur. Raporda sorumluluk atfı ile ilgili önerilen çözüm kusursuz sorumluluk ilkesi çerçevesinde ele alınmıştır. Raporun diğer en önemli hususu yapay zekâların sicile kaydettirilerek kişilik kazandırılması ve tazminat sorumluluğunun oluşması halinde zararın giderilmesi için sadece bu zararın tazmini maksadı ile oluşturulan fonlara başvurulabilmesidir. Raporu bu anlamda eleştirdiğimiz husus ise yapay zekânın ileride insanüstü özellikler kullanarak meydana getirdiği zararların sorumluluğunun hala maddi fonlarca karşılanmasına mı ilişkin olacağı yönündedir. Zira yapay zekâ sisteminin bir mal varlığına ihtiyaç duyup duymayacağı değerlendirme konusu olmalıdır. Mal varlığına insanlar gibi ihtiyaç duymadığı gözetildiğinde hiçbir şekilde mülk satın almayacaktır. O halde hiçbir zaman

¹⁹⁸ TBK m.71.

mal edinmeyecektir. Bu durumda tazmin sorumluluğu nasıl şekillenmelidir sorusu gündeme gelecektir.

Öneri şimdilik ihtiyaçları karşılamaya yönelik olsa da süper yapay zekâların karar alma yetileri, bilinç düzeyleri ile kendi oluşturdukları zarardan hiç mi sorumlu olmayacakları sorusunu gündeme getirecektir.

3.2. YAPAY ZEKÂ ÜRÜNLERİNİN 5846 SAYILI FSEK KAPSAMINDA ESER NİTELİĞİNDE OLUP OLMADIĞI

Yapay zekânın oluşumu ve yapay zekânın temelini oluşturan öğrenme modelleri ve yapay zekâ çeşitleri düşünüldüğünde bundan 10 yıl sonra hangi ürünlerin üretileceğini tahmin etmek şu an için bile imkânsız durmaktadır. Yapay zekâ araştırmaları ilk başladığı yıllardan bugüne kadarki gelişmeler gösteriyor ki günümüz şartlarında yapay zekâyı eğitim, savunma, edebiyat, müzik ve bir sürü alanda daha etkin şekilde kullanmaktayız. Gelecekte de kuvvetle muhtemel daha çok kullanacağımız ve hayatımızın daha çok içinde yer alacağı düşünüldüğünde hukuksal durumların da bu hususa uyum sağlaması gerektiği günden güne daha çok hissedilmektedir. Bu doğrultuda özellikle fikri mülkiyet hukuku bakımından iki önemli soru akıllarda yer edinmeye başlamıştır. İlki yapay zekânın adeta bir insan gibi üretim yaparak oluşturduğu fikri ürünlerin, kanun kapsamında “eser” niteliğinin bulunup bulunmadığıdır. İkinci husus ise eser olarak değerlendirilmesi kanaati oluşmuş ise eser sahibinin kim olacağı ve telif gibi hakların kime verileceğidir. Zira yukarıda belirttiğimiz yapay zekâ ürünlerinden de görüleceği üzere resim yapabilen, müzik besteleyebilen ve sinema senaryosu yazıp çekebilen yapay zekâ sistemleri günden güne çoğalmaktadır. Bu sebeple ilk olarak yapay zekânın kişiliğinin bulunup bulunmadığı irdelenmelidir.

Devletin fikri hakları koruma altına almak amacıyla yasama faaliyeti yapma yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu kapsamda oluşturulan 5846 sayılı FSEK’ nun bir fikri ve sanatsal yönü bulunan ürünü eser olarak kabul edebilmesi için 3 temel şartı sağlaması gerektiğinden bahsetmiştik. Bunlar dış dünya tarafından algılanabilir olmak, ürünün eser sahibinin karakteristik özelliğini taşıması ve kanunda belirtilen eser gruplardan birine dahil olmak. Günümüzde teknolojinin geldiği son noktaya baktığımızda değişik türde ve şekillerde bir sürü ürünün eser niteliğine sahip olduğunu görmekteyiz. Yapay zekâ

tarafından üretilen ürünlerin eser sayılmanın şartlarını taşıyıp taşıyamayacağını değerlendirmek gereklidir.

Yapay zekâ tarafından üretilen ürünlerin eser sayılabilmesi için ilk şart olan şekil şartını sağlamış olması gereklidir. Ürünün kanunda sayılan belirli eser gruplarından birine dahil olmadığı takdirde koruma kapsamından yararlanamayacaktır. Bu kapsamda yapay zekâ tarafından edebiyat, müzik, güzel sanatlar veya sinema eserleri gibi ürünlerin üretilmesi mümkündür. Daha önce de örneklendirdiğimiz üzere Fabien Stelzer tarafından üretilen yapay zekânın sinema filmi çekmesi veya yapay zekâ Midjourney tarafından yapılan resmin FSEK kapsamındaki grupların birine dahil olduğu açıkça görülmektedir. Geçmiş örneklerden de anlaşılabileceği üzere yapay zekâlar insan müdahalesi olmadan da eser üretmeyi başarabiliyor ve ortaya eşsiz eserler sunabiliyorlar.

Bu eşsiz ürünlerin eser sayılabilmesi için gerekli en önemli şart eser sahibinin hususiyetini taşıması gerektiği şartıdır. Zira hususiyet şartı kanunun lafzından doğan bir şart olup hukuki korumanın kapsamı olarak öngörülmüştür. Hususiyet, eser sahibinin kişiliğine ve kendi becerileri ile eserin üretilmesi anlamına gelmektedir. Doktrindeki bazı görüşler hususiyeti meydana getiren beceri ve kişiliğin ancak gerçek bir kişiden kaynaklanması gerektiği yönündedir.¹⁹⁹ O halde gerçek kişilerin sadece insan olabileceği durumunda yapay zekâ sistemlerinin gerçek kişi olamayacağı fikri baskın durmaktadır. Keza yapay zekânın kişilik modellerinden de incelediğimiz üzere yapay zekâlar hukuken gerçek kişi olmaktan çok uzak olup ancak gerçek olmayan bir kişilik verilmesi gündemdedir. Bu husustaki şu ana kadar ki tek örnek yapay zekâ Sophia' dır. Zira Suudi Arabistan 'dan vatandaşlık alabilen tek robottur. Otonom faaliyet gösterebilen Sophia için kişilik kavramı henüz tam olarak oturmamıştır.

Mühendisler için otonom robot bir kere etkinleştirilmesi ile beraber uzun zaman zarflarında herhangi bir dış müdahale olmadan gerçek dünyada en azından kendilerine gösterilen faaliyet alanı içerisinde bulunmaya devam eden varlıklar olarak tanımlanmaktadır.²⁰⁰ Hukuki açıdan incelemek gerekir ise otonomi hak ve sorumluluklara sahip olmak, hukuki ehliyeteye sahip olmak ve eylemleri için sorumlu tutulabilir olmayı

¹⁹⁹ BOZBEL Savaş, **age**, s. 28.

²⁰⁰ ERSOY Çağlar, **age**, s.36.

ifade eder.²⁰¹ Hukuki tanıma bakacak olur isek sorumluluk hukukunun devreye girmesi gerekecektir. Yapay zekâlara dış müdahale edilmeden, kendi bilinçleri ile yerine getirdikleri eylemlerden kendilerinin sorumlu olacağı ve ürettikleri ürünlerin kendilerine ait olması gerektiği sonucu çıkmaktadır. Ancak bir yapay zekâ kendi öğrenme becerilerini kullanarak hareket etmemiş, aksine bir insanın iradesine uyacak şekilde hareket ederek eserin meydana getirilmesinde araç olarak kullanılmış ise insanın yarattığı bir eserden söz edilmelidir.²⁰² Bir insan tarafından bir yapay zekânın araç olarak kullanılması ile oluşturulan nitelikli ürünlerin insanın karakteristik özelliğini yansıtmamasına engel bir makine müdahalesinden bahsedilebiliyor ise ve makineyi kullanan her bireyin aynı sonuca varacağı bir durum yaratılıyor ise bu ürünün eser olarak kabul edilmemesi gerekmektedir.²⁰³

5846 sayılı FSEK çerçevesinde değerlendirildiğinde, sadece mekanik şekilde programlama, kodlama faaliyeti sonucu oluşturulan veya tesadüfi şekilde ürün ortaya koyan yapay zekâların meydana getirdikleri ürünlerin eser olarak kabul edilmesi söz konusu değildir. Ancak yapay zekânın kodlamalara dayalı komutlardan uzak, tesadüfi olmayan, aksine öğrenmeye dayalı faaliyetleri ile elde ettiği tecrübelerden çıkarımlarda bulunması ve bunları işlemesi ve yeniden karşısına çıktığı vakit kendisine en uygun seçeneği seçerek ürün ortaya koyması halinde otonom bir faaliyetten söz edebiliriz. Bu otonom faaliyet de yapay zekânın eserin sahibi olması sonucuna varmasına yol açmaktadır. Ancak doktrinde hususiyetin orijinallik²⁰⁴, yenilik²⁰⁵, yaratıcılık²⁰⁶ gibi kavramlar ile açıklandığı unutulmamalıdır. Bu kavramların insanın duygu ve düşünceleri ile yoğrulması sonucu ortaya koyulan unsurlar olduğu düşüncesi oluşabilir. Ancak yapay zekâ benzersiz bir ürün ortaya koyarken bu konunun ne olduğunu anlaması pek olası olmadığı gibi şart da değildir. Bu nedenle yapay zekâlar, insan sanatçıların sayfadaki

²⁰¹ ERSOY, *age*, 36.

²⁰² ATEŞ Mustafa, *age*, s. 157.

²⁰³ ÖZTAN Fırat, *age*, s.82-83.

²⁰⁴ TEKİNALP Ünal, *age*, 99 – 101.

²⁰⁵ YARSUVAT Duygun, *age*, 53.

²⁰⁶ HIRSH Ernst, *age*, s.131.

kelimelerden çok daha fazlasını temsil etmeye çalıştıkları gibi içsel kavrayış türünden yoksundurlar.²⁰⁷

Yukarıda belirttiğimiz görüşün anti görüşü ise fiil ehliyeti bulunmayan gerçek kişinin meydana getirdiği ürünleri eser ve kendisini eser sahibi olarak nitelendirmemize rağmen yapay zekâ sistemlerinin insan gibi kendi içsel sorgulamalarını yapamayacakları düşünüldüğünde bu sistemler tarafından ürünlerin eser niteliğine haiz olmadığı gibi kendilerini eser sahibi olarak değerlendirmemiz mümkün değildir.²⁰⁸ Bu durumda yaratıcılığın insan bilinci gerektirdiği şeklinde yorum yaparsak makineler ne kadar gelişmiş olursa olsun hiçbir zaman yaratıcı faaliyet içerisinde olamayacaklardır.²⁰⁹ Bu görüşün temelinde yaratıcılığın öngörülemez olduğu fikri yatmaktadır. Bu temelinde de bilgisayarların insan gibi olma vasfına ulaşamayacağı mantığı yatmaktadır. Ancak komutlara bağlı olan düşük yapay zekâ bile yaratıcı bir ürün oluşturabileceklerdir. Zira sistemlerine tanımlanan komutların her seferinde gerçekleştirilmemesine ve arada komutların dışına çıkılmasına ilişkin yeni komutların düzenlenmesi söz konusu olabilir. Bu durumda da ortaya çıkan ürünlerin yaratıcı olduğundan bahsetmek yerinde olacaktır.

3.2.1. Diğer Hukuk Sistemleri Açısından Yapay Zekâ Tarafından Meydana Getirilen Eserlerin Niteliği

3.2.1.1. Türk Hukuku Perspektifinden

5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu kapsamında eser kavramını ve ürünün eser sayılabilmesi için gereken şartlardan bahsetmiştik. Türk hukuku bağlamında yapay zekâ sistemlerinin meydana getirdikleri ürünlerin eser sayılabilmesi için İngiliz hukukuyla benzer olarak tahdidi şekilde düzenlenen eser türlerinden birine girmesi gerekmektedir. Bu durumda ilk olarak sadece kanunda belirtilen eser türlerinin koruma kapsamında yer alacağından yapay zekâ sistemlerin eserlerinin de önce bu aşamadan geçmesi gerekmektedir. İkinci olarak eserin somutlaştırılmış olması gerekmektedir. Fikri ürünün varlığının dış dünyaya sabitlenmiş olması gerekmektedir. Yapay zekâ sistemleri

²⁰⁷YANİSKY-RAVİD Shlomit, “Generating Rembrandt: Artificial Intelligence, Copyright, and Accountability in the 3A Era: The Human-like Authors Are Already Here: A New Model”, **Michigan State Law Review**, Sayı 4, 2017, s.724.

²⁰⁸ ZORLUEL Mustafa, “Yapay Zekâ ve Telif Hakkı”, **TBB Dergisi**, Cilt 142, 2019, s.337.

²⁰⁹ BOZKURT YÜKSEL Armağan Ebru, “Yapay Zekânın buluşlarının Patentlenmesi”, **Uyuşmazlık Muhakemesi Dergisi**, Sayı 11, 2018, s.606.

tarafından üretilen ürünlerin eser sayılabilmesi için en önemli şart eser sahibinin yani yapay zekânın hususiyetini taşıyıp taşıyamayacağı sorunudur.

Türk hukukunda hususiyet şartı eser sahibi ile eser arasındaki kişisel bir bağa dayanmakta olup temelinde insanın özelliklerini yansıtmaktadır. İnsanın en temel özelliği ve diğer canlılardan farkı içgüdü ve mantıksal davranışların aksine korku, sevinç, endişe, öfke gibi duyguları ile kendini dünyaya hizalamasıdır. Kendi benliğini duyguları, kişisel özelliklerinin çerçevesinde kurmakta ve her gün farklı durumları karşısında farklı tepkiler göstererek hayatına devam etmektedir. Yapay zekâ sistemlerinin derin öğrenme yolu ile öğrendiği ve birtakım duygular gösterebildiklerini Sophia ile deneyimlemiştik, ancak Sophia anne olmak istediğini belirtir iken dış dünyadaki tepkileri, insanın hayat çizgisindeki belirli aşamaları dikkate almıştır. O halde Sophia bir eser üretir iken kendi hususiyetini esere yansıtabilecek midir? Kendisi düşüncelerini esere yansıtır iken iç dünyasını ifade ederek dış dünyaya gösterebilecek midir? Örneğin insanın en temel duygusu olan öfke halinde bir eser yaratıp o anki hislerini eserde gösterebilecek midir? Kanaatimizce hususiyet ile kişilik kavramları ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Zira henüz öğrenmenin ötesindeki duyguları yaşamaları, yaşayarak tecrübe etmedikleri göz önüne alındığında kişiliklerinin oluşmadığı görülse de hususiyetini esere de yansıtabileceklerinden söz edilmelidir.

Yapay zekâ sistemlerinin bugüne kadarki tüm eserleri öğrenilmiş geçmişten gelmektedir. Öğrenmenin üstünde, kendi deneyimleri ve bu deneyimlerin verdiği dersler ile eser yarattıkları görülmektedir. Bu öğrenme becerisi kişilikleri ile ilgili bir husus olup ürünün niteliğini değiştirecek bir tartışma konusu olmamalıdır. Benzersiz ve orijinal bir eser ortaya koyabilecekleri şüphesizdir. Yarattıkları eserler eşsiz, olağanüstü olmakla beraber yapay zekâyâ bu eseri yaparken hissettiği düşünceleri, içinde bulundukları duygu selini sorduğumuz zaman derin öğrenmeden yola çıkarak insan duygularını yansıttıklarını görmekteyiz. İnsani duyguların yaşanması ya da yaşanmaması bu eserin benzersiz olamayacağı anlamına gelmemektedir.

İlk duygu yapay zekâ sistemlerine bu aşamada öğrenme ile temellendirilmektedir. Öğrenilme gerçekleştirildikten sonra gelen duygunun samimiyetinin ne derece insan duygusu gibi gerçek olduğu hususu kanaatimizce şüphelidir. Örneğin, insan elini muma tuttuğu zaman eli yanar ve içgüdüsel refleks göstererek elini mumdan çekmesi gerektiğini

söyler. Aynı durum yapay zekâ sistemlerinde de geçerli olabilecek midir? İlk kez karşılaştığı, daha önce öğrenmediği bir durumda aynı tepkiyi gösterebilecek midir? Acı kavramını gerçekten duyguları, fiziksel özellikleri ile gösterebilecek midir? Ya da âşık olabilecek midir? Aşk da insanlar üzerindeki biyolojik ve fizyolojik tepkilere sebep olmaktadır. Âşık olan insanın göz bebekleri büyür, kanı hızlı akmaya başlar, yüzü kızarır, hızlı nefes almaya başlar. Bunlar duyguların sebep olduğu fizyolojik tepkilerdir. Yapay zekâ sistemleri de aynı şekilde bu gibi duygular yaşayıp buna benzer tepkiler verebilecekler midir? Bu hususlar kişilik kavramı daha doğrusu gerçek kişi kavramı ile ilişkilendirilmelidir.

Gelecek teknolojisinde bu yapay zekâların da üstünde sistemler üretilebileceği ve halen üretilmekte olduğu göz önüne alındığında yapay zekânın gerçekten hususiyetini kat ve kat yarattığı ürüne geçirebileceği görülecektir. Yapay zekâ sistemlerinin hususiyetlerinin, Hirsch' in eser sahibinin benzersiz bir özelliğinin esere yansıtılması gerektiğine ilişkin hususiyet kavramı ile uyuşmadığını görmekteyiz. Ancak Arslanlı' nın hususiyeti bakış açısı yönünden yapay zekâların hususiyet taşıyabileceği sonucuna varılabilmektedir. Arslanlı' ya göre hususiyet kendinden önce üretilen eserlerin etkisi göz ardı edilmemekle beraber kişinin kendi izini katarak yeni bir eser meydana getirmesini ifade eder.²¹⁰ O halde Arslanlı' nın bakış açısına göre diğer esere benzese de yapay zekâ kendi izini eserine aktararak yeni bir ürün ortaya koyabilir ise hususiyetini esere yansıtabilecek bir yapay zekâ ürününden bahsedebiliriz.

O halde Next Rembrandt Türk hukukunda hususiyet şartını sağlamadığı gerekçesiyle eser olarak nitelendirilmesi söz konusu değildir. Peki Sophia'nın yaptığı tablonun hususiyet taşıyıp taşımadığı değerlendirildiğinde kanaatimizce Sophia' nın yazılımında da hususiyetin emareleri yer almaktadır. Zira hususiyet kavramı başka eserden yola çıkılarak kişinin kendinden bir parça ortaya koymasıdır ve bu ürünlerde bir farklılık, benzersizlik görülmekte ve bu yapay zekâ tarafından üretilen ürünleri de yaratıcısının hususiyetini taşıdığı anlaşılmaktadır. Her bir insanın hususiyeti farklı şekilde işleyebileceği gibi aynı şekilde ele alması da söz konusu olabilir, ancak unutulmaması

²¹⁰ ARSLANLI Halil, *age*, s. 5-7.

gereken husus başka bir esere tıpa tıp benzememesi, nispeten bağımsız olması gerekmektedir.

3.2.1.2. Amerikan Hukuku Perspektifinden

Amerikan Telif Hakları Yasası (US Copyright Act, “USC”) madde 102’ de eser türlerini 8 kategori halinde incelemiştir. Sırasıyla edebi, müzik, dramatik, pandomim ve koreografik, fotoğraf / grafik / heykel, sinema ve görsel – işitsel, ses kayıtları ve mimari eserler.²¹¹

Edebi eserlerin fiziki formunun olması dışında herhangi bir şekil formunun bulunmadığını söyleyebiliriz. Eserin vücut bulduğu materyalin bu kapsamda bir önemi bulunmamaktadır. İster kâğıda ister masa ister duvar olsun somutlaştırıldığı sürece koruma kapsamı altında değerlendirilmektedir. Bu kapsamda edebi eserlerin somutlaştırılması daha kolay iken müzik, dramatik eserlerin somutlaştırılması ve koruma kapsamında sayılması biraz daha zordur. Dramatik eserlerin koruma kapsamında sayılabilmesi için eserin bir hikayesinin bulunmasını ve bu hikâyenin bir olay örgüsü kapsamında bütüncül olarak somutlaştırılması gerekmektedir.²¹²

Amerikan hukukunun eser sayılabilmesi için kabul ettiği ikinci şart yaratıcılık unsurudur. Yaratıcılığın tanımını kanun kapsamında açıklamamış olsalar da Yüksek Mahkeme bir kararında²¹³ kopyanın bir bireyin kişisel tepkisini içerdiğini, kişiliğin her daim benzersiz olduğunu belirtmektedir. Yargıç Holmes “el yazısında bile tekillik söz konusudur ve bu yalnızca kişiye aittir.” şeklinde görüş belirterek orijinalliyi tanımlamıştır.²¹⁴ Bu orijinalliyin boyutunu ise Feist kararında alt düzey bir sınır olarak belirlemiş olup mekanik süreçlerin yaratıcılık çerçevesinde değerlendirilmemesi gerektiğini belirtmiştir.²¹⁵

²¹¹ US Copyright Act m. 102.

²¹² GOLDSTEIN Paul/ HUGENHOLTZ Bernt, **International Copyright: Principles, Law and Practices**, Oxford Press, 2010, s. 201-203.

²¹³ Bkz. Bleistein v. Donaldson Lithographing Co. 188 U.S. 239 (1903), <https://tile.loc.gov/storage-services/service/ll/usrep/usrep188/usrep188239/usrep188239.pdf> (E.T: 15.05.2023).

²¹⁴ ABRAMS Howard B., “Originality and Creativity in Copyright Law”, **Law and Contemporary Problems** 3, Cilt 55, Sayı 2, 1992, s.7.

²¹⁵ Feist Publications, Inc. v. Rural Telephone Company, Inc., 499 US 340, p. 362 – 363, <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/499/340/>, (E.T: 15.05.2023).

Türk hukukunda olduğu gibi Amerikan Telif Hakları Yasası'nda da fikrin korumaya tabi olabilmesi için tanımlandığı, açıklandığı, resmedildiği veya somutlaştırıldığı biçim ne olursa olsun eserin fiziki formunun bulunmasını aramaktadır. Hiçbir fikri, prosedürü, süreci, sistemi, çalışma yöntemini salt fikir olarak koruma kapsamında değerlendirmemektedir.²¹⁶ Anglo-Sakson hukuk sistemi ve İngiliz-Amerikan hukuk sistemlerinin eserin somutlaştırılması yönünden benzerlikleri bulunmaktadır, ancak telif yönünden farklılıkları bulunmaktadır. Örneğin, İngiltere izinsiz gerçekleştirilen somutlaştırma (Fixation, sabitleme) işlemleri telif hakkı koruması kapsamında yer almakta iken Amerika sisteminde izinsiz gerçekleştirilen sabitleme, somutlaştırma faaliyetleri telif hakkı korumasından yararlanamazlar.²¹⁷

Amerikan hukuku kapsamında yapay zekâ sistemlerinin ürettiği ürünlerin eser niteliği taşıması için bir fikri ürünün varlığı ve söz konusu fikrin bir cisim üzerinde somutlaşmış olması gerektiği şartlarını taşıması gerekmekte olup bu şartların taşındığı görülmektedir. Ancak yaratıcılık yönünden ayrıca incelenmesi gereklidir. Next Rembrandt örneğinde yaratıcılık anlamında yapay zekâyı bir hususiyet atfedilmesi mümkün değildir. Zira yapay zekâ sistemini yazan ekip, yapay zekâyı bu tabloyu onarması, orijinaline benzemesi amacıyla programlamışlardır.

3.2.1.3. İngiliz Hukuku Perspektifinden

İngiltere Telif ve Patent Hakkı Yasası (UK Copyright Design and Patent Act, "CDPA") eser türlerini; edebi, müzik, dramatik ve artistik (güzel sanat eserleri), ses kayıtları, yayın, baskı düzenlemeleri ve filmler²¹⁸ olarak belirtmektedir. Hukukumuzdan farklı olarak belirtilen eser kategorileri numerus clausus ilkesi çerçevesinde sınırlı olarak sayılmış olup burada belirtilmeyen eserler koruma kapsamı altına alınmamıştır.

İngiliz hukuku bakımından da ürünün eser niteliğine haiz olması için orijinallik kriteri aranmakta ve ürünün, eser sahibinin asgari düzeyde emek ve becerisini içeren hususiyete sahip olması gerekmektedir. Ancak İngiliz doktrini eserdeki orijinallığın teknik bir konuda yer edindiğini değil, sanatsal faaliyet olarak esere işlenmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu kapsamda fikrin kendisini değil, fikrin dış dünyaya yansıtılma biçimi,

²¹⁶ US Copyright Act m. 102/b.

²¹⁷ ÇAKIR Barış, Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku Bakımından Yapay Zekânın Eser Sahipliği, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Lisansüstü Programlar Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2021, s. 15.

²¹⁸ CDPA m.3, 4, 5/a, 5/b, 6, 8.

ifade tarzı koruma kapsamındadır. Telif hakları bakımından orijinallik, eserin sahibi ile düşüncesi, iç dünyası arasında kişisel bir etkileşimin bulunması şartını aramaktadır. Ancak bu iç dünyanın eşsiz bir ifade biçimine dönüşmesi halinde koruma kapsamına girdiği gözlenmektedir.

Orijinallik kavramının İngiliz telif hakkı tarihine konu en eski kararı 1964 yılındaki bahis şirketi ve bahisçiler arasındaki uyuşmazlığa konu olmuştur.²¹⁹ Dava, William Hill'in "fixed odd" futbol kuponlarının, üzerine gelecek maçların listelerinin basıldığı bir kâğıt parçasının telif hakkının ihlaline ilişkin bir anlaşmazlıktan doğdu. William Hill bu kuponları 1950'lerin başından beri kullanmaktaydı ve Ladbroke bu alana girmeye karar verdiğinde benzer bir ürünü benimsedi. Kuponlar, tarafların havuz kuponlarının içeriğini rakiplerinkilerle karşılaştıran bir tablo ile resimlerde gösterilmektedir (hak talebinde bulunanlara neyin orijinal veya özgün olduğunu vurgulamak amacı ile). Lord Denning telif hakkı talebinde bulunmak için, ürünün bir "sanatsal zanaat eseri" olması gerektiğini belirterek estetik anlamda bu şartın sağlanmadığını ifade etmiştir. Ancak Lordlar kararlarını verirken "emek, beceri ve / veya muhakeme" gereksinimini vurgulamıştır. Böylece İngiliz hukukunda bahsi geçen orijinallik kriterinden beklenen emek ya da becerinin sanatsal faaliyetin bulunabileceği gibi ticari etkisinin de olabileceği göz önüne alınarak eser sahibi tarafından asgari düzeyde esere yansıtılması hususunun yeterli ve gerekli olduğu kanısına varılmıştır.

Yapay zekâ tarafından üretilen ürünlerin eser niteliğine haiz olabilmesi için öncelikle kanun kapsamında eser türleri arasında yer alması gerekmektedir. Bu şartı sağladıktan sonra ürünün diğer hukuk sistemlerinde olduğu gibi somutlaştırılmış olması gerekmektedir. Ardından İngiliz hukuku kapsamında orijinallik ve orijinal olması için gereken emek ya da beceri ölçüsünün incelenmesi gerekmektedir.

Next Rembrandt örneği İngiliz hukuku kapsamında incelendiğinde eser niteliğine haiz olamayacaktır, zira orijinallik sağlaması için gereken asgari emek ve beceri ölçüsü sağlanamamaktadır.

²¹⁹ Ladbroke v William Hill [1964] 1 All ER 465.

3.3. YAPAY ZEKANIN MALİ VE MANEVİ HAKLARININ OLUP OLMADIĞI SORUNU

Eser üzerindeki haklar bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiğinin yanı sıra gerek manevi gerek maddi haklar eser sahipliği statüsünün varlığına bağlı oluşan bir haklardır.²²⁰ Maddi ve manevi haklar birbiri ile sürekli etkileşim içinde bulunmaktadır. Birine yapılan ihlalin diğerini etkileyeceği gözetildiğinde bir bütün olarak ele alınmaları gerekmektedir.

FSEK mali hakları kullanma yetkisini münhasıran eser sahibine vermiştir (FSEK 18). O halde yapay zekânın eser sahibi olup olamayacağı yönündeki soruna geri dönmemiz gerekmektedir. Yaratıcı faaliyeti gösterebilme kabiliyeti sadece gerçek kişiler bakımından söz konusudur.²²¹ Bu durumda Türk hukukunda tüzel kişilerinin eser yaratmaları da söz konusu değildir.

Yapay zekâ sistemlerinin hukuken bir kişiliklerinin bulunmadığından bahsetmiştik. Bu durum yürürlükte bulunan FSEK çerçevesinde yapay zekâ sistemlerinin mali ve manevi haklarının bulunmadığını göstermektedir, ancak yapay zekâ sistemlerinin eser ürettiği yadsınamaz bir gerçek olmakla beraber ileriki yıllarda değişebilecek kanunlar, getirilecek reformlar ile bu durumun değişeceği şüphesizdir. Bu durumda yapay zekânın hukuki kişilik statülerine ilişkin görüşlerin ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak bu çerçevede ileriki yıllarda yapay zekâ sistemlerinin mali ve maddi hakları kullanıp kullanamayacağı değerlendirilebilir.

Yapay zekânın hukuki kişiliğini reddeden görüşe göre yapay zekâlar birer eşya olup yapay zekâ tasarımcısına aittirler. Bu sebeple bu görüşe göre yapay zekâ tarafından üretilen eserler de yaratıcısına aittir. Bu durumda yapay zekâ sistemlerinin eser yaratma vasıtası olarak değerlendirilmesi söz konusu olacak ve FSEK çerçevesindeki hükümler uygulanabilir bir alana sahip olacaktır.

3.3.1. Elektronik Kişilik Modeli Görüşüne Göre

Avrupa Parlamentosu Yasal İşler Komitesi'nin yapay zekâyı elektronik kişi verilebileceğine ilişkin önerisinin temelinde bir tüzel kişilik görüşü yatmaktadır. Tüzel

²²⁰ EREL Şafak N, **age**, s.135.

²²¹ EREL Şafak N, **age**, s.87.

kişiler kendilerine hukuki statü verildikten sonra hukuken hak ve sorumluluk altına girebilen kişiler olduğundan yapay zekâların da kendilerine elektronik kişilik atfedilmesi ile haklarının doğacağından bahsetmek yanlış olmayacaktır.

Tüzel kişilerin eser yaratması ancak organlarında yer alan gerçek kişilerin hususiyetlerini esere aktarması ile söz konusu olabilir.²²² Nitekim Alas Şekerbay da aynı kanaatte olup tüzel kişilerin eser sahibi olamayacaklarını ve bu sebeple FSEK m. 27/4'te getirilen bu düzenlemenin sehven kullanıldığını ve düzeltilmesi gerektiğini ifade etmiştir.²²³ Ancak bazı yazarlar tüzel kişilerin de eser yaratabileceğini ifade ederek belli koşullar altında eser sahibi veya ortak eser sahibi olabileceğini savunmaktadır.²²⁴ Ancak kanaatimizce yaratıcılık ve hususiyetin ancak gerçek kişi tarafından esere yansıtılabileceği düşünüldüğünde tüzel kişiler eser sahibi olamayacaktır. Nitekim, Yargıtay da tüzel kişilerin eser sahibi olmasının mümkün olmadığına işaret etmektedir.²²⁵ Ancak tüzel kişiler eser üzerindeki mali hakların sahibi olabilirler.²²⁶

Keza FSEK manevi hakların kullanılabilmesi için yapay zekânın kişiliğinin zarara uğraması gerekmektedir. Ancak manevi haklar eseri meydana getiren; toplum nezdinde eser sahibi olarak bilinmesini, kişiliğine ismine ve eserine saygı duyulmasını herkesten talep etmek ve eseri dolayısıyla kişiliğine ve eserin bütünlüğüne karşı saldırılara hukuki yoldan karşı koymak gibi yetkiler verir.²²⁷ Dolayısıyla eser sahibinin kişilik haklarının rencide edilmiş olması gerekmektedir. Ancak yapay zekâ sistemlerinin kişilik haklarının ancak onlara tanınacak statü ile verilebileceğinden bahsetmiştik. Bu kapsamda gerçek kişi olmadıkları için kişilik haklarının, onurlarının, itibarlarının ihlal edilmesi söz konusu olmayacaktır. Bu elektronik kişilik modelinde yapay zekâların mali ve manevi haklarının bulunmayacağı tartışılmalıdır. Danıştay 13. Dairesi tüzel kişilerin

²²² EREL Şafak N, **age**, s.87.

²²³ ŞEKERBAY Alas Cennet, "Telif Haklarında Koruma Süreleri", **Legal Fikri ve Sınai Haklar Dergisi**, Cilt 11 Sayı 43, 2015, s.68-69.

²²⁴ YILDIZ Ozan Ali, "Eser Sahibine Tanınan Mali Hakların Koruma Süreleri", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Cilt 28 Sayı 2, 2022, s. 1222.

²²⁵ Bkz. Yargıtay 11. HD, 04.02.2015, E. 2014/16277 K. 2015/1285: "FSEK.nun 1. ve 2/3 maddesi uyarınca bir eserin sahibi onu meydana getiren kişidir. Davacı TSE 132 Sayılı Kanunla kurulmuş ve tüzel kişiliği haiz bir kurum olduğundan, esasen yaratıcı faaliyeti olmayan tüzel kişi davacının eser sahibi olduğundan da söz edilemez." (Lexpera 25.05.2023).

²²⁶ TEKİNALP Ünal, **age**, 2012, s.144 vd.

²²⁷ ATEŞ Mustafa, **Fikri Hukukta Eser Sahipliği**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012, s.51.

manevi haklarının bulunmadığını belirtmektedir.²²⁸ Ancak hukukumuzda tüzel kişilerin de manevi haklara sahip oldukları ve ihlal niteliğindeki bir davranışta talep haklarının olduğu açıktır. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2014/4-213 E., 2016/70 K. Sayılı ilamında *“Tüzel kişilerin manevi tazminat talep edip edemeyeceği tartışmalı olmakla birlikte hukuk düzeninin tüzel kişileri hukuk sujesi olarak tanıdığına ve onlara ad, şeref ve itibar gibi kişisel varlıklar bahşedilmiş olduğuna göre, kişisel varlıklara yapılan saldırı nedeniyle elem ve ızdırap duymayacaklarından söz edilerek tüzel kişilerin manevî tazminat adı ile bir paranın ödetilmesi davası açamayacaklarını kabul etmek yasa koyucunun amacına aykırı düşecektir. Gerek Medenî Kanun ve gerekse Borçlar Kanunu yalnız gerçek kişilerin değil, aynı zamanda tüzel kişilerin de kişisel haklarını korumaktadır. Günümüzde doktrin ve Yargıtay tarafından yaygın olarak benimsenen görüş, gerçek kişilere özgü olanlar dışında kalan kişilik haklarında tüzel kişilerin de manevi zarara uğrayabileceğini ve bu nedenle manevi tazminat talebinde bulunabileceğini kabul etmektedir.”²²⁹* şeklinde karar verilerek tüzel kişilerin de manevi tazminat isteyebileceği ifade edilmiştir.

3.3.2. Yapay İnsan Modeli Görüşüne Göre

Yapay insan modelinde yapay zekânın hangi özelliklere sahip olduğunun tespitinin zor olduğundan bahsetmiştik. Ahlaki değerler ve buna sahip olma yetisi, sosyal kapasite, hukuk kurallarına ilişkin bilinç sahibi olma, öğrenme becerisi, bilinç sahibi olma, beş duyudan en az üçünü kavrayabilme, esneklik²³⁰ gibi özelliklerin yapay zekâda bulunup bulunmadığını anlayamadan manevi haklarının ihlal edilip edilmediği hususu maalesef netleştirilememektedir.

3.3.3. Yapay Vekil Görüşüne Göre

Yapay zekânın insan ile aralarında oluşabilecek vekalet ilişkisi çerçevesinde hukuki bir statü kazanmasını içeren görüşe göre, yapay zekâ insanın vekili olarak hareket etmektedir. Bu durumda bir eser yaratılması halinde eseri üzerinde haklara sahip

²²⁸ “Manevi haklar, eser sahibinin eseriyle olan manevi bağları, ekonomik ve mali nitelikte olmayan haklarıdır. Bunların eser sahibinin kişiliği ile ilgili olması nedeniyle ondan ayrılmayan temel bir hak oldukları açıktır. İnsan zekasının bir ürünü olan eserlerle ilgili olarak eseri meydana getiren gerçek kişinin devrettiği eser üzerindeki mutlak hakları kaybetmeyerek fikri kişilik hakkının sahibi olarak kalması nedeniyle, bu haklara tüzel kişiler ancak fer’i olarak sahip olabileceğinden, eserin izinsiz kullanımına ilişkin mali hakları devralan davacının manevi zararından söz edilemez. Keza, tüzel kişilerin üyelerinin duyduğu üzüntü nedeniyle ruhsal sıkıntı, acı ve elem duymalarının mümkün olmadığı kuşkusuzdur.” Danıştay 13. Daire, 13.11.2017, E. 2011/2365 K. 2017/2969 (Lexpera 25.05.2023).

²²⁹ HGK., E. 2014/213 K. 2016/70 T. 22.1.2016 (Lexpera 25.05.2023).

²³⁰ EuRobotics s.62.

olabileceğinin tartışılması gerekmektedir. Öncelikle unutulmamalıdır ki, vekalet ilişkisi çerçevesinde üretilen bir eserin hangi kapsamda üretildiğinin irdelenmesi gerekmektedir. Vekil olarak eseri üreten yapay zekâ, esasen eseri yine kendi üretmektedir. Ancak bu durum akıllara yapay vekilin, gerçek kişinin bir çalışanı olup olmadığı sorunu gündeme getirmektedir.

FSEK 18/2 çalışanların işin görülmesi sırasında meydana getirdiği eserler üzerindeki hakların çalıştıranlar tarafından kullanılacağına ilişkin hükmü şu şekilde ifade etmiştir: “*Aralarındaki özel sözleşmeden veya işin mahiyetinden aksi anlaşılmadıkça; memur, hizmetli ve işçilerin işlerini görürken meydana getirdikleri eserler üzerindeki haklar bunları çalıştıran veya tayin edenlerce kullanılır. Tüzel kişilerin uzuvları hakkında da bu kural uygulanır.*” Ancak kanun lafzında hangi hakların çalıştırana ait olacağı belirtilmemiştir. Fakat öğretide kabul gören görüşe göre yalnızca mali hakların çalıştıran tarafından kullanılacağı belirtilmektedir.²³¹ Ancak Yargıtay FSEK 70/1’e göre çalıştıran manevi hak ihlalleri dolayısıyla manevi tazminat talep edemeyeceğini ifade etmiştir.²³² Bu kapsamda çalışanların yarattığı eserlerin yapay insan zekâ modeline kıyasen uygulanması düşünülebilir. Ancak mali haklar yönünden değerlendirilmesi kanaatimizce uygundur, zira manevi haklar yönünden hala kişiliklerinin bulunması şartı bakidir.

3.3.4. Elektronik Köle Modeli Görüşüne Göre

Roma hukukunda kölelerin insan ancak aynı zamanda mal olmasına dair çelişki çok eski zamanlara dayanmaktadır. Klasik hukukçular kölenin hukuki bir kişiliklerinin bulunmadığını ve köle üzerindeki mülkiyet hakkının sınırsız olması gerektiğini belirtmiş olsalar da esasen fiziken insani bir canlı olduklarını reddetmemektedirler.

Efendilerin malı olarak değerlendirildiği gözetildiğinde kölelik görüşüne göre yapay zekânın mali haklarının veya manevi haklarının olmayacağı sonucuna varabiliriz. Zira bir kişilik atfedilmesinden önce amaçlanan husus yapay zekânın insanın mülkiyetinde kalması gerektiği temelinde varlığını sürdürür. Bu sebeple elektronik köle modeli dahi benimsense yapay zekânın insan mülkiyetinde olduğu ve ondan ayrı düşünülemeyeceği hususu göz önüne alınmalıdır.

²³¹ Kılıçoğlu Mehmet, **age**, s.194.

²³² Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, 04.06.2001, 2001/2687 E., 2001/5080 K, (Lexpera 25.05.2023).

IV. SONUÇ

Günümüzde teknolojik faaliyetlerin artması ile çeşitli yapay zekâ sistemleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Yapay zekâ sistemlerinin eser sahibi olup olamayacağı veya ürettiği ürünlerin eser niteliğine haiz olup olmayacağı irdelenmeden önce yapay zekâ sistemlerinin kategorilerinin incelenmesi elzemdir. Zayıf yapay zekâ sistemleri sadece belirli bir alanda belirli bir çözümü sağlamak için üretildikleri göz önüne alındığında kendilerinin bir eser üretmesi söz konusu olamayacaktır, zayıf yapay zekâ sistemleri ancak araç olmak sureti ile eser yaratılmasına katkı sağlayabileceklerdir. Öteki taraftan güçlü yapay zekâ sistemleri bir bilinç ile hareket ederek insani özellikler sergilemektedirler. Günümüzdeki akıllı yapay zekâ sistemleri olarak adlandırdığımız sistemler takviyeli öğrenme modeli ile insanlar ile iletişime geçmektedir. Bu sebeple ürün üretme kabiliyetine sahip tek öğrenme modeli budur.

Makine öğrenmesi ve derin öğrenme ile insandan daha zeki olma potansiyeline sahip yapay zekâ sistemlerinin insan eli değmeden ürün ürettikleri yadsınamaz bir gerçektir. Ancak insan elinin ve talimatının değdiği yapay zekâ ürünlerinin yapay zekâ sistemine ait olduğundan bahsedilemeyecektir. Bu hususu en iyi Next Rembrandt örneği ifade etmektedir. Yapay zekanın araç olarak kullanıldığı hiçbir üretim süreci yapay zekanın hususiyetini yansıtmamaktadır. Bu kapsamda öncelikle üretilen ürünlerin eser vasfına sahip olup olmadığı incelenmiştir. Bir ürünün eser niteliğine haiz olması için Türk hukukunda üç şartı sağlaması gerekmektedir. Ürünün kanunda belirtilen eser kategorilerinden birine girmesi gerekmektedir. Eser sahibi hususiyetini esere aktarması gerekmekte ve son olarak ürün dış dünya tarafından algılanabilir olmalıdır. Bugüne kadar yapay zekâ tarafından üretilen ürünlerin FSEK kapsamındaki eser gruplardan birine girdiği görülmüştür. Bu eserlerin fiziki formunun bulunmasına gerek olmasa da bir şekilde dış dünya tarafından algılanabilir olması gerekmektedir, ancak yapay zekâ sistemleri tarafından üretilen ürünler bu iki şartı sağladıktan sonra eser olabilmenin en önemli özelliği olan hususiyeti taşıyıp taşımadığı hususu özel bir değerlendirme gerektirmektedir. Hususiyetin tanımlanabilmesi için göze hitap etme, kalite, amaç gibi

hususların önemi bulunmamakla beraber eser sahibi, dış dünyaya karşı eseri ile bir algı oluşturabiliyor ise hususiyetin bulunduğundan söz edilmesi gerekmektedir.

Yapay zekâ sistemleri insan gibi yani otonom davranışlar sergilemektedirler ve bu otonom davranış da yapay zekâyâ insan tarafından yönetilmesine gerek bulunmama durumunu sağlamaktadır, ancak bir yapay zekânın gerçekten insanın özelliklerini taşıyıp taşımadığı tartışma konusudur. Zira hususiyet insana özgü bir kavram olmakla beraber kişiliğin bir yansımasıdır. Her ne kadar insanlar da makineler gibi karakterlerini deneyimleri şekillendirse de insan duygusu dediğimiz kavram ortaya çıkmaktadır. Bir makine bir duyguyu ancak çevresindeki etkileşimler vasıtası ile deneyimleyebilecek iken insan ilk kez yaşadığı durumda öncelikle duyguları ile karar verir. Birbirine benzer her olayda makineler gibi aynı tepkiyi vermez. Zamansal, kişisel ve çevresel koşullar insanın karar verme sürecine doğrudan etken olup ilk dürtüsü isteklerine göre hareket etmektir. Robot Sophia' nın anne olmak istediğini belirttiğinden bahsetmiştik. Bu durumda Sophia' nın bu arzusunu çevresindeki deneyimlerden öğrendiğini görmekteyiz. Zira annelik içgüdüsünün temeli kadın biyolojisinde üretilen bir hormon, bir biyolojik tepkidir. Bu duyguyu taklit etme, öğrenme şeklinde dışa yansıtan yapay zekâ sistemleri öğrenmenin ötesine geçmeden kişiliklerini oluşturamayacaklardır. Ancak hususiyet kişiliğe bağlanabilecek bir kavram değildir. Bir ürün başka bir ürüne benzese de eser niteliğine haiz olabilir, zira nispeten bağımsızlığını bulunduğu her eserde hususiyetten bahsedilebilecektir. Bir eserden yola çıkılarak oluşturulmuş olabilir, ancak son aşamada yapay zeka ürünü diğer eserden ayırıştırarak başka bir şeye dönüştürüyor ise o ürün artık eser niteliğinde kabul edilmelidir.

Yapay zekâ sistemlerinin eser sahibi olup olamayacağı sorunu ise yapay zekânın kişiliğinin bulunup bulunmadığına göre cevaplanabilmektedir. Diğer yandan da kişilik tartışmasında yapay zekânın hukuki ve cezai sorumluluklarının da incelenmesi gerekecektir. Zira bir yapay zekâyâ kişilik atfedilmesi oluşabilecek zararlardan ve ihlallerden de sorumluluğunun doğması ve aynı zamanda birtakım haklara sahip olması anlamına gelmektedir. Bu kapsamda eser üzerindeki hakların kullanılabilmesi için bir kişilik modelinin oluşturulması Türk hukukundaki kanun boşluğunu dolduracaktır. Bu kapsamda Avrupa Parlamentosu Robotik Kurallara İlişkin Yasal İşler Komitesi'nin elektronik kişilik modeli günümüzdeki kanun boşluğunu doldurmak için güzel bir

başlangıçtır. Sorumluluk hukukunun düzenlendiği öneri, yapay zekâ tarafından oluşabilecek zararları sorumluluk kapsamına almakla beraber yapay zekanın bir eşya olmadığına dikkat çekmektedir, ancak önerinin eksikliği hangi tür yapay zekâ sistemlerinin bu düzenlemeden yararlanabileceğidir. Her türlü yapay zekâ sisteminin sorumluluk kapsamına alınması söz konusu olmamakla beraber ilerideki gelişmelerin de bugünden tahmin edilerek kanunlaştırılması söz konusu olmayacaktır. Ancak şu ana kadar yaratılan yapay zekâ sistemlerine baktığımızda zayıf yapay zekâ kategorisine giren hiçbir yapay zekâ sistemine kişilik atfedilmemesi gerekmektedir. Keza aynı husus denetimli ve denetimsiz öğrenme modeli ile çalışan yapay zekâ sistemleri için de geçerlidir. Sadece kurallarını ve yaşantısını kendi çizebilecek yapay zekâ sistemlerine kişilik atfedilmesi yerinde olacaktır. Ayrıca elektronik kişilik modeli temelini tüzel kişilik hükümlerinden almakta olup ne şekilde tüzel kişiliğinin biteceği veya kanunların bu tüzel kişiliğe ne derece etkili olacağı hususu henüz netleştirilememektedir.

Yapay zekâ sistemlerinin eser sahipliğinden kaynaklı mali ve manevi haklarını kullanabilmesi için kendisine atfettiğimiz kişiliğin göz önüne alınması gereklidir. Bu durumda elektronik kişilik modelinin bir tüzel kişilik temelli olduğu düşünüldüğünde eserden doğan mali ve manevi hakların nasıl düzenleneceği hususu gündeme gelmektedir. Tüzel kişiler ancak organları vasıtası ile eser yaratabilmektedirler, dolayısıyla tüzel kişilerin eser sahibi olmasının söz konusu olmadığı sonucuna varılmaktadır. Bu durumda yapay zekâ tarafından üretilen bir ürün üzerinde manevi haklarının bulunduğundan bahsetmem mümkün olmayacaktır. Zira manevi haklar eser ile yaratıcısı arasındaki kişisel ilişkiden kaynaklanmaktadır. Eser sahibinin şahsiyetinde, itibarına hanel gelmiş olması gerekmekte olup öğrenme temelli sistemlerin bu gibi ihlal hallerini insanlar gibi algılayamamaktadırlar. Bu kapsamda tüzel kişilerin eser ile kişisel bir bağlarının bulunduğundan bahsetmek yerinde olmayacaktır. Tüzel kişiler ancak eser üzerindeki mali haklardan yararlanabileceklerdir.

KAYNAKÇA

- ABRAMS Howard B., “Originality and Creativity in Copyright Law”, Law and Contemporary Problems 3, Cilt 55, Sayı 2, 1992, s.1-44
- ALEXANDRE Filipe Maia, The Legal Status Of Artificially Intelligent Robots Personhood, Taxation And Control, Tilburg University, International Business Law, Yüksek Lisans Tezi, Tilburg, 2017
- ARSLANLI Halil, Fikri Hukuk Dersleri II Fikri Sanat Eserleri, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul 1954
- AKKURT Sinan Sami, “Yapay Zekânın Otonom Davranışlarından Kaynaklanan Hukuki Sorumluluk”. Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Sayı 13, 2019, s. 39-59
- AYDIN Sinan ve ÖZKUL Ali Ekrem, “Veri Madenciliği ve Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Sisteminde Bir Uygulama”, Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, Cilt 4, Sayı 3, 2015, s.36-44
- AYİTER Nuşin, Hukukta Fikri ve Sanat Ürünleri, S Yayınları, İstanbul 1981
- AYLAK Latif B. ORAL Okan YAZICI Kübra, "Yapay Zekâ ve Makine Öğrenmesi Tekniklerinin Lojistik Sektöründe Kullanımı", El-Cezerî Fen ve Mühendislik Dergisi, Cilt 8 Sayı 1, 2021, s. 74-93
- ATEŞ Mustafa, Fikri Hukukta Eser, Turhan Kitabevi, Ankara, 2007
- ATEŞ Mustafa, Fikri Hukukta Eser Sahipliği, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012
- ATEŞ Mustafa, “Fikri Haklar ve Bağlantılı Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeler ve Türkiye”, Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi, Cilt 6 Sayı 1, 2006, s. 15-54
- BALABAN Erdal M KARTAL Elif, Veri Madenciliği ve Makine Öğrenmesi Temel Algoritmaları ve R Dili İle Uygulamaları, Çağlayan Kitabevi, İstanbul, 2018
- BALLI Özgür, “Yapay Zekâ ve Sanat Uygulamaları Üzerine Güncel Bir Değerlendirme”, Sanat ve Tasarım Dergisi, Sayı 26, 2020, s. 277-306.

- BAŞAR Gülcan, “Osmanlı’dan Günümüze Telif Hakları ve Uygulamaları”, Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma Dergisi, Cilt 8 Sayı 68, 2021, s.975-983
- BAŞPINAR Veysel KOCABEY Doğan, İnternette Fikri Hakların Korunması, Yetkin Yayınları, Ankara, 2007
- BAYAMLIOĞLU, Emre, “Akıllı Yazılımlar ve Hukuki Statüsü Yapay Zekâ ve Kişilik Üzerine Bir Deneme”, Uğur Alacakaptan’a Armağan, C: II, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008, s.131.-140
- BAYGIN Cem, “Fikri Hukukta Yaratıcı Eser Sahibi ve Eser Üzerindeki Mali Hakları Kullanmaya Kanunen Yetkili Sayılan Kişiler”, Prof. Dr. Ömer Teoman’a 55. Yaş Günü Armağanı, C. I, İstanbul 2002, s. 145-174.
- BENSON Phil VOLLER Peter, Autonomy And Independence In Language Learning, Addison Wesley Longman Limited, London, 1997
- BİLGİN Metin, “Gerçek Veri Setlerinde Klasik Makine Öğrenmesi Yöntemlerinin Performans Analizi”, Akademik Bilişim Konferansı, 2017,
- BOYRAZ Ömer Faruk SEYMEN Volkan BOZKURT Mehmet Recep ÇETİN Özdemir, “Makine Öğrenmesi Algoritmaları Kullanılarak Kalp Hastalığı Tespiti”, ICEMST 2014, s.1258-1262
- BOZBEL Savaş, Fikri Mülkiyet Hukuku, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015
- BOZBEL Savaş, Fikri ve Sanat Eserleri Hukuku, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2012 (Fikri ve Sanat Eserleri)
- BOZGEYİK HAYRİ, Fikir ve Sanat Eserleri Hukukunda Mimari Eserlerin Korunması, Yetkin Yayınları, Ankara, 2010
- BOZKURT YÜKSEL Armağan Ebru, Buluşçu Yapay Zekâ ve Patent Hukuku, Aristo Yayınevi İstanbul, 2020
- BOZKURT YÜKSEL Armağan Ebru, “Yapay Zekânın buluşlarının Patentlenmesi”, Uyuşmazlık Muhakemesi Dergisi, Sayı 11, 2018, s.585-622
- CANSIZ Ömer Faruk ÜNSALAN Kevser ERGİNER İbrahim, "Karayolları Enerji Tüketiminin Yapay Zekâ ve Regresyon Yöntemleri ile Modellenmesi", Uludağ Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Dergisi, Cilt 25 Sayı 3, 2020, s.1297-1314

- CHOPRA Samir WHITE Laurence, Artificial Agents - Personhood in Law and Philosophy,
https://www.researchgate.net/publication/220837427_Artificial_Agents_-_Personhood_in_Law_and_Philosophy#fullTextFileContent, (E.T: 20.06.2023)
- CORNELIUS Kai, “Vertragsabschluss Durch Autonome Elektronische Agenten”, MMR 2002, s.353-358
- ÇAKMAK Diren, “Osmanlı Telif Hukuku ile İlgili Mevzuat”, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı 21, 2007, s.191-234
- ÇAKIR Barış, Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku Bakımından Yapay Zekânın Eser Sahipliği, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Lisansüstü Programlar Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2021
- ÇETİN Elmas, Yapay Zekâ Uygulamaları, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021
- ÇOLAK Yılmaz, “Haklar ve Aidiyet Arasında Birey”, Muhafazakâr Düşünce Dergisi, Cilt 8 Sayı 32, 2012, s.21-46
- DÖNERÇARK Mert TECİM Vahap, “Kurumsal Karar Destek Sistemlerinde Yapay Zekâ Kullanımı: Tasarım ve Uygulama”, Yönetim Bilişim Sistemleri Dergisi, Cilt:6 Sayı:2, 2020, s.77-103
- DREIER Thomas SCHULZE Gernot, Urheberrechtsgesetz Kommentar, C.H.BECK, 7.Auflage, München 2022
- Edit. Leroux, Christoph/ Labruto, Roberto. euRobotics The European Robotics Coordination Action, Suggestion For A Green Paper On Legal Issues in Robotics, 2012, https://www.unipv-lawtech.eu/files/euRobotics-legal-issues-in-robotics-DRAFT_6j6ryjyp.pdf, (E.T: 15.05.2023)
- EMEL Gül G TAŞKIN Çağatan, “Veri Madenciliğinde Karar Ağaçları ve Bir Satış Analizi Uygulaması”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 6 Sayı 2, 2005, s.221-239
- EREL Şafak N., Türk Fikir ve Sanat Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara, 2009.
- ERSOY Çağlar, Robotlar, Yapay Zekâ ve Hukuk, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017,
- GARDNER David MILLER Lindsay, Establishing Self-Access: From Theory To Practice. Cambridge Press, New York, 1999

- GEIGER Christophe HILTY Reto GRIFFITHS Jonathan SUTHERSANEN Uma, “A Balanced Interpretation Of The Three-Step Test In Copyright Law”, JIPITEC, Cilt 1 Sayı 2, 2010
- GEVEN Zeki, "Fikri Mülkiyet Hukukunda Yenilik ve Orijinallık", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 2 Sayı 2, 2011, s. 327-401
- GÖKYAYLA Emre, Telif Hakkı ve Telif Hakkının Devri Sözleşmesi, En son Değişiklikleri ile 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2001
- GÜNER Cemil, "Yapay Zekânın Verdiği Zarardan Doğan Sözleşme Dışı Sorumluluğa Uygulanacak Hukuk", Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Sayı 15, 2020, s. 229-272
- GÜNEŞ İlhami, Uygulamada Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022
- HEERMANN Peter W., “Der Schutzzumfang von Sprachwerken der Wissenschaft und die urheberrechtliche Stellung von Hochschulangehörigen”, GRUR 1999, 468-476
- HIRSH Ernst, Fikri ve Sınai Haklar, Ankara Basımevi, Ankara, 1948
- HIRSCH Ernst, Hukuki Bakımından Fikri Say, Cilt II, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1943
- İÇEN Duygu GÜNAY Süleyman, "Uzman Sistemler ve İstatistik", İstatistikçiler Dergisi: İstatistik ve Aktüerya, Cilt 7 Sayı 2, 2014, s.37-45
- KALİ Sevgi, “Türk Fikir ve Sanat Eserleri Hukukunda Yayma Hakkının Tüketilmesi ve Sınai Mülkiyet Hukukuyla İlişkisi”, Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi., Cilt 1, Sayı 4, 2001, s. s. 53-73
- KANGAL T. Zeynel, Yapay Zekâ ve Ceza Hukuku, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021
- KARASU Rauf SULUK Cahit NAL Temel, Fikri Mülkiyet Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara, 2022
- KAYNAK Büşra, “Türk ve Alman Fikri Mülkiyet Hukukunda Eser Kavramı”, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 8 Sayı 15, 2018, s.87-112
- KILIÇARSLAN Kara Seda, "Yapay Zekânın Hukuki Statüsü ve Hukuki Kişiliği Üzerine Tartışmalar", Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, Sayı 2, 2019, s. 363-389

- KILIÇOĞLU Ahmet, Sınai Haklarla Karşılaştırmalı Fikri Haklar, Turhan Kitabevi, Ankara, 2006,2021
- LITTMAN Michael L, “Reinforcement Learning Improves Behaviour From Evaluative Feedback”, Nature, Cilt 521 Sayı 7553, 2015, s. 445-451
- MARRA William C. MCNEIL Sonia K, “Understanding “The Loop”: Regulating The Next Generation Of War Machines”, Harvard Journal of Law and Public Policy, Cilt. 36, Sayı 3, 2013, s.1139-1185
- MERHACI Özden Selin, “Fikri Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmelerde Üç Adım Testi ve Yorumlanması”, Terazi Hukuk Dergisi, Cilt 13 Sayı 140, 2018, s.24-34
- MÖHRING, Philipp NICOLINI, Käte, Urheberrechtsgesetz Kommentar, 2. Auflage, München, 2000
- GOLDSTEIN Paul HUGENHOLTZ Bernt, International Copyright: Principles, Law and Practices, Oxford Press, 2010
- ÖZTAN Fırat, Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara, 2008
- PÉRENNOU Thomas, State of the Art On Legal Issues. 2014. <https://ethicaa.greyc.fr/media/files/ethicaa.delivrable.1.pdf>, Erişim 28 Kasım, 2019
- PİRİM Harun, “Yapay Zekâ”, Yaşar Üniversitesi E-Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, 2006, s.81-93
- ROSATI Eleanora, Originality In EU Copyright: Full Harmonization Through Case Law, Edward Elgar Publishing, UK 2013
- SAVAŞ Serkan TOPALOĞLU Nurettin YILMAZ Mithat, “Veri Madenciliği ve Türkiye’deki Uygulama Örnekleri”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, Cilt 11 Sayı 21, 2012, s. 1-23
- SCHRICKER Gerhard LOEWENHEIM Ulrich LEISTNER Matthias, Urheberrecht Kommentar, C.H.BECK, München, 2020
- SERT Fatma, Hava Durumunun Yapay Sinir Ağları İle Kestirimi Ve Bulanık Mantıkla Sınıflandırılması, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonometri Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Bursa 2014

- SERT Mehmet F., YILDIRIM Engin HAŞLAK İrfan, “Using Artificial Intelligence to Predict Decisions of the Turkish Constitutional Court”, Social Science Computer Review, 2021, s.1-20
- SHIRKIN Roman, Artificial Intelligence: The Complete Beginners’ Guide to Artificial Intelligence, Independently Published, 2020
- SOLUM Lawrence B, “Legal Personhood for Artificial Intelligences”, North Caroline Las Review, Cilt 70, Sayı 4, 1992.
- ŞEKERBAY Alas Cennet, “Telif Haklarında Koruma Süreleri”, Legal Fikri ve Sınai Haklar Dergisi, Cilt 11 Sayı 43, 2015, s.55-91
- TEKİNALP Ünal, Fikri Mülkiyet Hukuku, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2005
- TEKİNALP Ünal, Fikri Mülkiyet Hukuku, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2012
- TOK Hidayet, “Otonom Öğrenme”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:10 Sayı:36, 2011, s.64-64
- TOSUN Yalçın, Sinema Eserleri ve Eser Sahibinin Hakları, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul 2008
- TOSUNOĞLU Ergin YILMAZ Ramazan ÖZEREN Eren SAĞLAM Zeynep, “Eğitimde Makine Öğrenmesi: Araştırmalardaki Güncel Eğilimler Üzerine İnceleme”, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 3 Sayı 2, 2021, s.178-199
- TURAN Metin, “Çağlar Boyu Düşünce Özgürlüğü: Türkiye’de ve Dünyada Telif Haklarının Tarihsel Gelişiminin Değerlendirilmesi”, Türk Kütüphaneciliği, Cilt 30 Sayı 2, 2016, s.221.
- UÇAK ÖZENÇ Nazan, “Bilimsel İletişim ve İntihal”, Hacettepe Üniversitesi, Açık Erişim Sistemi, 2010
- YANİSKY-RAVİD Shlomit, “Generating Rembrandt: Artificial Intelligence, Copyright, and Accountability in the 3A Era: The Human-like Authors Are Already Here: A New Model”, Michigan State Law Review, Sayı 4, 2017, s.659-726
- YARSUVAT Duygun, Türk Hukukunda Eser Sahibi ve Hakları, Güryay Matbaacılık, İstanbul 1984

- YAVUZ Levent ALICA Türkay MERDİVAN Fethi, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Yorumu, Seçkin Yayınevi, Cilt 1, Ankara 2013.
- YEDEK Burakcan, Patent Hukuku Açısından Yapay Zekâ, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2022
- YEŞİLKAYA Nazan, “Felsefî Bir Sorun Olarak Yapay Zekâ”, Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 22, Sayı 22, 2022, s. 97-126
- YILDIRIM Ezgi Çiğdem, Eser Sahipliğinden Doğan Hakların Sınırlandırılması, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2021
- YILDIZ Ozan Ali, “Eser Sahibine Tanınan Mali Hakların Koruma Süreleri”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt 28 Sayı 2, 2022, s. 1213-1230
- YILDIZ Vesile, “İşbirlikli Öğrenme ile Geleneksel Öğrenme Grupları Arasındaki Farklar”, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 17, Sayı 17, 1999, s.155-163
- YILDIZ Ziya BAŞKURT Ferdi SÜZEN Ahmet Ali, “İnsan Yürüyüşünün Yapay Zekâyla Sınıflandırılması: Sistematik Bir Gözden Geçirme”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, Cilt 12 Sayı 1, 2021, s.110-116
- YÜKSEL Asım Sinan KARABIYIK Muhammed Abdulhamid, “Doğal dil işleme yöntemleriyle metinden SQL sorgusu tahmini üzerine bir çalışma”, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi, Cilt 11 Sayı 4, 2022, s.846-855
- WANDTKE Artur-Axel BULLINGER Winfried, Praxiskommentar Urheberrecht, C.H.BECK, 6. Auflage, München
- WANG Weiyu SIAU Keng, “Artificial Intelligence, Machine Learning, Automation, Robotics, Future of Work and Future of Humanity: A Review and Research Agenda”, Journal of Database Management, Cilt 30 Sayı 1, 2019, s.61-79
- ZEYTİN Zafer GENÇAY Eray, “Hukuk ve Yapay Zekâ: E-Kişi, Mali Sorumluluk ve Bir Hukuk Uygulaması”, TAÜHFD, Cilt 1, Sayı 1, 2019, s.39-70

- ZIMMER Till, Die psychologische Dimension des Urheberrechts, ZUM 2003, Rn.468-480
- ZIMMERMANN, Evan, “Machine Minds, Frontiers in Legal Personhood”, SSRN Electronic Journal, 2015, s.1-43
- ZORLUEL Mustafa, “Yapay Zekâ ve Telif Hakkı”, TBB Dergisi, Cilt 142, 2019, s.305-356
- [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/621926/IPOL_STU\(2020\)621926_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/621926/IPOL_STU(2020)621926_EN.pdf) (E.T: 13.05.2023)
- <https://arxiv.org/pdf/1611.04558.pdf> (E.T: 13.09.2022)
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017IP0051&rid=9>, (E.T: 16.05:2023)
- <https://www.independent.co.uk/life-style/facebook-artificial-intelligence-ai-chatbot-new-language-research-openai-google-a7869706.html> (E.T: 16.05:2023)
- <https://startupteknoloji.com/robot-sophia-neler-yapiyor-ozellikleri-nelerdir/#:~:text=Audrey%20Hepburn%20model%20al%C4%B1narak%20tasarlanan,robot%20olmak%20harika%20bir%20%C5%9Fey.%E2%80%9D>, (E.T: 18.04.2023)
- <https://ab.org.tr/ab17/bildiri/101.pdf> (E.T: 16.05.2023)
- https://youtu.be/WFR3lOm_xhE (E.T: 16.05.2023)
- <https://www.cnnturk.com/teknoloji/microsoft-tay-neden-kapatildi> (E.T: 16.05.2023)
- https://www.youtube.com/watch?v=4MKAf6YX_7M(E.T: 12.04.2023)
- https://youtu.be/LSHZ_b05W7o (E.T: 17.06.2023)
- <http://www.telifhaklari.gov.tr/Telif-Hakki-Nedir>, (E.T: 18.02.2023)
- <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/handle/11543/677> (E.T: 16.05.2023)
- <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-310/17> (E.T: 16.05.2023)
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:62010CJ0145> (E.T: 16.05.2023)
- <https://openaccess.hacettepe.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11655/11719/nucak.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (E.T: 16.05.2023)

- <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=Q:/WT/DS/160R-01.pdf&Open=True> (E.T: 16.05.2023)
- [https://tr.wikipedia.org/wiki/%C5%9Eehrazad_\(Nikolay_Rimski-Korsakov\)#:~:text=%C5%9Eehazad%2C%20birle%C5%9Fik%20bir%20tema%20ile,ve%20Finale'%20olarak%20adland%C4%B1rmay%C4%B1%20ama%C3%A7lam%C4%B1%C5%9Ft%C4%B1r](https://tr.wikipedia.org/wiki/%C5%9Eehrazad_(Nikolay_Rimski-Korsakov)#:~:text=%C5%9Eehazad%2C%20birle%C5%9Fik%20bir%20tema%20ile,ve%20Finale'%20olarak%20adland%C4%B1rmay%C4%B1%20ama%C3%A7lam%C4%B1%C5%9Ft%C4%B1r) (E.T: 16.05.2023)
- <https://frpnet.net/haberler/sinema-haberleri/bu-film-dunyada-bir-ilk-tamami-yapay-zeka-ile-olusturulan-goruntuler-kullanildi> (E.T: 16.05.2023)
- <https://www.ntv.com.tr/galeri/teknoloji/yapay-zeka-rembrandtin-gece-devriyesi-tablosunu-orijinal-haline-getirdi,G6Ng8HZf2UirjzDzEZNQlA/IgWK6z8xMkuJckxAMc-gwg>, (E.T: 23.07.2023)